

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗΣ»

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η επίδραση της ψηφιακής εκπροσώπησης των
κρατουμένων και των αποφυλακισμένων μέσω των
social media των ελληνικών ΜΚΟ στην κοινωνική
επανένταξη και αποδοχή τους

ΚΑΤΣΟΥΡΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΑΜ: 7983092100013

*Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης»*

Αθήνα, Φεβρουάριος, 2023

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας έλαβε χώρα στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών το οποίο τιτλοφορείται «Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης» από το τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, αποσκοπώντας στην αξιολόγηση της επίδρασης της ψηφιακής εκπροσώπησης των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων μέσω των social media των ελληνικών ΜΚΟ στην κοινωνική επανένταξη και αποδοχή τους. Για την έρευνα, εξετάζεται αρχικά σε θεωρητικό επίπεδο με ποιους τρόπους το τρέχον σωφρονιστικό σύστημα συνδράμει στην επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων, ενώ αναδεικνύεται ο ρόλος των ΜΚΟ μέσω των social media, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον εν λόγω τομέα. Επιπλέον, αναφέρονται παραδείγματα καλών πρακτικών από άλλες χώρες και περιλαμβάνονται στατιστικά διαγράμματα τα οποία αφορούν δεδομένα για την Ελλάδα, όσον αφορά το σωφρονιστικό σύστημα και τα social media. Σκοπός της εργασίας είναι να γίνει ανάλυση των τρόπων που εκλαμβάνουν οι Έλληνες πολίτες αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζουν οι Έλληνες πολίτες τους κρατούμενους και τους αποφυλακισμένους και να αποκρυσταλλωθεί κατά πόσο επικοινωνείται ορθώς τόσο από τις ΜΚΟ όσο και από την πολιτεία μέσω των social media το μήνυμα για την ενσωμάτωσή τους. Η ακολουθούμενη μέθοδος ήταν: 1. Θεωρητική μελέτη του ζητήματος, 2. Αποστολή ερωτηματολογίων σε άτομα διαφόρων ηλικιών ανά τη χώρα για τη διεξαγωγή ποσοτικής μελέτης. 3. Ανάλυση των αποτελεσμάτων. Τα ευρήματα ανέδειξαν ότι οι Έλληνες πολίτες είναι θετικοί ως προς το να μάθουν περισσότερα σχετικά με τη ζωή των κρατουμένων και των τρόπων με τους οποίους μπορούν να βοηθηθούν, ωστόσο όμως οι ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο τομέα χρειάζεται να αναδείξουν παραπάνω τη δράση τους. Επιπλέον, προκύπτει ότι οι ΜΚΟ που ασχολούνται με το εν λόγω ζήτημα, χρειάζεται να υιοθετήσουν καλύτερες πολιτικές επικοινωνίας με το κοινό όπως κάνουν ΜΚΟ που έχουν δράσεις σε άλλους κλάδους.

Λέξεις – κλειδιά: Ενσωμάτωση, φυλακισμένοι, κρατούμενοι, social media, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, επικοινωνία

EXECUTIVE SUMMARY

The preparation of this thesis took place within the framework of the postgraduate study program entitled "Digital Media of Communication and Interaction Environments" by the Department of Communication and Mass Media of the National and Kapodistrian University of Athens, aiming to evaluate the effect of the digital representation of prisoners and of those released from prison through the social media of Greek NGOs in their social reintegration and acceptance. For the research, it is initially examined at a theoretical level in which ways the current prison system contributes to the reintegration of prisoners and those released from prison, while the role of NGOs through social media, which are active in this field, is highlighted. In addition, examples of good practices from other countries are mentioned and statistical charts are included which concern data for Greece, regarding the prison system and social media. The purpose of the paper is to analyze the ways in which the Greek citizens perceive, to analyze the ways in which the Greek citizens treat the prisoners and those released from prison, and to clarify whether it is properly communicated by both the NGOs and the state through social media message for their integration. The method followed was: 1. Theoretical study of the issue, 2. Sending questionnaires to people of various ages throughout the country to conduct a quantitative study. 3. Analysis of the results. The findings showed that Greek citizens are positive about learning more about the lives of prisoners and the ways in which they can be helped, however, NGOs that are active in this area need to highlight their activities more. In addition, it appears that NGOs dealing with the issue in question need to adopt better public communication policies as do NGOs operating in other sectors.

Keywords: Integration, prisoners, prisoners, social media, Non-Governmental Organizations, communication

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες στο Π.Μ.Σ. «Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης» των οποίων η άοκνη προσπάθεια για μεταλαμπάδευση γνώσεων με βοήθησε να φέρω εις πέρας τις σπουδές μου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω προς την κυρία Ελένη – Ρεβέκκα Στάιου διδάκτορα του Τμήματος των ΕΜΜΕ και διδάσκουσα του μεταπτυχιακού, τόσο για την στήριξη και την βοήθειά της, όσο και για την υπομονή της και τις συμβουλές της για την περάτωση της παρούσης μελέτης. Θα ήθελα τέλος να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που επίσης στάθηκε αρωγός όλο αυτό το χρονικό διάστημα.

Περιεχόμενα

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ 2

EXECUTIVE SUMMARY 3

Διαγράμματα 7

Πίνακες 9

Εικόνες 11

Εισαγωγή 12

Θεωρητικό πλαίσιο 14

Κεφάλαιο 1. Το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα 14

14

1.2. Σωφρονισμός, συνθήκες κράτησης και δικαιώματα των κρατουμένων17

Κεφάλαιο 2. Κοινωνική επανένταξη και κοινωνικός αποκλεισμός24

24

2.1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί24

2.1.2 Απόσυρση από τις παράνομες δραστηριότητες27

2.1.3 Παράγοντες επιτυχίας της κοινωνικής επανένταξης30

2.1.4 Προγράμματα κοινωνικής επανένταξης38

2.1.5 Προγράμματα επανένταξης στην Ελλάδα42

Κεφάλαιο 3. ΜΚΟ και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης46

46

3.2 ΜΚΟ: Ορισμοί και Στοιχεία49

50

56

Κεφάλαιο 4. Ερευνητικό μέρος60

4.1 Ερευνητικά ερωτήματα60

4.2 Μελέτη ελληνικών ΜΚΟ και παρουσίας τους στο Διαδίκτυο/ Μέσω Κοινωνικής Δικτύωσης61

4.3 Μεθοδολογία Έρευνας64

4.4 Δειγματοληψία και ερωτηματολόγιο64

4.5 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου66

116

116

119

123

123

Ξένη βιβλιογραφία126

Ελληνική βιβλιογραφία 136

Παράρτημα 138

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Φύλο (1= άντρες, 2= γυναίκες, 3= άλλο)	66
Διάγραμμα 2. Ηλικία.....	67
Διάγραμμα 3. Οικογενειακή Κατάσταση.....	69
Διάγραμμα 4. Νομός Κατοικίας.....	70
Διάγραμμα 5. Κατάσταση Απασχόλησης.....	72
Διάγραμμα 6. Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματίσει ξανά;	74
Διάγραμμα 7. Θα προσλαμβάνατε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;.....	75
Διάγραμμα 8.Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;.....	77
Διάγραμμα 9. Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;.....	78
Διάγραμμα 10.Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;	80
Διάγραμμα 11. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματήσουν ξανά;	81
Διάγραμμα 12. Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;	82
Διάγραμμα 13. Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;	83
Διάγραμμα 14. Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το πόσο επιεικές θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;.....	84

Διάγραμμα 15. Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;	86
Διάγραμμα 16. Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;	87
Διάγραμμα 17. Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων;	89
Διάγραμμα 19. Θα συνομιλούσατε ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν κρατούμενο για να τον γνωρίσετε και να κατανοήσετε περισσότερα για το παρελθόν του;	96
Διάγραμμα 20. Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;	98
Διάγραμμα 22. Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;	101
Διάγραμμα 24. Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκκλιση;	106
Διάγραμμα 26. Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για πρώην και νυν κρατουμένους;	111
Διάγραμμα 27. Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;	114

Πίνακες

Πίνακας 1. Φύλο.....	65
Πίνακας 2. Ηλικία	66
Πίνακας 3. Οικογενειακή κατάσταση	68
Πίνακας 4. Νομός Κατοικίας	69
Πίνακας 5. Επίπεδο Σπουδών	71
Πίνακας 6. Επίπεδο Σπουδών	71
Πίνακας 7. Κατάσταση Απασχόλησης	72
Πίνακας 8. Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματίσει ξανά;	73
Πίνακας 9. Θα προσλαμβάνατε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;	75
Πίνακας 10. Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;	76
Πίνακας 11. Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;	77
Πίνακας 12. Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;	79

Πίνακας 13. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματήσουν ξανά;	80
Πίνακας 14. Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;	81
Πίνακας 15. Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;	82
Πίνακας 16. Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το πόσο επιεικής θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;	84
Πίνακας 17. Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;	85
Πίνακας 18. Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;	87
Πίνακας 19. Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων;	88
Πίνακας 20. Για ποιους λόγους θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατουμένων;	89
Πίνακας 21. Θα συνομιλούσατε ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν κρατούμενο για να τον γνωρίσετε και να κατανοήσετε περισσότερα για το παρελθόν του;	96
Πίνακας 22. Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;	97
Πίνακας 23. Ποιο κοινωνικό δίκτυο κρίνετε ως το πιο αποτελεσματικό για την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων από τις Μ.Κ.Ο.	98
Πίνακας 24. Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;	100
Πίνακας 25. Ποιες κατηγορίες εγκλημάτων θα εξαιρούσατε από το δικαίωμα της επικοινωνίας μέσω των Social Media στις φυλακές;	101
Πίνακας 26. Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκκλιση;	106
Πίνακας 27. Ποιες Μ.Κ.Ο. γνωρίζετε;	107
Πίνακας 28. Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για πρώην και νυν κρατουμένους;	110

Πίνακας 29. Ποια Κοινωνικά Δίκτυα επιλέγετε για την ενημέρωση και επικοινωνία σας;	112
Πίνακας 30. Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;	113

Εικόνες

Εικόνα 1. Στατιστικά στοιχεία κρατουμένων και ποινών στις ελληνικές φυλακές την περίοδο 2015-2023 (ΓΓΑΠ, 2023)	22
Εικόνα 2. Δημοφιλία από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης παγκοσμίως (σε δις) (Kemp, 2021).	47
Εικόνα 3. Χρήστες Facebook στην Ελλάδα (NapoleonCat, 2022)	48
Εικόνα 4. Ποσοστά χρήσης πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης από ΜΚΟ παγκοσμίως για το ψηφιακό μάρκετινγκ και τη στρατηγική συγκέντρωσης κεφαλαίου (Mansfield, 2022).....	50
Εικόνα 5. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "Επάνοδος"	55
Εικόνα 6. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "ΑΡΣΙΣ"	56
Εικόνα 7. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "Ο Ονήσιμος"	56
Εικόνα 8. Προσφορά του Ονήσιμου προς τους κρατούμενους κατά τα έτη 2013-2018 (Το Βήμα, 2019)	57
Εικόνα 9. Λογότυπο της ΜΚΟ PRAKSIS	58
Εικόνα 10. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ "Ο Ονήσιμος" αναφορικά με τη συναυλία που έλαβε χώρα στις 14.2.2023 στο Γυναικείο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού	61
Εικόνα 11. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ ΕΠΑΝΟΔΟΣ έργου από το Εργαστήρι Καλλιτεχνίας του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού	62
Εικόνα 12. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ Praksis σχετικά με την Παγκόσμια Ημέρα Εθελοντισμού 2022	62

Εισαγωγή

Η κοινωνική ομάδα των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων απαρτίζεται από άτομα τα οποία έχουν ποικίλα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες τους έχουν πολλές ιδιαιτερότητες, ενώ επιπλέον βιώνουν ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων κατά την καθημερινότητά τους. Η προβληματική της παρούσας έρευνας σχετίζεται με την επίδραση της ψηφιακής εκπροσώπησης των αποφυλακισμένων και των κρατουμένων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης των ΜΚΟ στην κοινωνική επανένταξή τους στην Ελλάδα, ενώ η μελέτη του εν λόγω αντικειμένου γίνεται διαμέσου της ποσοτικής μελέτης.

Οι κρατούμενοι και οι αποφυλακισμένοι, όταν επιστρέφουν πίσω στο κοινωνικό σύνολο απ' όπου αποχώρησαν κάτω από συνθήκες παρανομίας, βιώνουν ποικίλες διακρίσεις. Οι διακρίσεις αυτές, επιφέρουν τον κοινωνικό τους αποκλεισμό, με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις να μην μπορούν να επανενταχθούν στην κοινωνία τα άτομα αυτά και να καταφεύγουν εκ νέου στην παρανομία, δημιουργώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο στον οποίο είναι εγκλωβισμένα. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, με την ίδρυση διαφόρων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), σημαντικές δράσεις λαμβάνουν χώρα όπως η επαγγελματική κατάρτιση των αποφυλακισθέντων και των φυλακισμένων ούτως ώστε να έχουν οικονομική συμπαράσταση και να προετοιμαστούν καταλλήλως ώστε να γίνουν άτομα παραγωγικά για το κοινωνικό σύνολο. Μεταξύ των δράσεων των ΜΚΟ αυτών, συμπεριλαμβάνονται η ενίσχυση, η ενθάρρυνση, καθώς και η αξιοποίηση πρωτοβουλιών ιδιωτικών φορέων και μη, που μπορούν να προωθήσουν την επανένταξη των αποφυλακισθέντων στην αγορά εργασίας, ενώ επιπλέον τους παρέχεται επαγγελματική, νομική και ψυχοκοινωνική συμβουλευτική.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social networking sites) αποτελούν έναν τομέα ο οποίος αποκτά ολοένα και παραπάνω δύναμη τη σήμερον ημέρα στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Για τον λόγο αυτό, οι παραπάνω ΜΚΟ, εκμεταλλευόμενες τη δύναμη αυτή, μέσω των social media, προσπαθούν να επιτύχουν το να ακούγονται οι φωνές των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων, να εγείρονται τα προβλήματα τα οποία βιώνουν οι εν λόγω κοινωνικές ομάδες και μέσω αυτών των μεθόδων, προσπαθούν να αποτινάξουν από πάνω τους στο στίγμα και να συνδράμουν στο να αποτελέσουν εκ νέου πολίτες της ελληνικής κοινωνίας.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, γίνεται ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου που διέπει το παρόν ζήτημα, ενώ επιπλέον παρουσιάζονται στοιχεία από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων σε σωφρονιστικά ιδρύματα. Επιπροσθέτως, αναλύεται ο ρόλος των ΜΚΟ για την εκ νέου ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία, ενώ παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους γίνεται χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης προς επίτευξη των παραπάνω στόχων. Τέλος, στο ερευνητικό μέρος, μέσω της ποσοτικής ανάλυσης, παρουσιάζονται τα ευρήματα της μελέτης σχετικά με το εν λόγω ζήτημα που έλαβε χώρα μεταξύ εργαζομένων σε ΜΚΟ που ασχολούνται με την επανένταξη αποφυλακισθέντων στο Νομό Αττικής, ενώ επιπλέον εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα για μελλοντικές έρευνες.

Θεωρητικό πλαίσιο

Το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας μελέτης, χωρίζεται σε δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος και παραδειγμάτων τακτικών από την Ευρώπη και τον κόσμο, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι έννοιες της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων και του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν, σε συνδυασμό με το ρόλο που παίζουν οι ΜΚΟ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σ' αυτό.

Κεφάλαιο 1. Το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα

Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και ιστορικά στοιχεία

Ο σωφρονισμός αποτελεί μία έννοια δικαιοπολιτικού περιεχομένου, η οποία είναι η λογική και πρακτική συνέπεια που επέρχεται από το ποινικό φαινόμενο, καθώς μέσω αυτού λαμβάνουν χώρα οι εφαρμογές και οι εκτελέσεις των εκάστοτε καταδικαστικών αποφάσεων (Ματσάγγας κ.α., 2019). Ως έννοια, ο σωφρονισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με αυτή του «κρατουμένου», ήτοι του ατόμου το οποίο στερείται την ελευθερία του και εκτίει κάποια ποινή και της «φυλακής» που είναι ο τόπος στον οποίο λαμβάνει χώρα η ποινή (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012). Ο στόχος του σωφρονισμού είναι να μπορέσουν τα άτομα τα οποία καταδικάστηκαν στο να εκτίσουν κάποια ποινή να ενταχθούν εκ νέου στην κοινωνία, αφήνοντας πίσω οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα, ενώ το σωφρονιστικό σύστημα είναι η μέθοδος οργάνωσης των φυλακών ούτως ώστε να αποτελούν βιώσιμους τόπους όπου μπορούν να εξυπηρετήσουν τον σκοπό για τον οποίο υφίστανται.

Όσον αφορά τις κατηγορίες των σωφρονιστικών συστημάτων, αυτές οι οποίες συναντώνται είναι τρεις (Ματσάγγας κ.α., 2019). Αρχικά, υπάρχει το Απομονωτικό Σύστημα, το οποίο έλαβε χώρα για πρώτη φορά στην Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ στις φυλακές Cherry Hill κατά τα έτη 1829-1913 και του οποίου οι βασικές αρχές ήταν ότι δεν επιτρέπεται η εκδικητική μεταχείριση (Δημόπουλος, 2009). Στο σύστημα αυτό, η απομονωτική κράτηση λαμβάνει χώρα ούτως ώστε να αποτραπεί η διαφθορά

ανάμεσα στους κρατούμενους, ενώ μέσω της απομονωτικής κράτησης, είναι εφικτό να επέλθει η μεταμέλεια για τους κρατούμενους καθώς μπορούν να ανακαλέσουν τις παραβάσεις στις οποίες προέβησαν. Βάσει αυτού του συστήματος, η απομονωτική κράτηση αποτελεί μια ποινική τιμωρία για τους εγκλείστους, καθώς εκ φύσεως ο άνθρωπος αποτελεί ένα ον το οποίο είναι κοινωνικό, ενώ το κόστος της απομονωτικής κράτησης είναι χαμηλό καθώς δεν έχει μεγάλη χρονική διάρκεια (Ματσάγγας κ.α., 2019).

Το απομονωτικό σύστημα θεωρήθηκε προβληματικό, καθώς δεν φάνηκε αποτελεσματικό ως προς τον σωφρονισμό τον οποίο οιωνιζόταν ότι θα επέφερε και έτσι δημιουργήθηκε στην πορεία το Μικτό Σύστημα, ούτως ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά (Δημόπουλος, 2009). Βάσει του Μικτού Συστήματος, οι κρατούμενοι μπορούν να συναναστρέφονται άλλους συγκατατούμενους, παραμένοντας στα κελιά τους μονάχα για ύπνο ή για εργασία. Η μόνη περίπτωση κατά την οποία προβλέπεται η απομόνωση βάσει του συστήματος αυτού, είναι στην περίπτωση κατά την οποία αυτή κρίνεται αναγκαία ως πειθαρχικό μέτρο, ήτοι στην περίπτωση όπου διασαλεύεται η τάξη στις φυλακές από μεμονωμένα άτομα. Το εν λόγω σύστημα αποτέλεσε πρότυπο για τις φυλακές τον 19^ο αιώνα στις ΗΠΑ.

Η τρίτη κατηγορία σωφρονιστικού συστήματος που συναντάται, είναι το Προοδευτικό Σύστημα (Δημόπουλος, 2009). Αποτελεί ένα σύστημα το οποίο διέπεται από ευελιξία και ελαστικότητα, στοχεύοντας στην αναμόρφωση των κρατουμένων, κάνοντας συγκερασμό των δύο προαναφερθέντων συστημάτων και βελτιώνοντας τις αδυναμίες αμφοτέρων. Η καινοτομία του νέου αυτού συστήματος, ήταν ότι πλέον το ενδιαφέρον ήταν επικεντρωμένο στους κρατούμενους και στην αντιμετώπισή τους ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας στην οποία μελλοντικά πρόκειται να επιστρέψουν. Έτσι, το σύστημα αυτό επιδιώκει να αναπροσαρμόσει τους παρανομούντες και να τους μεταμορφώσει και όχι να τους απομονώσει και να τους κάνει να νιώθουν ανεπιθύμητοι προς το κοινωνικό σύνολο (Ματσάγγας, κ.α., 2019).

Τα παραπάνω σωφρονιστικά συστήματα, είχαν άμεση επίδραση και στα σωφρονιστικά συστήματα της Ελλάδας, καθώς τον 20^ο αιώνα θεσπίζεται για πρώτη φορά ο ευεργετικός υπολογισμός των ποινών, ήτοι στην περίπτωση κατά την οποία ένας εγκλειστος σε σωφρονιστικό ίδρυμα εργάζεται, η μία ημέρα εγκλεισμού

υπολογίζεται ως διπλή, ενώ επιπλέον ξεκίνησαν να γίνονται κινήσεις προς την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των φυλακισμένων (Χάιδου, 2002). Αντίστοιχη φιλοσοφία ακολούθησε ο Σωφρονιστικός Κώδικας που θεσπίστηκε το 1967, ο οποίος στηριζόταν στην κοινωνική αναπροσαρμογή των κρατουμένων και επεδίωκε την καλύτερη μεταχείρισή τους (Χάιδου, 2002). Κατά τον Παπαθεοδώρου (2002), στην περίπτωση της Ελλάδος, η σωφρονιστική νομοθεσία διήλθε τριών κυρίων φάσεων.

Στην πρώτη φάση της ελληνικής σωφρονιστικής νομοθεσίας, βρίσκει κανείς το «Περί σωφρονιστικής φυλακής» του οθωμανικού διατάγματος της 31/12/1836 που είναι η πρώτη νομοθεσία ουσιαστικά στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος και σ' αυτήν εφαρμόστηκε το «τιμωρητικό πρότυπο», βάση του οποίου οι κρατούμενοι όφειλαν να είναι απομονωμένοι, να μην έχουν επικοινωνία με άλλους και να υπόκεινται σε καταναγκαστική εργασία.

Η δεύτερη φάση του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος, λαμβάνει χώρα μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Συγκεκριμένα, το 1967 εφαρμόστηκε ο Σωφρονιστικός Κώδικας ο οποίος επηρεάστηκε από τους Στοιχειώδεις Κανόνες μεταχείρισης κρατουμένων που δημιουργήθηκαν από τον ΟΗΕ το 1955 και βάσει αυτού η ποινή στοχεύει στην ολιστική αναμόρφωση της προσωπικότητας του εκάστοτε κρατουμένου και όχι στην τιμωρία. Για πρώτη φορά στα χρονικά στην Ελλάδα, εξετάζεται η προσωπικότητα των κρατουμένων και γίνονται προσπάθειες προς την ηθική τους ολοκλήρωση και την εκπαίδευσή τους, ενώ επιδιώκεται η εξατομικευμένη προσέγγιση για την έκτιση της ποινής του εκάστοτε ατόμου. Ωστόσο, αυτό το προνοιακό πρότυπο άφηνε την ευχέρεια στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους να επιβάλλουν πειθαρχικές ποινές κατά το δοκούν, οι οποίες ενίοτε διέπονταν από υπερβολική αυστηρότητα, καθώς υπήρχε η πεποίθηση ότι με αυτόν τον τρόπο μπορούν να δημιουργηθούν πειθαρχημένοι πολίτες (Παπαθεοδώρου, 2002).

Η τρίτη και τελευταία φάση της σωφρονιστικής νομοθεσίας της Ελλάδος, λαμβάνει χώρα το 1989 που θεσπίζεται ο Κώδικας Μεταχείρισης των Κρατουμένων και έτσι ξεκινά η φάση του σύγχρονου και μοντέρνου ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος. Στην περίπτωση αυτή, είναι πρόδηλο ότι έχουν αφομοιωθεί οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του 1987 και ακολουθείται το «δικαιϊκό πρότυπο». Βάσει αυτού του προτύπου, είναι αναγκαίο να υπάρχει σεβασμός προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, να υποβάλλονται οι κρατούμενοι σε εκπαιδευτικά προγράμματα και

προγράμματα κοινωνικής επανένταξης και παρά τη στέρηση της ελευθερίας των κρατουμένων, να υπάρχει σεβασμός προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι με τον κώδικα του 1989 γίνεται εφικτή η τμηματική έκτιση κάποιων ποινών, η χορήγηση εκπαιδευτικών αδειών και η μη υποχρεωτική εργασία. Ο κώδικας αυτός είχε κάποια κενά και υπήρξαν ωστόσο και κάποιες δυσλειτουργίες και για το λόγο αυτό στην πορεία μεταρρυθμίστηκε εκ νέου, λαμβάνοντας τον Σωφρονιστικό κώδικα του 1999 (ν.2776/1999).

Ο Σωφρονιστικός κώδικας του 1999 ακολουθεί το «δικαιϊκό πρότυπο» όπως ο κώδικας του 1989, απαρτίζεται από 14 κεφάλαια και σε αυτά καλύπτονται όλα τα ζητήματα λειτουργίας και οργάνωσης του συστήματος, ενώ επίσης αναφέρονται λεπτομερώς τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που έχουν οι κρατούμενοι. Επιπλέον, γίνονται ρυθμίσεις σχετικά με την επικοινωνία που μπορούν να έχουν οι κρατούμενοι με άτομα εκτός φυλακών, τον αριθμό των επισκέψεων που δικαιούνται, καθώς και τον έλεγχο των επισκεπτών (ΦΕΚ 291, 1999). Ο τρέχων σωφρονιστικός κώδικας που θεσπίστηκε με το νόμο 4985/2022 – ΦΕΚ 203/Α/27-10-2022 στην ουσία διατηρεί τον κώδικα του 1999 και απλώς περιλαμβάνει κάποιες συμπληρωματικές διατάξεις βάσει των αναγκών της σύγχρονης εποχής (πχ στο άρθρο 3 που αναφέρεται στην ειδική μεταχείριση εγγάμων, προστίθεται «εχόντων συνάψει σύμφωνο συμβίωσης»).

1.2. Σωφρονισμός, συνθήκες κράτησης και δικαιώματα των κρατουμένων

Η φυλακή φτιάχνεται χωρίς αμφιβολία, για να προστατεύει το κοινωνικό σύνολο από τα άτομα τα οποία διαταράσσουν την ομαλότητα του βίου και παρανομούν. Ωστόσο, οι νομοθέτες και η διοίκηση των φυλακών, έχουν καθήκον να εγγυηθούν τα δικαιώματα όλων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που παραβίασαν τους νόμους και φυλακίστηκαν εξαιτίας τους. Το πρώτο δικαίωμα που έχουν οι κρατούμενοι, συνίσταται στο να μπορεί κάποιος να διατηρήσει τη σωματική και ηθική του ακεραιότητα, δηλαδή να μην βασανίζεται, να ταπεινώνεται ή να παραβιάζεται και αυτό δεν είναι διαπραγματεύσιμο καθώς σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, το μόνο

δικαίωμα που στερούνται οι κρατούμενοι είναι η ελευθερία (Liebling, 2014). Ως εκ τούτου, μπορούν θεωρητικά να απολαύσουν όλα τα άλλα τα δικαιώματα τα οποία έχει κάθε άτομο και για το λόγο αυτό πρέπει να ζουν σε ανθρώπινες συνθήκες που να διαφυλάσσουν την αξιοπρέπειά τους, να τρέφονται, να ντύνονται και να στεγάζονται κανονικά. Επιπλέον, έχουν δικαίωμα στην υγεία, στην πληροφόρηση, στην εκπαίδευση και στην εργασία όταν είναι αυτό εφικτό (Vorhaus, 2014).

Γενικότερα, τα κέντρα κράτησης έχουν σχεδιαστεί για να είναι ασφαλή και ελεγχόμενα περιβάλλοντα. Αυτό σημαίνει ότι συνήθως περιβάλλονται από περίφραξη ή τοίχους και ότι η πρόσβαση περιορίζεται στο εξουσιοδοτημένο προσωπικό. Οι συνθήκες διαβίωσης εντός των κέντρων κράτησης μπορεί να είναι αρκετά αυστηρές, με ελάχιστη ιδιωτικότητα ή προσωπικό χώρο. Οι κρατούμενοι, σε αρκετές περιπτώσεις, μπορεί να υποχρεούνται να μοιράζονται ένα κελί ή έναν κοιτώνα με άλλα άτομα και να υπάρχει περιορισμένη πρόσβαση σε ανέσεις, εγκαταστάσεις άσκησης και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, οι συνθήκες κράτησης διαφέρουν σε κάθε κατάσταση κράτησης και πολλές φορές παρατηρούνται διαφορές και ως προς την ποιότητα διαβίωσης. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι αγροτικές φυλακές, όπως οι αγροτικές φυλακές Τίρυνθας. Κοινό χαρακτηριστικό των αγροτικών φυλακών είναι ότι συχνά βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές, μακριά από τα αστικά κέντρα. Αυτό μπορεί να δυσχεραίνει την πρόσβαση των μελών της οικογένειας και άλλων επισκεπτών στη φυλακή, αλλά και να αυξήσει την περιπτώσεις απόδρασης των κρατούμενων (Σχίζας, 2013).

Από την άλλη, στις αγροτικές φυλακές οι κρατούμενοι έχουν την ευκαιρία να εργαστούν και με αυτόν τον τρόπο να συλλέξουν ένσημα, αλλά και να μειώσουν τον χρόνο κράτησής τους. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο, η επαγγελματική τους αποκατάσταση γίνεται πιο εύκολη μετά την αποφυλάκισή τους, καθώς ο “νεκρός” χρόνος της φυλακής γίνεται πιο ουσιαστικός και εποικοδομητικός.

Από την άλλη, ακόμα μεγαλύτερες διαφορές φαίνεται να έχουν τα σωφρονιστικά ιδρύματα των χωρών της Σκανδιναβίας, όπως την Δανία και της Νορβηγίας. Σε αυτά τα καταστήματα οι κρατούμενοι έχουν πολύ μεγαλύτερη ανεξαρτησία και ιδιωτικότητα. Φορούν τα δικά τους ρούχα, μαγειρεύουν τα δικά τους γεύματα και απολαμβάνουν συχνές ιδιωτικές επισκέψεις. Επιπλέον υπάρχει πολύ μικρή ασφάλεια

που εμποδίζει τους κρατούμενους να αποδράσουν. Δεν υπάρχουν συρματοπλέγματα και πύργοι και παρά την πιο χαλαρή φρούρηση, οι αποδράσεις είναι σπάνιες- μόνο ένας κρατούμενος απέδρασε το 2014. Στη φυλακή Bastoy στη Νορβηγία, οι κρατούμενοι ζουν και εργάζονται όπως θα κάνουν και μετά την αποφυλάκισή τους. Γίνονται δεκτοί με αίτηση αφού εκτίσουν μέρος της ποινής τους αλλού. Η Νορβηγία απολαμβάνει το χαμηλότερο ποσοστό υποτροπής στην Ευρώπη (Berger, 2016).

Τα διεθνή κανονιστικά κείμενα που προσδιορίζουν τα δικαιώματα των κρατουμένων, έχουν γίνει αποδεκτά από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι πρέπει να μεταφράζονται στην εκάστοτε εθνική νομοθεσία και να υλοποιούνται στην πράξη. Ωστόσο, το πρόβλημα είναι ότι ενίοτε η κοινωνία δεν δέχεται ότι οι συνθήκες κράτησης να είναι καλύτερες από τις συνθήκες διαβίωσης των φτωχότερων στρωμάτων, καθώς σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν άτομα που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας με αποτέλεσμα να στερούνται το φαγητό ή την στέγαση ενώ διάγουν νόμιμο βίο (Walsh, 2017). Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται ότι η κοινή γνώμη δεν έχει ενστερνιστεί την ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων των κρατουμένων, ακόμη και στην περίπτωση των κοινωνικών στρωμάτων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, καθώς αρκετές φορές δεν είναι εύκολο να κατανοηθεί ότι τα δικαιώματα των κρατουμένων δεν είναι προνόμια.

Η ηθική βάση αυτού του προτύπου για την προάσπιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων, καθορίστηκε από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που θεσπίζουν τις αρχές του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (UNRIC, 2019). Εκτός από αυτά τα αρχικά κείμενα της εν λόγω διακήρυξης, υπάρχουν επιπλέον και οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1954 που ορίζουν τις αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου. Αυτές οι προκαταρκτικές μελέτες που έλαβαν χώρα τον 20^ο αιώνα, άνοιξαν το δρόμο για έναν ορισμό των προτύπων όσον αφορά την κράτηση, δηλαδή ποια θα πρέπει να είναι η βάση του δικαιώματος που αναλαμβάνει ένα κράτος να στερήσει κάποιον την ελευθερία του. Όπως όλα τα δικαιώματα, το τελευταίο συνεπάγεται ως αντάλλαγμα υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης ότι η κράτηση λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο του σεβασμού των ανθρωπιστικών κανόνων, δηλαδή της σωματικής και ηθικής ακεραιότητας του ατόμου.

Το πιο ακριβές κανονιστικό κείμενο στις διατάξεις αυτές, αφορά τους κανόνες για τη μεταχείριση των κρατουμένων, που δημοσιεύθηκε το 1955 από τα Ηνωμένα Έθνη, κανόνες οι οποίοι με την πάροδο των ετών συμπληρώθηκαν και τροποποιήθηκαν βάσει των αναγκών της εποχής. Συγκεκριμένα, το Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1966, αντιπροσώπευε μια περαιτέρω πρόοδο στην διεθνή νομοθεσία στον τομέα αυτό, ενώ στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1970 και του 1980, τα Ηνωμένα Έθνη ανέπτυξαν διεθνή πρότυπα σχετικά με την κράτηση των ανηλίκων συγκεκριμένα και κατάρτισαν κώδικες δεοντολογίας για τα νομικά επαγγέλματα όπως τους δικαστές, τους εισαγγελείς, τους δικηγόρους κ.λπ. Κορυφαία στιγμή για την εξέλιξη της διεθνούς νομοθεσίας σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τους τρόπους κράτησής τους, αποτελεί το 1990 η έγκριση ενός θεμελιώδους κειμένου από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο ενθάρρυνε τα κράτη μέλη να καταφύγουν σε μη στερητικές της ελευθερίας κυρώσεις στις περιπτώσεις κατά τις οποίες αυτό είναι εφικτό.

Τα περισσότερα από αυτά τα κείμενα δεν έχουν την αξία μιας σύμβασης και επομένως δεν είναι δεσμευτικά για τις χώρες, ωστόσο όμως έχουν αποκτήσει μια σημαντική κανονιστική αξία από το γεγονός ότι εγκρίθηκαν με συναίνεση της Γενικής Συνέλευσης και ότι τα περισσότερα κράτη του πλανήτη αναγνωρίζουν την αξία τους, συνεπώς η νομική βάση του σωφρονιστικού δικαίου υπάρχει και δεν χρειάζεται να επανεφευρεθεί.

Οι εξελίξεις σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα συνεχίζονται μέχρι σήμερα, μέσω της οικοδόμησης διεθνούς νομοθεσίας για ορισμένες σύγχρονες μορφές εγκλήματος όπως το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, η εμπορία ανθρώπων, η καταπολέμηση των ναρκωτικών, τα εγκλήματα στο Διαδίκτυο και η τρομοκρατία, εστιάζοντας κυρίως στο διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Οι παραπάνω εξελίξεις συνοδεύονται επίσης από προβληματισμούς σχετικά με την έννοια της κράτησης και της τιμωρίας, για την ανάγκη προστασίας της κοινωνίας που λαμβάνει καλύτερα υπόψη τον σεβασμό του ατόμου.

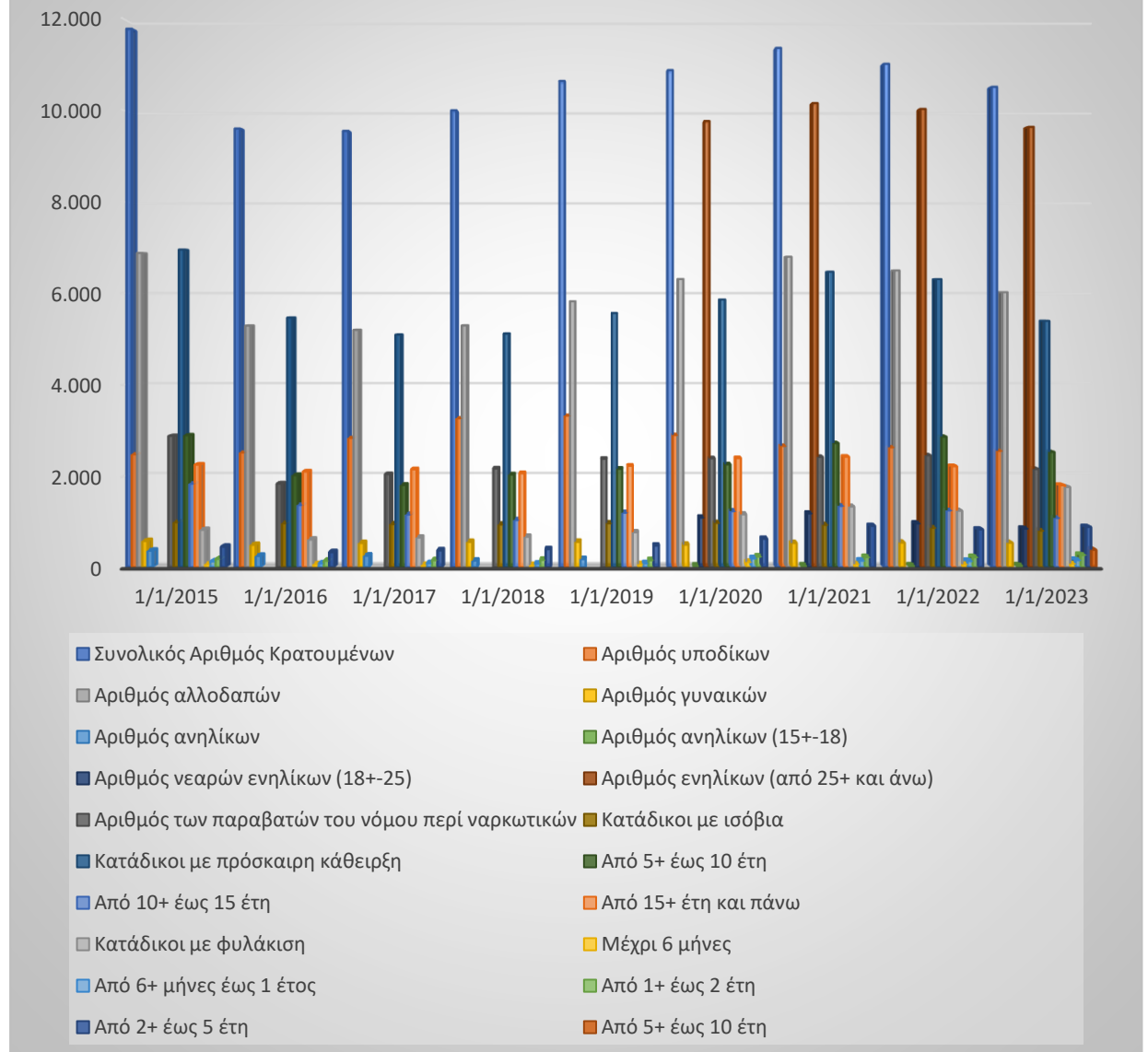
Όσον αφορά την Οργάνωση του Σωφρονιστικού Συστήματος που υπάρχει στην Ελλάδα, οι αρχές της βασίζονται στο Σύνταγμα, τις συμβάσεις διεθνούς περιεχομένου, τα προεδρικά διατάγματα και τη νομολογία, καθώς και τις εκάστοτε

ρυθμιστικές πράξεις οι οποίες πάντοτε ακολουθούν τον εκάστοτε ισχύοντα Σωφρονιστικό Κώδικα (Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008). Ως προς τις γενικές αρχές, σ' αυτές εντάσσονται οι ακολουθούμενες πολιτικές σχετικά με την εφαρμογή τόσο των μέτρων ασφαλείας όσο και των ποινών, καθώς και οι πολιτικές για την αντιμετώπιση ζητημάτων που ανακύπτουν εντός των φυλακών (Γιοβάνογλου, 2006). Στον Σωφρονιστικό Κώδικα λαμβάνει χώρα η ανάλυση των οργάνων τα οποία εφαρμόζουν τις πολιτικές του σωφρονισμού και τα οποία είναι το Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο Φυλακών, η Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών και τα Συμβούλια της Φυλακής. Επιπλέον αναφέρεται η κατηγοριοποίηση των φυλακών, των φυλακισμένων, τα διαδικαστικά κατά την μεταγωγή τους και την κράτησή τους εντός αυτών, η εφαρμογή των διαφόρων προγραμμάτων για την αξιοποίηση του χρόνου των εγκλειστών, η εργασιακή τους δεινότητα, πως διαμορφώνεται η ποινή τους κατόπιν εργασίας και η επικοινωνία με το κοινωνικό τους περιβάλλον (Γιοβάνογλου, 2006). Επιπροσθέτως, στον Σωφρονιστικό Κώδικα περιλαμβάνονται (Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008) εναλλακτικοί τρόποι εκτίσεως για κάποια είδη ποινών, τα μέτρα που πρέπει να επιβάλλονται για να διατηρείται η εύρυθμη λειτουργία στα καταστήματα κράτησης, οι διαδικασίες μεταγωγής των εγκλειστών, η κανονιστική διαδικασία που ακολουθείται για να λήξει η έκτιση μιας ποινής, η μέριμνα έπειτα από την λήξη της σωφρονιστικής περιόδου, η επίβλεψη όσον αφορά την κατά γράμμα εφαρμογή του Σωφρονιστικού Κώδικα και τέλος οι αρμόδιοι φορείς που εμπλέκονται στην εν λόγω διαδικασία, ήτοι η Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής και οι υπαγόμενες σε αυτήν Διευθύνσεις: της Σωφρονιστικής Αγωγής Ενηλίκων, της Λειτουργίας Ειδικών Θεραπευτικών Καταστημάτων, της Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων, της Εξωτερικής Φρούρησης Φυλακών, της Πρόληψης Εγκληματικότητας και της Επιθεώρησης Σωφρονιστικών Καταστημάτων Κράτησης Νέων (Μητροσύλη & Φρονίμου, 2008).

Στο παρακάτω διάγραμμα, φαίνονται τα στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των κρατουμένων στην Ελλάδα κατά τα τελευταία έτη (2015-2023) και τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν ότι ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων μειώνεται, καθώς υπάρχει μία ελαφρώς πτωτική τάση με την πάροδο των ετών. Ωστόσο, οι αριθμοί παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, γεγονός το οποίο δείχνει την αναγκαιότητα που υπάρχει για την στήριξη της κοινωνικής αυτής ομάδας. Επιπλέον, βάσει του πίνακα αυτού, διαφαίνεται ότι υπάρχουν κρατούμενοι οι οποίοι ενδεχομένως θα βιώσουν διπλό

αποκλεισμό, καθώς ανήκουν ήδη σε κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, πχ οι αλλοδαποί. Σε πολλές περιπτώσεις στη χώρα μας αλλοδαποί βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, κάτι το οποίο σχετίζεται και με τα υψηλά ποσοστά παραβατικότητάς τους (Νικολακοπούλου- Στεφάνου, 2008) και η επιπλέον ύπαρξη ποινικού μητρώου, διαιωνίζει αυτόν τον φαύλο κύκλο.

Στατιστικά στοιχεία κρατουμένων και ποινών στις ελληνικές φυλακές την περίοδο 2015-2023

Εικόνα 1. Στατιστικά στοιχεία κρατουμένων και ποινών στις ελληνικές φυλακές την περίοδο 2015-2023 (ΓΓΑΠ, 2023)

Κεφάλαιο 2. Κοινωνική επανένταξη και κοινωνικός αποκλεισμός

Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαίο να κατανοήσουμε την έννοια της κοινωνικής επανένταξης, τις προκλήσεις που σχετίζονται με αυτήν, καθώς και άλλες έννοιες σχετικές με το εν λόγω θέμα. Για τον σκοπό αυτό, η πρώτη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου πραγματεύεται την έννοια της κοινωνικής επανένταξης, ενώ στη συνέχεια, εξετάζουμε τις διάφορες δυσκολίες της κοινωνικής επανένταξης που εντοπίστηκαν από διάφορες μελέτες, εξετάζοντας στην πορεία τα προγράμματα επανένταξης. Στη συνέχεια, προτείνεται ένα θεωρητικό πλαίσιο προκειμένου να συνδεθούν οι διάφορες έννοιες που παρουσιάζονται, ενώ στο τέλος του κεφαλαίου, όλα αυτά τα στοιχεία συσχετίζονται προκειμένου να εντοπιστεί ο προβληματισμός της παρούσας μελέτης

2.1 Κοινωνική επανένταξη

2.1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Πολλές φορές φαίνεται δύσκολο να οριστεί σωστά η έννοια της κοινωνικής επανένταξης. Πράγματι, βρίσκουμε στη βιβλιογραφία τους όρους «κοινωνική επανένταξη», «κοινωνική ένταξη», «αποκατάσταση» και «επανένταξη» που φαίνονται ιδιαίτερα συνδεδεμένοι και σε πολλές περιπτώσεις εναλλάσσονται μεταξύ τους. Η ακόλουθη επισκόπηση των ορισμών καθιστά δυνατή τη λήψη θέσης σχετικά με τη χρήση αυτών των διαφορετικών όρων. Ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός είναι ότι η κοινωνική επανένταξη ορίζεται όχι μόνο βάσει της απουσίας υποτροπής στο έγκλημα, αλλά επιπλέον από το γεγονός ότι ένα άτομο ζει σύμφωνα με τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας, έχει αναπτύξει την αίσθηση του ανήκειν στην εκάστοτε κοινότητά, ενώ επιπλέον μπορεί να συντηρεί επαρκώς τις ανάγκες του και να ζει σε ευμάρεια (Western & Pettit, 2010). Έτσι, η κοινωνική επανένταξη αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία έχουν αναπτυχθεί ικανότητες που επιτρέπουν στο άτομο

να φροντίζει τον εαυτό του και να ζει αξιοπρεπώς και με αυτάρκεια στο κοινωνικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένης της απουσίας εγκληματικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με άλλον ορισμό, η κοινωνική επανένταξη αναφέρεται σε ένα σύνολο παρεμβάσεων των οποίων ο στόχος είναι ο δράστης να ζει με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο, σύμφωνα με τη νομοθεσία. Η διαφορά μεταξύ των δύο παραπάνω ορισμών είναι ότι ο δεύτερος ορισμός αφορά περισσότερο τη διαδικασία παρά την περιγραφή της κατάστασης. Όσον αφορά τη διαφορά μεταξύ της έννοιας της κοινωνικής επανένταξης και αυτής της κοινωνικής ένταξης είναι ότι για να μιλήσουμε για επανένταξη, υπονοούμε ότι το άτομο έχει ήδη ενσωματωθεί στην κοινωνία στο παρελθόν, ενώ από την άλλη πλευρά, μπορούμε να αμφισβητήσουμε την ιδέα ότι όλοι οι δράστες είναι κοινωνικά ενσωματωμένοι προτού έρθουν αντιμέτωποι με το δικαστικό σύστημα (Griffiths et al., 2007). Ως εκ τούτου, θα ήταν πιο ακριβές να μιλάμε για κοινωνική ένταξη ατόμων των οποίων ο τρόπος ζωής πριν από οποιαδήποτε επαφή με το δικαστικό σύστημα δεν αντιστοιχεί στους δοθέντες ορισμούς παραπάνω.

Η επανένταξη για τα άτομα τα οποία ούτως ή άλλως δεν ήταν ενσωματωμένα στην κοινωνία πριν την φυλάκισή τους, είναι αποδεκτό ότι είναι πιο δύσκολη (Maruna, 2001). Έτσι, η έννοια της αποκατάστασης, αποτελεί έναν διορθωτικό στόχο που βασίζεται σε μια διαδικασία παρέμβασης που στοχεύει στον εντοπισμό των παραγόντων που επιφέρουν την εγκληματικότητα του ατόμου και έχουν ως τον τερματισμό της (Borzycki, 2005). Οι Brown & Bos (2017) έχουν μελετήσει επίσης τη διάσταση της έννοιας της αποκατάστασης, προσθέτοντας όμως σε αυτήν την έννοια της αποκατάστασης των δικαιωμάτων και των προνομίων που κάνουν το άτομο ενεργό και ισότιμο μέλος της κοινωνίας.

Οι Brown & Bos (2017) επιπλέον, αναφέρονται στην έννοια της αποκατάστασης ορίζοντας την ως «την ιδέα ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ποινικά μέτρα για να μεταμορφώσουμε τα άτομα εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν σε έναν ορισμένο αριθμό κανονιστικών και πολιτικών κριτηρίων» (Brown & Bos, 2017), ενώ για να επιτευχθεί αυτή, είναι ανάγκη το ποινικό σύστημα να εφαρμόσει στρατηγικές και προγράμματα που αποσκοπούν στη μεταμόρφωση των ατόμων. Αυτός ο ορισμός φαίνεται να είναι ένας σύνδεσμος μεταξύ των εννοιών της ένταξης και της επανένταξης, ενώ μέσω αυτού γίνεται

κατανοητό ότι η αποκατάσταση και η επανένταξη αποτελούν δύο διαδοχικά στάδια της ίδιας διαδικασίας, καθώς η αποκατάσταση ως έννοια αναφέρεται στην εργασία που εκτελείται για την απόκτηση ενός ορισμένου αριθμού δεξιοτήτων απαραίτητων για την ομαλή διαβίωση στην κοινωνία, ενώ η επανένταξη είναι η στιγμή που το άτομο εφαρμόζει τις νέες δεξιότητες που απέκτησε για να επανενταχθεί στην κοινωνία.

Πολλοί μελετητές δε, προτιμούν να αναφέρονται στην κοινωνικο-κοινοτική επανένταξη παρά στην κοινωνική επανένταξη, καθώς η πρώτη επικεντρώνεται περισσότερο στη δημιουργία αλληλεξάρτησης μεταξύ του ατόμου και της κοινότητάς του μέσω εξατομικευμένων, πολυδιάστατων και μακροπρόθεσμων παρεμβάσεων. Ο Borzycki (2005) αναφέρεται επίσης στην έννοια της επανένταξης εστιάζοντας στην ιδέα ότι το ίδιο το άτομο συμμετέχει δραστικά στη διαδικασία επιστροφής του στην κοινωνία και δεν είναι ένας απλός παθητικός παράγοντας στον οποίο παρέχονται υπηρεσίες.

Σε μια έκθεση η οποία έλαβε χώρα από το Διεθνές Κέντρο για τη Μεταρρύθμιση του Ποινικού Δικαίου και την Πολιτική Ποινικής Δικαιοσύνης (ICCLR) οι ερευνητές Griffiths et al. (2007) επικεντρώθηκαν επίσης στην κοινωνική επανένταξη και την ορίζουν ως όλες τις παρεμβάσεις που λαμβάνουν χώρα από την ώρα της σύλληψης ενός ατόμου, ούτως ώστε να το υποστηρίξουν κατά τη διαδικασία κοινωνικής επανένταξής του μετά τον εγκλεισμό. Για το εν λόγω ζήτημα, μπορεί κανείς να βρει πληθώρα βιβλιογραφικών πηγών, στις οποίες κάποιες φορές γίνεται νύξη στην ακριβή στιγμή που ένας κρατούμενος απελευθερώνεται (πχ Borzycki, 2005), ενώ σε άλλες περιπτώσεις γίνεται αναφορά στη διαδικασία μετάβασης από τον εγκλεισμό στην ελευθερία (πχ Borzycki, 2005 · Visher & Travis , 2003).

Όσον αφορά τη διαδικασία μετάβασης, αυτή είναι σύνθετη διαδικασία η οποία περιλαμβάνει διάφορες υπηρεσίες, καθώς και ψυχολογική και επαγγελματική υποστήριξη των ατόμων αυτών (Veysey et al., 2013). Σύμφωνα με τους Visher & Travis (2003), η επανένταξη δεν είναι απλώς μια διαδικασία, αλλά είναι και ο στόχος ο οποίος πρέπει να επιτευχθεί, επομένως αυτή η έννοια είναι πολύ συγκεκριμένη και αφορά τα άτομα στα οποία έχει επιβληθεί ποινή κράτησης. Υπό το πρίσμα των διαφορετικών ορισμών που έχουν παρουσιαστεί, είναι εύκολο να διαπιστωθεί ότι υπάρχουν πολλές έννοιες και επίσης αρκετοί ορισμοί που σχετίζονται με αυτές τις

έννοιες, οι οποίοι χρησιμοποιούνται όλοι, συχνά εναλλασσόμενοι μεταξύ τους, έχοντας τις περισσότερες φορές συμβατικότητα ανάμεσά τους.

Παρόλο που παραμένουν κάποιες γκριζες ζώνες στο ζήτημα της ενσωμάτωσης ή της επανένταξης των εγκλείστων, φαίνεται ωστόσο ότι υπάρχει μια μορφή συναίνεσης στην ιδέα ότι η κοινωνική επανένταξη ορίζεται γενικά ως μια διαδικασία από την οποία ένα άτομο που βρεθεί αντιμέτωπο με τη δικαιοσύνη, θα είναι σε θέση να επωφεληθεί μέσω παρεμβάσεων που στοχεύουν στην ανάπτυξη επαρκών ικανοτήτων που θα του επιτρέψουν να είναι ένα αυτόνομο άτομο, να σέβεται τους νόμους και να ενσωματωθεί στην κοινότητά του. Ο εν λόγω ορισμός χαρακτηρίζεται από τις πολλαπλές του πτυχές και δημιουργεί ορισμένες ασάφειες, καθώς δεν είναι ξεκάθαρο το πότε θεωρείται ότι ένα άτομο επανεντάσσεται κοινωνικά, δηλαδή εάν αυτό γίνεται όταν πληρούνται όλα τα κριτήρια ή εάν μπορεί ένα άτομο που δεν τηρεί τις αξίες της κοινωνίας και που δεν έχει ιδιαίτερη προσκόλληση στην κοινότητά του, αλλά που είναι νομοταγές, να θεωρείται θεωρούνταν κοινωνικά επανενταγμένο. Η αποχή από τις εγκληματικές ενέργειες είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιδέα της επιτυχημένης κοινωνικής επανένταξης (Kazemian, 2007), χωρίς ωστόσο όμως να επαρκεί.

2.1.2 Απόσυρση από τις παράνομες δραστηριότητες

Θεωρητικά, η απόσυρση ορίζεται πολύ απλά από την απουσία ενός συγκεκριμένου τύπου γεγονότος, είτε στην περίπτωση της ποινικής απόσυρσης, από την παύση της διάπραξης νέων ποινικών αδικημάτων (Maruna et al., 2009) και επομένως είναι ουσιαστικά ένας από τους στόχους που επιδιώκονται όταν μιλάμε για κοινωνική επανένταξη. Όσον αφορά την απόσυρση από τις εγκληματικές δραστηριότητες, βρίσκουμε δύο τάσεις που υπάρχουν στη βιβλιογραφία. Σύμφωνα με την πρώτη τάση, η απόσυρση από εγκληματικές δραστηριότητες θεωρείται ως ένα συγκεκριμένο γεγονός που χαρακτηρίζεται από την παύση των παρανόμων δραστηριοτήτων (Kazemian, 2007). Η δυσκολία με αυτόν τον ορισμό ωστόσο, έγκειται στο ότι στην πράξη είναι αρκετά περίπλοκο να μπορεί κανείς να αναγνωρίσει αυτή τη στιγμή (Maruna, 2001), καθώς πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι είναι σύνηθες οι παραβάτες να κάνουν διαλείμματα από τις εγκληματικές τους δραστηριότητες χωρίς ωστόσο να έχουν δώσει τέλος σε αυτές ή να σκοπεύουν να το κάνουν κάποια στιγμή (Kazemian, 2007). Έτσι, καθίσταται αναγκαίο να προσδιοριστεί το πότε μπορεί κάποιος να

θεωρήσει ότι ένα άτομο έχει τω όντι αποσυρθεί από τις παράνομες δραστηριότητες και εάν τα επίσημα στοιχεία αποτελούν ορθούς δείκτες λαμβάνοντας υπόψη τη σκοτεινότητα που έχει ο εγκληματικός κόσμος, καθώς είναι δύσκολο ενίοτε να εξεταστεί αν οι παραβάτες συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους ενώ θεωρητικά διάγουν νόμιμο βίο. Η χρήση επίσημων δεδομένων δεν καθιστά δυνατό τον διαχωρισμό των ατόμων που έχουν αποσυρθεί από το έγκλημα από τους υποτροπιάζοντες που διαπράττουν επιτυχώς νέα αδικήματα. Στη μελέτη του Meisenhelder (1977) εξετάζεται η υποκειμενική αξιολόγηση των παραβατών για το χρόνο της απόσυρσής τους, ενώ άλλοι ερευνητές προτιμούν έναν ορισμό της απόσυρσης από το έγκλημα που τη χαρακτηρίζει περισσότερο ως διαδικασία διακοπής και διατήρησης της αποχής από παραβατικές συμπεριφορές (Göbbels et al., 2012). Έτσι, μια σημαντική διαπίστωση είναι ότι εναπόκειται στα άτομα που έχουν εμπλακεί σε εγκληματικές δραστηριότητες να απέχουν από τη διάπραξη νέων αδικημάτων μακροπρόθεσμα (Maruna, 2001).

Στη βιβλιογραφία παρατηρούνται διάφορα ρεύματα σχετικά με το θέμα της εξήγησης της διαδικασίας διατήρησης της νομιμότητας. Η πρώτη προσέγγιση, συνίσταται στην επίδραση της ωρίμανσης στην τάση για έγκλημα, η οποία οδηγεί σε μια φυσική απόσυρση (Maruna, 2001). Αυτός ο πρώτος παράγοντας, εξηγεί την απόσυρση από το έγκλημα ως έννοια θεωρώντας ότι ο δράστης γίνεται υπεύθυνος ενήλικας με την πάροδο του χρόνου και αλλάζει τη συμπεριφορά του (Maruna, 2001). Το αποτέλεσμα της ωρίμανσης με την πάροδο του χρόνου μελετήθηκε επίσης από τους Sampson & Laub (2003) οι οποίοι χρησιμοποίησαν ένα δείγμα 500 ανδρών από τη μελέτη των Sheldon & Glueck, στην μελέτη των οποίων είχε προκύψει το συμπέρασμα ότι η ηλικία είναι καθοριστικός παράγοντας για την εγκατάλειψη της παραβατικής ζωής και ότι ακόμη και οι πιο στυγνοί εγκληματίες αποσύρονται από το έγκλημα όταν ωριμάσουν και νιώσουν ότι δεν έχουν τις ίδιες σωματικές δυνάμεις (Sampson & Laub, 2003 · McC, 1951). Αυτό έχει μεγάλη σημασία, και μάλιστα στην επιστήμη της εγκληματολογίας εξετάζεται συνεχώς ο συσχετισμός μεταξύ ηλικίας και εγκλήματος. Είναι ιδιαιτέρως σημαντικό επιπλέον, ότι η ωρίμανση μέσω της ηλικίας, επιφέρει την αποχή από εγκλήματα τα οποία έχουν σεξουαλική φύση (Laws & Ward, 2011).

Όσον αφορά το δεύτερο ρεύμα, αυτό θεωρεί ότι η εγκληματική παραίτηση προκύπτει από έναν μετασχηματισμό ταυτότητας (Maruna, 2001) και η όποια αλλαγή,

χαρακτηρίζεται από την ορθολογική λήψη αποφάσεων η οποία επιφέρει την εγκατάλειψη της εγκληματικής συμπεριφοράς, ιδιαίτερα μετά από σημαντικά γεγονότα (Maruna, 2001). Ο Maruna (2001) αναφέρεται σε αυτή τη διαδικασία λέγοντας ότι οι άνθρωποι πρέπει να πείσουν τον εαυτό τους ότι μπορούν πραγματικά να αλλάξουν κατασκευάζοντας μια λυτρωτική ιστορία, η οποία εξηγεί την εγκληματική συμπεριφορά μέσω εξωτερικών περιορισμών και επιτρέπει την απελευθέρωση της «αληθινής ταυτότητας» του ατόμου. Από τη μελέτη προκύπτει η έννοια της ενδυνάμωσης που σχετίζεται με την απόσυρση. Η ενδυνάμωση αναφέρεται γενικά στην ικανότητα ένα άτομο να επηρεάσει την επιλογή του τρόπου ζωής που έχει στην παρούσα περίπτωση. Ορισμένοι συγγραφείς διευκρινίζουν ότι αυτός ο μετασχηματισμός γνωστικής ή ταυτότητας δεν θα μπορούσε να είναι δυνατός χωρίς τη συμβολή της κοινωνικής δομής (Maruna, 2001) ή τη συνδρομή εξωτερικών παραγόντων που δίνουν επιπλέον κίνητρα (αποφυγή της φυλακής, προστασία της οικογένειας του παρανομούντος).

Το τρίτο ρεύμα εστιάζει στους εξωτερικούς παρακινητικούς παράγοντες εξηγώντας την εγκληματική παραίτηση κυρίως μέσω της επίδρασης του επίσημου και άτυπου κοινωνικού ελέγχου (Meisenhelder, 1977). Βάσει αυτού του μοντέλου, η εγκατάλειψη από ένα άτομο των παρανόμων δραστηριοτήτων, θα ήταν δυνατή μόνο εάν ξεκινήσει από την κοινωνική δομή προσφέροντας ευκαιρίες στο άτομο για να ενσωματωθεί στην κοινωνία. Η απόσυρση από το έγκλημα λοιπόν είναι μια έννοια που θεωρητικά ορίζεται πολύ απλά ως είτε η στιγμή που παύει η διάπραξη νέων αδικημάτων είτε ως η διαδικασία διατήρησης αυτής της αποχής. Η συγκεκριμένη παρατήρηση, ωστόσο, δημιουργεί ορισμένα προβλήματα τόσο για τους παρεμβαίνοντες όσο και για τους ίδιους τους παραβάτες όταν έρθει η ώρα να προσδιορίσουν πότε συμβαίνει αυτή η αλλαγή (Maruna et al., 2009). Η διερεύνηση των διαφορετικών θεωρητικών ρευμάτων σχετικά με την απόσυρση κατέστησε δυνατή την επισήμανση ορισμένων στοιχείων που σχετίζονται με την επιτυχία αυτής της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της ωρίμανσης, του γνωστικού μετασχηματισμού και των επίσημων και άτυπων παραγόντων κοινωνικού ελέγχου. Στο επόμενο μέρος της παρούσας μελέτης, εξετάζονται οι παράγοντες που έρχονται σε αντιδιαστολή με τους παραπάνω, ήτοι αυτοί οι οποίοι δυσχεραίνουν την κοινωνική επανένταξη και στη συνέχεια την διακοπή των παρανόμων δραστηριοτήτων.

2.1.3 Παράγοντες επιτυχίας της κοινωνικής επανένταξης

Η κοινωνική επανένταξη φαίνεται να θέτει ορισμένες προκλήσεις για τα άτομα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Από αυτή την άποψη, υπάρχουν εσωτερικά και εξωτερικά εμπόδια και αυτό που γίνεται αντιληπτό ως εμπόδιο μπορεί να διαφέρει από το ένα άτομο στο άλλο (Göbbels et al., 2012). Η εμπειρία ποικίλλει ιδιαίτερα ανάλογα με τα ατομικά χαρακτηριστικά, τις διαπροσωπικές σχέσεις, το νομοθετικό και κοινοτικό πλαίσιο (Visher & Travis, 2003). Η επιστημονική κοινότητα έχει επίσης δείξει ενδιαφέρον για τους παράγοντες κινδύνου υποτροπής, τους παράγοντες επιτυχίας και τις ανάγκες που σχετίζονται άμεσα με την κοινωνική επανένταξη.

Ο πρώτος παράγοντας ο οποίος έχει εντοπιστεί, είναι η εύρεση εργασίας. Η πρόσβαση στην απασχόληση, είναι σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής επανένταξης, επειδή επιτρέπει την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης, τη διεύρυνση του κοινωνικού δικτύου και τη δημιουργία της αίσθησης του ανήκειν. Το να έχει ένα άτομο δουλειά, είναι πράγματι ένας μη αμελητέος παράγοντας στην κοινωνική επανένταξη (Dickson & Polaschek, 2014) καθώς μέσω της εργασίας, σε συνδυασμό με ένα καλής ποιότητας γενικό σχέδιο επανένταξης μετά την αποφυλάκιση, επέρχεται η μείωση της υποτροπής στην παρανομία. Στην πραγματικότητα, το να έχει ένα άτομο μια δουλειά έχει επανειλημμένα συσχετιστεί με την επιτυχή κοινωνική επανένταξη, την αποχή από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς και τη μειωμένη υποτροπή μετά την αποφυλάκιση (πχ Griffiths et al., 2007· Petersilia, 2003). Επιπλέον, τα προγράμματα που επικεντρώνονται στην κατάρτιση και την απασχόληση αναγνωρίζονται για την επίδρασή τους στη μείωση της υποτροπής (Seiter & Kadela, 2003).

Από την άλλη πλευρά, η ανεργία, η κακή απόδοση ή η αστάθεια στον επαγγελματικό τομέα είναι παράγοντες κινδύνου (πχ Cid & Marti, 2012). Αν και φαίνεται να υπάρχει συναίνεση μεταξύ των ερευνητών σχετικά με τη σημασία της εύρεσης εργασίας στη διαδικασία κοινωνικής επανένταξης, αρκετές μελέτες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εύρεση εργασίας είναι μια πρόκληση μετά για τα άτομα τα οποία έχουν υπάρξει υπόδικοι (Harris, 2014).

Αυτό που δυσκολεύει την αναζήτηση εργασίας είναι, μεταξύ άλλων, η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας (Brown, 2004), η απουσία δεξιοτήτων (Brown, 2004) και η ανεπαρκής εκπαίδευση (Petersilia, 2003). Επίσης, οι παραβάτες αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω αδυναμίας να εργαστούν με ΤΠΕ και δυσκολίες στην προετοιμασία του βιογραφικού του (Nhan et al., 2015). Εκτός από αυτά τα εμπόδια, η αναζήτηση εργασίας γίνεται πιο περίπλοκη λόγω των ισχυρών διακρίσεων από τους εργοδότες σε βάρος ατόμων με ποινικό μητρώο, καθώς έχουν αμφιβολίες για την αξιοπιστία αυτών των ατόμων (Petersilia, 2003). Πολλοί εργοδότες διενεργούν ελέγχους ποινικού ιστορικού και αυτή η τάση συμβάλλει στην αύξηση των δυσκολιών για εύρεση εργασίας από τους αποφυλακισθέντες (Petersilia, 2003).

Μια μελέτη που εξέτασε την περίπτωση των σεξουαλικών παραβατών έδειξε ότι οι εργασιακές δυσκολίες επιδεινώνονται για αυτήν την κατηγορία αδικημάτων, ενώ οι εργοδότες αποθαρρύνονται εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που υπάρχουν για τους εργαζόμενους, τους πελάτες ή της εταιρείας από τη φήμη που έχει ο πρώην δράστης (Brown & Bos, 2007). Επιπλέον, λίγες θέσεις εργασίας είναι διαθέσιμες για αποφυλακισμένους, και από αυτές που είναι διαθέσιμες, πολλές είναι προσωρινές ή εποχιακές θέσεις εργασίας (Brown, 2004). Έτσι, αν και η εύρεση εργασίας αναγνωρίζεται ως ουσιαστικό πλεονέκτημα για την επανένταξη των πρώην εγκληματιών, τα άτομα αυτά αντιμετωπίζουν αρκετές παγίδες σε αυτόν τον τομέα και αυτό γίνεται πραγματική πρόκληση. Οι δυσκολίες στην εύρεση εργασίας συνεπάγονται επίσης δυσκολίες στην απόκτηση πηγής εισοδήματος, γεγονός που δημιουργεί άλλα προβλήματα.

Ο δεύτερος παράγοντας ο οποίος έχει παρατηρηθεί στη βιβλιογραφία, είναι η ύπαρξη ελαχίστων οικονομικών πόρων: Το μικρό ή καθόλου εισόδημα δημιουργεί επιπρόσθετες δυσκολίες και πολλά άτομα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης βρίσκονται σε επισφαλείς καταστάσεις ακόμη και πριν αποφυλακιστούν (Cnaan et al., 2008; Nagin & Waldfogel, 1993). Διάφοροι ερευνητές κατέληξαν επίσης στο συμπέρασμα ότι τα χρήματα και η απασχόληση είναι οι δύο μεγαλύτερες ανησυχίες των ατόμων στην κοινωνική τους επανένταξη. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, τα άτομα τα οποία έρχονται αντιμέτωπα με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αντιμετωπίζουν προβλήματα στην απόκτηση κάποιας θέσης εργασίας και ως εκ τούτου μιας πηγής εισοδήματος. Επιπλέον, όσοι απασχολούνται έχουν γενικά

χαμηλούς μισθούς καθώς είναι είτε εποχικοί είτε μερικής απασχόλησης (Brown & Bos, 2007).

Η οικονομική κατάσταση επηρεάζεται επίσης από τη δυσκολία πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες, την χρηματοδότηση, την ασφάλιση και το πιστωτικό όριο (Brown, 2004). Μια ποιοτική μελέτη που διεξήχθη με περισσότερους από 300 άνδρες και γυναίκες αποκάλυψε ότι περίπου το 60% των συμμετεχόντων είχαν σημαντικά χρέη τη στιγμή των συνεντεύξεων (δύο έως τρεις μήνες μετά την αποφυλάκισή τους) και ότι έπρεπε να καταφύγουν σε οικονομική υποστήριξη από την οικογένειά τους (Visher et al., 2004). Μεταξύ των συνεπειών που προκύπτουν από την επισφαλή οικονομική κατάσταση, υπάρχουν επιπλέον προβλήματα σχετικά με την εύρεση ενός διαμερίσματος (ή οποιασδήποτε άλλης μορφής διαμονής), καθώς και σχετικά με την μετακίνηση (Brown, 2004).

Οι Morani et al. (2011) εξέτασαν τις ανάγκες των ανθρώπων μετά την αποφυλάκισή τους, μελετώντας πώς τα άτομα επρόκειτο να χρησιμοποιήσουν τα 3.000 δολάρια που τους είχαν δοθεί για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι η αγορά κάρτας λεωφορείου (99,2%) και η εύρεση ενός χώρου διαμονής (90,2%) ήταν μεταξύ των τεσσάρων πιο συχνών αναγκών με τις οποίες είχαν πρόβλημα (Morani et al., 2011). Τα ταξίδια και η διαμονή προσδιορίστηκαν επίσης ως εμπόδια στην επανένταξη από τους Nhan et al. (2015). Οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούσαν κυρίως τα μέσα μαζικής μεταφοράς και ανέφεραν ότι η δυνατότητα μετακίνησης ήταν απαραίτητη για την επανένταξη, αλλά ότι η πρόσβαση σε αυτές ήταν ιδιαιτέρως δύσκολη (Nhan et al., 2015). Εκτός από τη μεταφορά και τη διαμονή, οι χαμηλοί οικονομικοί πόροι δημιουργούν και άλλες δυσκολίες όπως η αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών. Μετά από μια περίοδο φυλάκισης, οι παραβάτες συχνά πρέπει να ξαναχτίσουν τη ζωή τους με ελάχιστα ή καθόλου υλικά αγαθά (Borzyski, 2005).

Τα τρόφιμα και τα ρούχα ξεχωρίζουν μεταξύ των αναγκών των πρώην κρατουμένων κατά την αποφυλάκισή τους (Morani et al., 2011) και η ικανοποίησή τους συνεπάγεται αναγκαστικά κάποιο επιπρόσθετο κόστος. Συγκεκριμένα, αυτά τα άτομα χρειάζονται κατάλληλο ρουχισμό για να πραγματοποιήσουν αναζήτηση εργασίας, ενώ επιπλέον, για τα άτομα με παιδιά, η ύπαρξη χαμηλών οικονομικών πόρων είναι επιζήμιος παράγοντας στη διαδικασία απόκτησης της επιμέλειάς τους εκ νέου

(Brown, 2004), καθώς είναι επίσης δύσκολο να βρεθεί διαθεσιμότητα σε έναν προσιτό παιδικό σταθμό (Brown, 2004). Η έλλειψη οικονομικών πόρων δημιουργεί επομένως μια σειρά από αρκετά σημαντικά προβλήματα για τα άτομα αυτά, εμποδίζοντάς τα στη διαδικασία κοινωνικής επανένταξής τους. Στην πραγματικότητα, βάσει των παραπάνω μελετών, είναι δυνατό να διαπιστωθεί ότι οι χαμηλοί οικονομικοί πόροι επηρεάζουν πολλούς τομείς της ζωής των ανθρώπων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Αυτές οι δυσκολίες έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνική επανένταξη, καθώς οι δυσκολίες στέγασης συνδέονται με την υποτροπή (Petersilia, 2003) και η οικονομική σταθερότητα θεωρείται απαραίτητο στοιχείο για αποστασιοποίησή τους από το έγκλημα (Petersilia, 2003).

Ως τρίτος παράγοντας, εντοπίζεται στη βιβλιογραφία η απουσία ενός δικτύου κοινωνικής υποστήριξης των αποφυλακισθέντων: Η υποστήριξη της οικογένειας ή της κοινότητας είναι βασικό στοιχείο της εγκατάλειψης του παρανόμου βίου από τους αποφυλακισθέντες (Veysey et al., 2013) και της διατήρησης της αποχής από αυτόν καθώς ιδιαιτέρως η οικογένεια συντελεί θετικά τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο (Visher et al., 2004). Σύμφωνα με τους Visher et al. (2004), υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της οικογένειας και της οικογενειακής κατάστασης των αποφυλακισμένων και της ικανότητας εύρεσης εργασίας. Λαμβάνοντας υπόψη τη συσχέτιση μεταξύ απασχόλησης και απόσυρσης από τον παράνομο βίο, κάτι τέτοιο θα μπορούσε να προωθήσει την κοινωνική επανένταξη. Ωστόσο, η βιβλιογραφία δείχνει ότι είναι δύσκολο για τα άτομα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης να δημιουργήσουν ένα δίκτυο υποστήριξης λόγω πολλαπλών προκλήσεων που σχετίζονται με τις οικογενειακές, συζυγικές και κοινωνικές σχέσεις. Πράγματι, μια πρώτη πρόκληση για τη δημιουργία ενός δικτύου με κοινωνικές αξίες είναι η δημιουργία οικογενειακής υποστήριξης (Brown, 2004).

Η παρουσία ατόμων με λερωμένο ποινικό μητρώο στην οικογένεια είναι επίσης ένας παράγοντας που συντελεί στην αποτυχία της κοινωνικής επανένταξης σύμφωνα με τους εργαζόμενους που ρωτήθηκαν από τους Gunnison & Helfgott (2011). Οι παραβάτες πρέπει στη συνέχεια να τα καταφέρουν ελλείψει αυτής της δομής και να επιδιώξουν να αναπτύξουν δεσμούς με άλλα άτομα που μπορούν να έχουν θετική επιρροή στη ζωή τους (Brown, 2004). Οι δυσκολίες στην αποκατάσταση των οικογενειακών σχέσεων τεκμηριώνονται ευρέως στη βιβλιογραφία (πχ Cnaan et al., 2008), ενώ παρατηρείται ευρέως ότι τα μέλη της οικογένειας συνήθως επιδιώκουν να

διασφαλίσουν ότι το άτομο έχει αλλάξει (Brown, 2004). Επίσης, στον κατάλογο των προβλημάτων που συναντώνται στην οικογενειακή σφαίρα, βρίσκουμε το γεγονός ότι κάποιος δεν βλέπει αρκετά συχνά την οικογένειά του κατά τη μεταβατική περίοδο, ιδίως λόγω της απόστασης, και ότι αντιμετωπίζει δυσκολίες στην επίλυση συγκρούσεων κατά την έξοδο από τη φυλακή. Επιπλέον, για όσους έχουν παιδιά, ορισμένοι δυσκολεύονται να επανασυνδεθούν μαζί τους μετά την απουσία που προκαλείται από την κράτηση (Cnaan et al., 2008), ιδιαίτερα σε περιπτώσεις σεξουαλικής παραβατικότητας (Harris, 2014) καθώς στην περίπτωση αυτή επιβάλλονται περιοριστικά μέτρα.

Εκτός από το οικογενειακό δίκτυο, ορισμένοι πρώην κρατούμενοι θέλουν να αναπτύξουν μια συζυγική σχέση μετά την αποφυλάκισή τους (Muntingh, 2016). Από αυτή την άποψη, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο γάμος ή μια σχέση συμβίωσης, είναι ένα από τα βασικά στοιχεία που μπορεί να ενισχύσει την αποχή από το έγκλημα και την παραβατικότητα για τους αποφυλακισμένους (Meisenhelder, 1977). Αντίθετα, για τους σεξουαλικούς παραβάτες που ρωτήθηκαν στην έρευνα του Harris (2014), η προοπτική να συνάψουν σχέση με μια γυναίκα ήταν δύσκολο έως απίθανο, λόγω του φόβου ότι έπρεπε να αποκαλύψει το ιστορικό του το άτομο σε έναν πιθανό μελλοντικό σύντροφο (όμοιο εύρημα με Huebner, 2005). Από την άλλη πλευρά, οι Cnaan et al. (2008) ανέφεραν την επανένωση με τη σύζυγο ως ένα από τα κρίσιμα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί ότι η δημιουργία ενός δικτύου υποστήριξης στην κοινότητα μπορεί επίσης να είναι δύσκολη (Brown, 2004).

Για τα άτομα που βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο μακριά από την κοινότητά τους, αυτό μπορεί να απαιτήσει δύσκολη εργασία ένταξης λόγω γλωσσικής, πολιτιστικής ή/και θρησκευτικής διαφοράς (Brown, 2004). Επίσης, οι άνθρωποι που διαμένουν σε σπίτια τα οποία είναι απομονωμένα, δυσκολεύονται να κάνουν φίλους και να συνάψουν κοινωνικές σχέσεις (Andrews & Bonta, 2006). Οι αντικοινωνικότητα, είναι ένας παράγοντας πρόβλεψης της υποτροπής που παρατηρείται από όλους τους θεωρητικούς στον τομέα της εγκληματολογίας. Ως εκ τούτου, οι μελέτες δείχνουν ότι, σε σχεσιακό επίπεδο, οι εγκληματίες αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες στη δημιουργία ενός δικτύου υποστήριξης που μπορεί να τους επηρεάσει θετικά, ενώ ένα δίκτυο αυτού του τύπου είναι ένα στοιχείο που θα μπορούσε να διευκολύνει την επανένταξη.

Επόμενος παράγοντας ο οποίος έχει παρατηρηθεί, είναι η αλλαγή του τρόπου ζωής. Μία από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στη διαδικασία της κοινωνικής επανένταξης είναι αυτή της μη επανάληψης προηγούμενων παραβατικών συμπεριφορών. Αυτές οι συμπεριφορές περιλαμβάνουν: την απόκτηση εισοδήματος από εγκληματικές δραστηριότητες, την κακή εργασιακή ηθική και την παραμέληση της φυσικής του εμφάνισης (Brown, 2004). Εάν πρέπει να αποφευχθούν ορισμένες συμπεριφορές, πρέπει επίσης να υπάρχουν ορισμένες συμπεριφορές οι οποίες θα πρέπει να υιοθετηθούν από τα άτομα αυτά. Ενίοτε ωστόσο, τα άτομα αυτά βιώνουν την αποθάρρυνση, την ανυπομονησία, την πλήξη, ενώ επιπλέον διακατέχονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση και ρέπουν προς τη χρήση ουσιών και τον αλκοολισμό (Brown, 2004).

Η διακοπή της κατανάλωσης ουσιών είναι επίσης μία από τις σημαντικότερες δυσκολίες στην επανένταξη (Morani et al., 2011). Τα άτομα τα οποία βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο, έχουν την ανάγκη για βοήθεια για την αντιμετώπιση προβλημάτων σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ ή ναρκωτικών, μια ανάγκη που εντοπίζεται σε διάφορες μελέτες (πχ Seiter & Kadela, 2003). Σύμφωνα με τους Cnaan et al. (2008), ο πειρασμός να ξεφύγουν τα άτομα που αποφυλακίζονται από τις δυσκολίες της επανένταξης μέσω του σεξ, του αλκοόλ και των ναρκωτικών μπορεί να είναι ακόμη μεγαλύτερος αφού όλα αυτά τα στοιχεία είναι προσβάσιμα. Αυτές οι δυσκολίες είναι σημαντικές στο βαθμό που η υπερβολική κατανάλωση ουσιών και η κατάχρηση, εντοπίζεται ως παράγοντας κινδύνου για τη διάπραξη νέων αδικημάτων (Andrews et al., 2006). Η αλλαγή του τρόπου ζωής μπορεί επίσης να οδηγήσει σε άλλες προβληματικές καταστάσεις, όπως το να μην ξέρει το αποφυλακισθέν άτομο πώς να απασχολεί τον ελεύθερο χρόνο του.

Επιπροσθέτως, η χαμηλή συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες είναι ένας από τους παράγοντες κινδύνου που στοχεύουν στο γνωστό μοντέλο παρέμβασης RNR (risk-need-responsivity) (Andrews & Bonta, 2006). Αυτός είναι πιθανώς ο λόγος που οι Link et al. (2019) βρήκαν μια ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ του ελεύθερου χρόνου και της αποκατάστασης. Ουσιαστικά, οι εγκληματίες συνήθως πρέπει να κάνουν αλλαγές στη ζωή τους εάν επιθυμούν να επανενταχθούν και να σταματήσουν τις εγκληματικές τους δραστηριότητες. Υπό το πρίσμα των στοιχείων που αναφέρονται στη βιβλιογραφία, κατανοούμε ότι για άτομα με τρόπο ζωής που έχει τις

ρίζες του σε εγκληματικές αξίες ή για όσους παλεύουν με διαφόρων ειδών εθισμό, η πραγματοποίηση αυτών των αλλαγών μπορεί να αποτελέσει μεγάλη πρόκληση.

Καταλυτικό ρόλο στην επανένταξη, παίζει ο παράγοντας του κοινωνικού στίγματος, καθώς η ύπαρξη ποινικού μητρώου στιγματίζει πολλές φορές για το υπόλοιπο της ζωής τους κάποια άτομα (Brown, 2004) και το στίγμα αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην κοινωνική επανένταξη (Tan et al., 2015). Η έννοια του στιγματισμού στην εγκληματολογία αναφέρεται γενικά στην απόρριψη ενός ατόμου με βάση μια κρίση που γίνεται σε σχέση με τις αξίες του ή τις εγκληματικές του πράξεις και η οποία, ως αποτέλεσμα, εμποδίζει τη συμφιλίωση του με την κοινωνία και την επανένταξή του σε αυτή ως ισότιμος πολίτης (Braithwaite, 1989). Η κοινωνία γενικά είναι ευρέως παρατηρημένο ότι έχει ελάχιστη ή καθόλου συμπάθεια για τους εγκληματίες και για τους παρανομούντες, συνεπώς, το στίγμα μπορεί να έχει αντίκτυπο στις προσπάθειες επανένταξης ενός ατόμου (Brown, 2004).

Το ποινικό μητρώο μειώνει δραματικά τις πιθανότητες απόκτησης εργασίας, στέγασης, πρόσβασης σε πρόγραμμα σπουδών και διατήρησης διαπροσωπικών σχέσεων (Brown, 2004). Πράγματι, γενικά, ο πληθυσμός αντιτίθεται στο να καλωσορίσει ένα ποινικοποιημένο άτομο ως γείτονα και οι ιδιοκτήτες τείνουν να απορρίπτουν τις αιτήσεις αυτών των ατόμων στην περίπτωση κατά την οποία γνωρίζουν το ποινικό τους μητρώο (Helfgott, 1997). Παρόμοια αποτελέσματα έχουν ληφθεί από μελέτες που επικεντρώνονται στην περίπτωση των εργοδοτών (Helfgott, 1997). Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αυτά τα αποτελέσματα εξηγούνται από τον φόβο και τη δυσπιστία που προκαλεί ένα ποινικό μητρώο (Petersilia, 2003). Μάλιστα, η ύπαρξη ποινικού μητρώου, είναι η δεύτερη πιο δημοφιλής απάντηση στη μελέτη των εμποδίων στην κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων από τους Nhan et al. (2015). Εν ολίγοις, το ποινικό μητρώο προκαλεί μάλλον αρνητικές αντιδράσεις όσον αφορά τα άτομα που έχουν λάβει ποινές από το ποινικής δικαιοσύνης και αυτό δημιουργεί δυσκολίες σε πολλούς τομείς της ζωής αυτών των ατόμων.

Πολλές μάλιστα μελέτες έχουν επικεντρωθεί συγκεκριμένα στην κατηγορία των σεξουαλικών παραβατών. Το στίγμα που συνδέεται με ένα αρχείο σεξουαλικής προσβολής είναι τεράστιο (Harris, 2014), καθώς η αποστροφή, ο φόβος και ο θυμός είναι ευρέως διαδεδομένες αντιδράσεις σε αυτόν τον τύπο παρέκκλισης (Petersilia,

2003). Οι πεποιθήσεις της κοινωνίας λέγεται ότι επηρεάζονται από την εικόνα που παρουσιάζουν τα μέσα ενημέρωσης και αυτές τείνουν να αναδεικνύουν περιπτώσεις που είναι περισσότερο εντυπωσιακές παρά αντιπροσωπευτικές (Laws & Ward, 2011). Αυτές οι ιδέες υποδηλώνουν ότι οι συνέπειες του στίγματος μπορεί να είναι πολύ μεγάλες και σε κάποιες περιπτώσεις να επιφέρουν δραματικές εξελίξεις όσον αφορά την ψυχολογία των ατόμων αυτών.

Έχουν εντοπιστεί αρκετοί άλλοι δευτερεύοντες παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική επανένταξη. Πρώτον, για τα άτομα που έχουν καταδικαστεί σε φυλάκιση, η μετάβαση από το εξαιρετικά δομημένο περιβάλλον κράτησης στην ελευθερία, όπου η δομή είναι άναρχη της κοινωνίας και δεν έχει συγκεκριμένη οργάνωση όπως ένα σωφρονιστικό ίδρυμα, μπορεί να θέσει αυτά τα άτομα σε κίνδυνο (Cnaan et al., 2008). Επιπλέον, σοβαρά προβλήματα υγείας μπορούν επίσης να βλάψουν ή τουλάχιστον να επιβραδύνουν τη διαδικασία επανένταξης των ατόμων αυτών και κυρίως ψυχικά νοσήματα (Cnaan et al., 2008 · Link et al., 2019).

Σε μια ερευνητική έκθεση που δημοσιεύθηκε το 2008 από τους Mallik-Kane & Visher διαπιστώθηκε ότι το 80% των ανδρών και το 90% των γυναικών που πήραν εξιτήριο από τα σωφρονιστικά ιδρύματα, είχαν χρόνιες παθήσεις υγείας που απαιτούσαν προσοχή. Τόσο τα προβλήματα σωματικής υγείας (άσθμα, διαβήτη, HIV) όσο και τα προβλήματα ψυχικής υγείας (κατάθλιψη, άλλες διαταραχές ψυχικής υγείας) είναι μεταξύ αυτών των αναγκών που έχουν τα άτομα αυτά και δυσκολεύονται να τις ικανοποιήσουν (Mallik-Kane & Visher, 2008 · Helfgott, 2005 · Kouyoumdjian et al., 2018). Επιπλέον, λόγω του συνωστισμού σε αρκετά σωφρονιστικά ιδρύματα, οι συνθήκες κράτησης δεν θεωρούνται ιδανικές για την αποκατάσταση κρατουμένων που πάσχουν από διαταραχές ψυχικής υγείας, με αποτέλεσμα αυτές να διαιωνίζονται. Έτσι, κατανοούμε ότι η ομάδα των αποφυλακισθέντων περιλαμβάνει άτομα των οποίων η κατάσταση ψυχικής υγείας δεν είναι ιδανική για την κοινωνική τους επανένταξη. Τέλος, ένα τρίτο στοιχείο μπορεί να επηρεάσει τη διαδικασία της κοινωνικής επανένταξης, είναι η δυσκολία πρόσβασης σε διάφορα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης (Brown, 2004).

Εστιάζοντας στην περίπτωση της σεξουαλικής παραβατικότητας, οι Göbbels et al. (2014) αναφέρουν ότι η έλλειψη πόρων και χρηματοδότησης, εκτός από τους περιορισμούς που επηρεάζουν αυτά τα άτομα, αποτελούν εμπόδια για την

επανένταξή τους. Αυτό συμβάλλει στην επισφαλή οικονομική τους κατάσταση, η οποία συνοδεύεται από το μερίδιο των συνεπειών της στην ικανότητα κάλυψης βασικών αναγκών. Επομένως, είναι αναμενόμενο το γεγονός ότι αυτός ο πληθυσμός μπαίνει στον πειρασμό να επιστρέψει στον παραβατικό τρόπο ζωής (Travis, 2005).

2.1.4 Προγράμματα κοινωνικής επανένταξης

Αυτή η ενότητα ασχολείται με προγράμματα κοινωνικής επανένταξης, τα οποία γενικά θεωρούνται εργαλεία που προάγουν την επιτυχία της διαδικασίας αυτής.

Περιεχόμενο και δομή προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης

Το περιεχόμενο, καθώς και η δομή των διαφόρων προγραμμάτων που αποσκοπούν στην κοινωνική επανένταξη, οφείλουν να αποσκοπούν στην κινητοποίηση των κρατουμένων, ενώ επιπλέον πρέπει να προσαρμόζονται στις ανάγκες κάθε ατόμου. Τα προγράμματα αυτά ακολουθούν τόσο γνωσιακά, όσο και συμπεριφορικά μοντέλα για την αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς από πλευράς των εγκλείστων (Durnescu, 2011), ενώ για το σχεδιασμό τους είναι αναγκαίο να λαμβάνονται υπόψη η κοινότητα όπου θα πραγματοποιηθούν, η ομάδα στόχος, η συνέργεια υπηρεσιών και δομών, η συνεργασία με το υπάρχον ποινικό σύστημα και η επικοινωνία με τα ΜΜΕ και το κοινό. Όταν ο σχεδιασμός περατωθεί, ακολουθεί το βασικό κομμάτι που είναι η ανάπτυξη του προγράμματος, δηλαδή η υλοποίησή του με τη συνεργασία των διαφόρων φορέων, η αξιολόγησή και η δημοσιότητά του.

Υπάρχουν διάφορα προγράμματα σε διεθνές επίπεδο για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του προγράμματος FOR ...A Change στο οποίο μέσα από 13 ομαδικές συναντήσεις, επαγγελματίες επιβλέπουν και βοηθούν τους κρατούμενους για να αλλάξουν στάση και συμπεριφορά. Μία από τις τελευταίες συναντήσεις, φέρει το όνομα «αγορά εργασίας» και σ' αυτή καλούνται φορείς από την εκάστοτε τοπική κοινωνία (εργοδότες, οργανισμοί, κλπ) οι οποίοι συζητούν με τους εγκλείστους τα προβλήματα και τις ανάγκες που θα έχουν κατά την αποφυλάκισή τους, επιδιώκοντας αυτά να επιλυθούν. Άλλα προγράμματα δε,

εστιάζουν στην αποχή από το έγκλημα, όπως στην περίπτωση του προγράμματος Reducing the Risk of Reoffending (RRR) που περιλαμβάνει έξι γνωστικές συναντήσεις εντός της φυλακής και έξι μετά την αποφυλάκιση όπου επιλύονται πρακτικά ζητήματα όπως η εργασιακή απασχόληση, ψυχική υγεία, εκπαίδευση, απεξάρτηση από ουσίες, κ.ο.κ. (Durnescu, 2011).

Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων

Έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μετα-αναλύσεις με στόχο την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διαφόρων προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης και έχει παρατηρηθεί ότι τα αποτελέσματα δεν είναι ομοιόμορφα. Γενικά, τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης θεωρούνται αποτελεσματικά σε αρκετές μελέτες (πχ Seiter & Kadela, 2003), ενώ θεωρείται ότι επέτρεπαν τη μείωση των συλλήψεων μετά την αποφυλάκιση (Visher et al., 2007) και την υποτροπή (Seiter & Kadela, 2003). Η αποτελεσματικότητα ωστόσο, αυξάνεται ιδιαίτερα όταν το πρόγραμμα στοχεύει σε άτομα υψηλού κινδύνου υποτροπής και προσφέρεται από τις υπηρεσίες ποινικής δικαιοσύνης.

Η συστηματική ανασκόπηση αξιολογήσεων προγραμμάτων επανένταξης που πραγματοποιήθηκε από τους Kendall et al. (2018) αποκαλύπτει ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχία των προγραμμάτων είναι οι δεξιότητες των εργαζομένων, η πρόσβαση στην κοινωνική υποστήριξη και στέγαση και η συνέχεια της ψυχολογικής υποστήριξης. Ωστόσο, τα συμπεράσματα μιας πρόσφατης μετα-ανάλυσης είναι μάλλον αντιφατικά, υποδεικνύοντας ότι τα προγράμματα αυτά δεν έχουν σημαντική επίδραση στην υποτροπή (Berghuis, 2018). Υπάρχουν διάφοροι τύποι προγραμμάτων που τίθενται σε εφαρμογή για να διευκολύνουν την επανένταξη, όπως προγράμματα που επικεντρώνονται στην εκπαίδευση, την επαγγελματική ανάπτυξη και την εργασία, στη διακοπή της χρήσης ουσιών, στην διακοπή χρήσης βίας και σεξουαλικής βίας, στην οικιστική παρέμβαση και στην προετοιμασία για αποφυλάκιση (Seiter & Kadela, 2003). Εστιάζοντας πιο συγκεκριμένα σε ορισμένους τύπους προγραμμάτων, άλλες μετα-αναλύσεις έχουν μελετήσει την αποτελεσματικότητά τους, όπως αυτή των Newton et al. (2019) η

οποία έδειξε ότι τα προγράμματα που σχετίζονται με την κατάρτιση ή την απασχόληση είναι πιο αποτελεσματικά όταν στοχεύουν σε άτομα υψηλού κινδύνου και προσφέρονται γρήγορα μετά την απελευθέρωση των κρατουμένων. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτού του τύπου προγράμματος δεν είναι ομόφωνη όπως δείχνουν άλλες μελέτες (πχ Ndrecka, 2014).

Τα αποτελέσματα για τα προγράμματα διαμονής είναι επίσης μία άλλη κατηγορία που έχει μελετηθεί. Αυτά τα προγράμματα θα μειώναν τις νέες καταδίκες αλλά δεν θα είχαν καμία επίδραση στις ανακλήσεις σύμφωνα με τους Lutze et al. (2014). Από την άλλη πλευρά, μια μετα-ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πλειονότητα των μελετών δεν δείχνει σημαντικά αποτελέσματα μεταξύ των συμμετεχόντων που επωφελούνται από αυτό το είδος προγράμματος σε σχέση με άλλους (Grown et al., 2018). Τέλος, φαίνεται να υπάρχει συναίνεση μεταξύ των ερευνητών σχετικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που στοχεύουν στους τελούντες εγκλήματα σεξουαλικής φύσης (Seiter & Kadela, 2003 Keeling & Rose, 2006). Ωστόσο, αυτά θα ήταν πιο αποτελεσματικά στους ανηλίκους και όχι στους ενήλικες και όταν προσφέρονται εντός της κοινότητας που ζουν τα άτομα παρά σε ένα ίδρυμα (Kim et al., 2016). Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ορισμένα προγράμματα έχουν αποτελεσματικότητά εκτός από την πρόβλεψη της υποτροπής, και στην ακαδημαϊκή επιτυχία (για εκπαιδευτικά προγράμματα) (Seiter & Kadela, 2003).

Αρκετοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα της καλύτερης προσέγγισης για την προώθηση της παρέμβασης κοινωνικής επανένταξης, χωρίς να φαίνεται να υπάρχει συναίνεση για τις βέλτιστες πρακτικές (Matthews, 2005). Οι Dickson & Polaschek (2014) συνέκριναν την προσέγγιση που προσανατολίζεται στην αποφυγή υποτροπής και αυτή που προσανατολίζεται στην επαγγελματική προσέγγιση των ατόμων αυτών. Οι δύο παραπάνω προσεγγίσεις είναι διαφορετικές, καθώς η πρώτη εστιάζει κυρίως στον ψυχολογικό τομέα, ενώ η δεύτερη αφορά ως επί το πλείστον η απόκτηση δεξιοτήτων. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι και οι δύο τύποι παρέμβασης έχουν την ίδια δύναμη να μειώσουν τον κίνδυνο που παρουσιάζουν τα άτομα για την κοινότητά τους (Dickson & Polaschek, 2014). Από την άλλη πλευρά, μια μελέτη που έκανε την ίδια σύγκριση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η θετική προσέγγιση, που ονομάζεται «μοντέλο ενίσχυσης» ήταν αυτή που έπρεπε να ευνοηθεί (Ward & Stewart, 2003).

Βάσει των παραπάνω, διαφαίνεται ότι είναι σημαντικό να υπάρχουν παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων ή στην αντιμετώπιση προβλημάτων που έχουν οι φυλακισμένοι (Griffiths et al., 2007) έτσι ώστε να εργαστούν για να μπορέσουν να καταφέρουν να αλλάξουν ολιστικά τον τρόπο ζωής τους (Visher et al., 2007). Ο Kazemian (2007) υποστηρίζει σχετικά με το εν λόγω ζήτημα, ότι η παρέμβαση που προωθεί την παύση του παρανόμου βίου είναι αυτή που επιτρέπει την ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων και την εξάσκηση αυτών των δεξιοτήτων. Επίσης, σύμφωνα με τους Day et al. (2011), τα προγράμματα θα πρέπει να αναπτύσσονται με βάση θεωρητικές βάσεις και όχι μόνο σε πρακτικές γνώσεις. Επιπλέον, οι δεσμοί μεταξύ των προγραμμάτων που προσφέρονται στην κράτηση και εκείνων που προσφέρονται στην κοινότητα θα πρέπει να ευνοούνται, δηλαδή τα προγράμματα επανένταξης, πρέπει να είναι φυσική συνέχεια των προγραμμάτων που ακολουθούνται στις φυλακές για την προετοιμασία των φυλακισμένων για τη μετάβασή τους στην ελευθερία (Borzycki, 2005· King, 2013).

Εκτός από όσα έχουν ήδη περιγραφεί ως παράγοντες που έχουν αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι είναι προτιμότερη μια παρέμβαση προσαρμοσμένη στις ανάγκες του ατόμου, ήτοι εξατομικευμένη που λαμβάνει υπόψη τον κάθε κρατούμενο ως ολιστική ύπαρξη (Newton et al., 2019). Μέσω τέτοιων προσεγγίσεων, οι υπηρεσίες θα ωφελούνταν πολύ καθώς η ικανοποίηση αναγκών θα ήταν στοχευμένη και έτσι θα μειωνόταν σημαντικά ο κίνδυνος για υποτροπή των ατόμων αυτών (Andrews et al., 1990), συνεπώς, μια αποτελεσματική παρέμβαση περιλαμβάνει αξιολόγηση του ατόμου ως προς τους κινδύνους που παρουσιάζει και τις ανάγκες του.

Για να πραγματοποιηθούν όλα τα παραπάνω, είναι αναγκαία η επαρκής χρηματοδότηση του σωφρονιστικού συστήματος. Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις, όπως και στην περίπτωση της χώρας μας, το κόστος του είναι αρκετά αυξημένο με αποτέλεσμα να πρέπει να λαμβάνονται μέτρα τα οποία δεν εστιάζουν στην αξιοπρεπή έκτιση της ποινής των εγκλείστων. Ειδικά στην περίπτωση της χώρας μας με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ να είναι κατά 35% χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ και το δεύτερο μικρότερο στην ΕΕ μετά τη Βουλγαρία (Σταμούλης, 2022), δεν είναι εφικτό να αποτελέσει προτεραιότητα η αξιοπρεπή έκτιση των ποινών από πλευράς κρατουμένων και η ευρεία χρηματοδότηση προγραμμάτων που αποσκοπούν στην

επανένταξή τους. Έτσι, και στη χώρα μας αλλά και σε πολλές άλλες χώρες, όσον αφορά τις ανάγκες των κρατουμένων, σε αρκετές περιπτώσεις ορισμένοι παραβάτες αισθάνονται μερικές φορές ότι παρεξηγούνται από το σύστημα (Brown, 2004).

Ο Borzycki (2005) έδειξε ότι οι ανάγκες ορισμένων ομάδων πρώην κρατουμένων δεν ικανοποιούνταν επαρκώς, ακόμα και στην περίπτωση των γυναικών, των ατόμων με ψυχικές διαταραχές και των εχόντων διαπράξει εγκλήματα σεξουαλικής φύσεως. Τέλος, ορισμένοι ερευνητές τονίζουν ότι όλοι οι φορείς στο δίκτυο των υπηρεσιών κοινωνικής επανένταξης θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι ενθαρρύνεται η μεταξύ τους συνεργασία. Μία μελέτη σχετικά με το ζήτημα αυτό έλαβε χώρα από τους Nhan et al. (2015), οι οποίοι αναφέρουν ότι οι συγκρούσεις και η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων παραγόντων συνδέονται με τη δημιουργία σύγχυσης, τη μείωση της αποτελεσματικότητας των μέτρων και την αύξηση της πιθανότητας υποτροπής (Cnaan et al., 2008).

2.1.5 Προγράμματα επανένταξης στην Ελλάδα

Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια υλοποιούνται διάφορα προγράμματα επανένταξης των κρατουμένων, τόσο από φορείς του δημοσίου, όσο και από Ν.Π.Ι.Δ. και Μ.Κ.Ο. Ένα τέτοιο παράδειγμα προγράμματος είναι το πρόγραμμα «ΕΝΤΑΣΣΟΜΑΙ ΚΑΙ ΕΓΩ» το οποίο έλαβε χώρα από το Ν.Π.Ι.Δ. ΕΠΑΝΟΔΟΣ μεταξύ 01-09-2014 και 30-04-2015 και αφορούσε την ενσωμάτωση και την ένταξη νέων εγκλειστών και αποφυλακισμένων. Το πρόγραμμα περιελάμβανε 14 συναντήσεις επικοινωνίας και ενδυνάμωσης, καθώς και μαθήματα ελληνικής γλώσσας διάρκειας 64 ωρών, με κύριο μεθοδολογικό εργαλείο την μέθοδο κοινωνικής εργασίας με νέους (youth work) (ΕΠΑΝΟΔΟΣ, 2014). Η δράση αυτή είχε ως ομάδα στόχο μετανάστες νεαρής ηλικίας που είχαν βιώσει τον κοινωνικό αποκλεισμό και αποσκοπούσε στην βελτίωση των δεξιοτήτων τους και την σύνδεσή τους με την περιοχή διαμονής τους, ενώ ο αριθμός των ωφελουμένων από αυτό ανήλθε στους 100.

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ είναι ένας φορέας ο οποίος είναι πολύ δραστήριος ως προς την υλοποίηση προγραμμάτων επανένταξης κρατουμένων στην Ελλάδα. Ένας ακόμα παράδειγμα προγράμματος που υλοποίησε, ήταν το 2015 το πρόγραμμα «Ηλεκτρονικές υπηρεσίες για τη διασύνδεση των αποφυλακιζομένων με την

κοινωνία» μέσω του οποίου οι έγκλειστοι απέκτησαν πρόσβαση σε μια ηλεκτρονική πλατφόρμα σε πέντε γλώσσες (αγγλικά, ρώσικα, γαλλικά, αραβικά και αλβανικά) στην οποία υπήρχαν πληροφορίες σχετικά με την επανένταξή τους και τα δικαιώματα που έχουν. Επιπροσθέτως, τους προσφέρθηκε εκπαιδευτικό υλικό διάρκειας 50 ωρών με τη μορφή της ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης σε τομείς όπως τη δημιουργία ΚΟΙΝΣΕΠ, την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, τη δημιουργία χειροποίητου κοσμήματος, κ.α. (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2015).

Όσον αφορά το ζήτημα της στέγασης των αποφυλακισμένων στην περίπτωση της Ελλάδας, το 2018 η ΕΠΑΝΟΔΟΣ με τη χορηγία της Βουλής των Ελλήνων, εγκαίνιασε έναν πρότυπο Ξενώνα για την προσωρινή φιλοξενία των ατόμων που αποφυλακίζονται. Στον ξενώνα αυτό, προσφέρεται ένα ασφαλές πλαίσιο εντός του οποίου τα άτομα που αποφυλακίζονται μπορούν να έχουν ασφάλεια, ενώ παράλληλα συμμετέχουν σε στοχευμένες παρεμβάσεις και συμβουλευτική υποστήριξη. Ο ξενώνας αυτός είναι εξοπλισμένος με τα απαραίτητα τεχνολογικά μέσα (Η/Υ, διαδραστικούς πίνακες, κλπ) και παρέχονται μαθήματα Μουσικής και Πληροφορικής για τα άτομα που διαμένουν σ' αυτόν από εξειδικευμένο προσωπικό (ΕΠΑΝΟΔΟΣ, 2018).

Ένα άλλο σημαντικό πρόγραμμα το οποίο λαμβάνει χώρα είναι το πρόγραμμα Convicts Upskilling Pathways (CUP) της ΕΕ το οποίο διαρκεί 36 μήνες και λαμβάνει τη χρηματοδότησή του από το Erasmus+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρόγραμμα το οποίο αφορά την απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων για τους πολίτες των χωρών μελών.

Πρόγραμμα Convicts Upskilling Pathways της ΕΕ για την εκπαίδευση κρατουμένων (HumanRights360, 2022)

Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί τόσο στην μεσοπρόθεσμη όσο και στη μακροπρόθεσμη απασχολησιμότητα και την κοινωνική επανένταξη 210 κρατουμένων, τόσο ανδρών όσο και γυναικών σε 6 φυλακές στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Ολλανδία και την Κύπρο διαμέσου του σχεδιασμού και της εφαρμογής σε πιλοτικό επίπεδο εργαλείων παρακολούθησης και εκπαίδευσης τα οποία είναι καινοτόμα. Το έργο αυτό στοχεύει στο να προαχθεί η απασχολησιμότητα πρώην αποφυλακισθέντων και φυλακισμένων, να δημιουργηθούν εργαλεία αξιολόγησης που θα μπορούν να μετρούν την αποτελεσματικότητα των δράσεων αναβάθμισης και την ανάπτυξη στρατηγικής συνηγορίας διαμέσου του “Καλέσματος σε Δράση” που απευθύνεται στους αρμόδιους για τη χάραξη πολιτικών με στόχο να αντισταθμιστεί ο στιγματισμός και να επιτευχθεί η κοινωνική επανένταξη κρατουμένων (HumanRights360, 2022).

Στο παραπάνω πρόγραμμα, βασικό ρόλο παίζει η ΜΚΟ HumanRights360 η οποία σχεδιάζει και προωθεί δράσεις συνηγορίας, μεταξύ των οποίων και τη δημιουργία ενός εργαλείου συνηγορίας (Advocacy Toolkit) το οποίο θα περιλαμβάνει διάφορα προϊόντα πολυμέσων, ένα εγχειρίδιο που θα αφορά τη στρατηγική συνηγορίας, καθώς και αποθετήριο κειμένων τεκμηρίωσης και εγγράφων τα οποία συνδέονται με την εκπαίδευση που προσφέρεται στη φυλακή. Το εργαλείο συνηγορίας είναι ιδιαίτερος σημαντικό καθώς μπορεί να διευκολύνει την εκπαίδευση στις φυλακές και να αυξήσει το επίπεδο απασχολησιμότητας των αποφυλακισμένων, προωθώντας παραλλήλως μια συλλογική δράση που μπορεί να επιφέρει τη συστηματική αλλαγή πολιτικής στην εκπαιδευτική προσέγγιση εντός των πλαισίων των ελληνικών φυλακών (HumanRights360, 2022).

Πρόσβαση σε προγράμματα

Μερικές φορές, ακόμη και αν οι άνθρωποι στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχουν καλές προθέσεις και επιθυμούν να αναζητήσουν την απαραίτητη βοήθεια σε προγράμματα επανένταξης, αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά τη διαθεσιμότητα, την ποιότητα και την οργάνωση αυτών. Πράγματι, μερικές φορές υπάρχει έλλειψη διαθέσιμων υποδομών, ενώ πολλές φορές τα άτομα αυτά βρίσκονται σε λίστες αναμονής για την συμμετοχή σε κοινοτικά προγράμματα ή υπηρεσίες, κάτι το οποίο είναι πολύ χρονοβόρο και ψυχοφθόρο (Seiter & Kadela, 2003). Σύμφωνα με τους Spaan et al. (2008), το πρόβλημα της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες για πρώην κρατούμενους έγκειται στην ικανότητα σύνδεσης και προσαρμογής.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η έλλειψη πόρων για την αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων και για την επανένταξη στην αγορά εργασίας είναι μια κατάσταση που καταγγέλλουν οι υπάλληλοι της αποφυλάκισης υπό όρους σε όλη τη χώρα και το οποίο παρατηρείται στη μελέτη του Petercilia (2003). Από την άλλη, οι Morani et al. (2011) έδειξαν ότι όταν τους δίνεται η ευκαιρία, τα άτομα τα οποία έχουν εκτίσει κάποια ποινή, κατά τη διαδικασία επανένταξής τους στην κοινωνία, θέλουν να εκμεταλλευτούν τους πόρους που τους διατίθενται στο έπακρο, ούτως ώστε να μπορέσουν να διευκολύνουν την επιστροφή τους στην κοινωνία. Επιπλέον, βάσει μελετών, φαίνεται ότι οι παραβάτες δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τις υπηρεσίες που προσφέρονται (Nhan et al., 2015). Όσον αφορά αυτό το ζήτημα, οι Mellow & Christian (2008) ανέλυσαν διαφόρους οδηγούς επανένταξης που προσφέρονται στους κρατούμενους για να προετοιμαστούν για την αποφυλάκισή τους. Αυτοί οι οδηγοί προορίζονται ακριβώς να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες (Mellow & Christian, 2008), και μέσω της εξέτασης αυτών, οι συγγραφείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αρκετά στοιχεία θα πρέπει να επεξεργαστούν εκ νέου, ώστε να προσαρμόζονται καλύτερα στις ανάγκες του κοινού στο οποίο απευθύνονται και ιδιαίτερα στις δυνατότητές του, καθώς πολλές φορές το γλωσσικό επίπεδο ήταν υψηλό, ενώ δεν υπήρχε επιπλέον επικαιροποίησή τους (Mellow & Christian, 2008), γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε κακή προετοιμασία των κρατουμένων για απελευθέρωση.

Όσον αφορά την ικανοποίηση από τις προσφερόμενες υπηρεσίες που λαμβάνουν οι αποφυλακισθέντες, ο Brown (2004) αναφέρει ότι το σύστημα δεν φαίνεται ικανό να

στοχεύσει στις ανάγκες τους αποτελεσματικά, ενώ επιπλέον η απειρία των σωφρονιστικών υπαλλήλων δημιουργεί πρόσθετες προκλήσεις για τους αποφυλακισθέντες. Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και σε παρόμοιες μελέτες, όπου η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που είχαν αποφυλακιστεί, έκρινε ότι τα προγράμματα δεν ήταν χρήσιμα για την κοινωνική επανένταξη (Visher et al., 2004). Αρκετά προγράμματα και υπηρεσίες φαίνεται να έχουν αποδείξει την αποτελεσματικότητά τους στην προώθηση της κοινωνικής επανένταξης επηρεάζοντας το επίπεδο κινδύνου υποτροπής που παρουσιάζουν τα άτομα ή την ανάπτυξη ικανοτήτων που επιτρέπουν την επανένταξη. Από την άλλη, οι απόψεις δίστανται για τα χαρακτηριστικά που καθιστούν ένα πρόγραμμα αποτελεσματικό. Τέλος, είναι πρόδηλο ότι τα άτομα που εργάζονται στο σωφρονιστικό σύστημα, δεν έχουν επαρκή κατάρτιση για να συμμετάσχουν στα προγράμματα αυτά, με αποτέλεσμα να μην τα εφαρμόζουν σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Κεφάλαιο 3. ΜΚΟ και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

3.1 Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

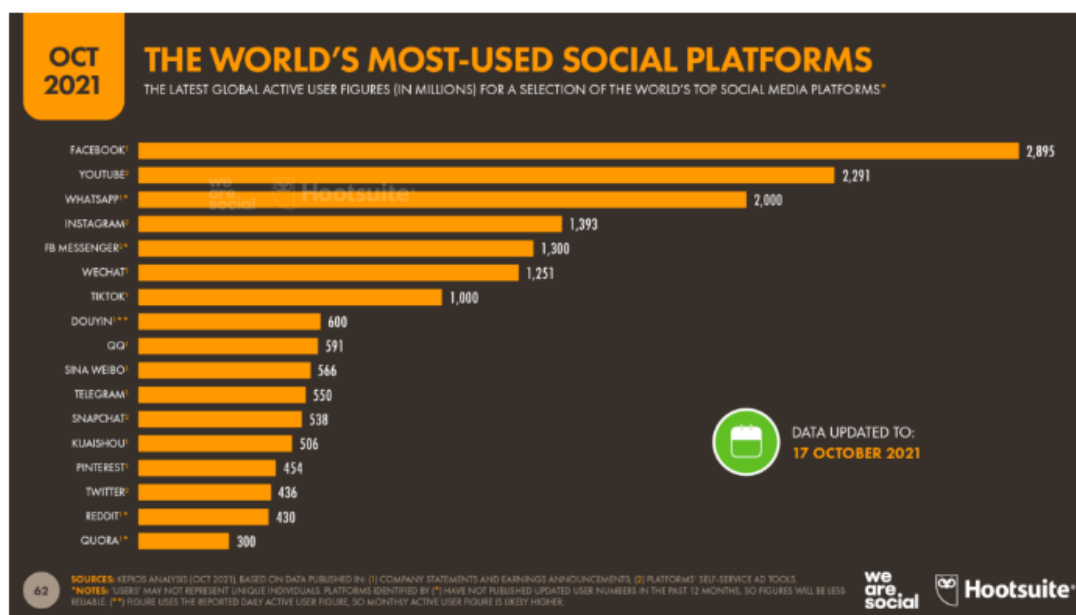
Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στη σημερινή κοινωνία, είναι ένα εργαλείο το οποίο περιλαμβάνει πολλές δραστηριότητες όπως επικοινωνία, πρόσβαση σε πληροφορίες, ψυχαγωγία και αγορές (Brown, 2017). Σε αυτό το πλαίσιο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλάζουν την καθημερινότητα των ατόμων και γίνονται σημαντικό μέρος της. Το άτομο, που έχει τη δυνατότητα να παράγει και να καταναλώνει το περιεχόμενο που θέλει στα κοινωνικά μέσα, γίνεται ιδιοκτήτης ενός άτυπου καναλιού επικοινωνίας στην καθημερινή ζωή (Korkmaz et al., 2014). Η παρουσία ανθρώπων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προσελκύει επίσης κερδοσκοπικούς οργανισμούς

και μη κυβερνητικές οργανώσεις σε αυτά, καθώς χάρη στην ύπαρξή τους, καταρρίπτονται τα εμπόδια επικοινωνίας μεταξύ των οργανισμών και του κοινού-στόχο τους, ενώ επιπλέον επιτρέπουν την αμοιβαία επικοινωνία, δηλαδή την αλληλεπίδραση (Dumitrica, 2021).

Το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν φτάσει στη σημερινή τους κατάσταση ως αποτέλεσμα ορισμένων εξελίξεων. Το Διαδίκτυο ορίζεται ως μια συλλογή δικτύων που έχουν δημιουργηθεί με έναν αριθμό πρωτοκόλλων. Ο Παγκόσμιος Ιστός, από την άλλη, περιγράφει ένα σύνολο δικτύων, το οποίο καλύπτει ολόκληρο τον κόσμο. Η τεχνολογία Web 2.0 που αναπτύχθηκε για τον Παγκόσμιο Ιστό αποτελεί τη βάση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ενώ η έννοια του Web 2.0 χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Darcy DiNucci το 1999, έγινε ευρέως διαδεδομένη με τη χρήση του από τον Tim O'Reilly και το MediaLive International. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία βασίζονται στο Web 2.0 από άποψη σκέψης και τεχνολογίας, επιτρέπουν τη δημιουργία και την κοινή χρήση περιεχομένου από τους χρήστες (Kaplan & Haenlein 2010). Το χαρακτηριστικό «να είσαι κοινωνικός» των μέσων κοινωνικής δικτύωσης προέρχεται από ορισμένες ενέργειες που λαμβάνουν χώρα. Αντίστοιχα, τα άτομα επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ως αποτέλεσμα ορισμένων γνωστικών διαδικασιών και με αυτόν τον τρόπο συνεργάζονται, σχηματίζοντας διαδικτυακές κοινότητες. Αυτές οι ενέργειες αποτελούν το χαρακτηριστικό του «να είσαι κοινωνικός» εντός των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Trottier & Fuchs 2014).

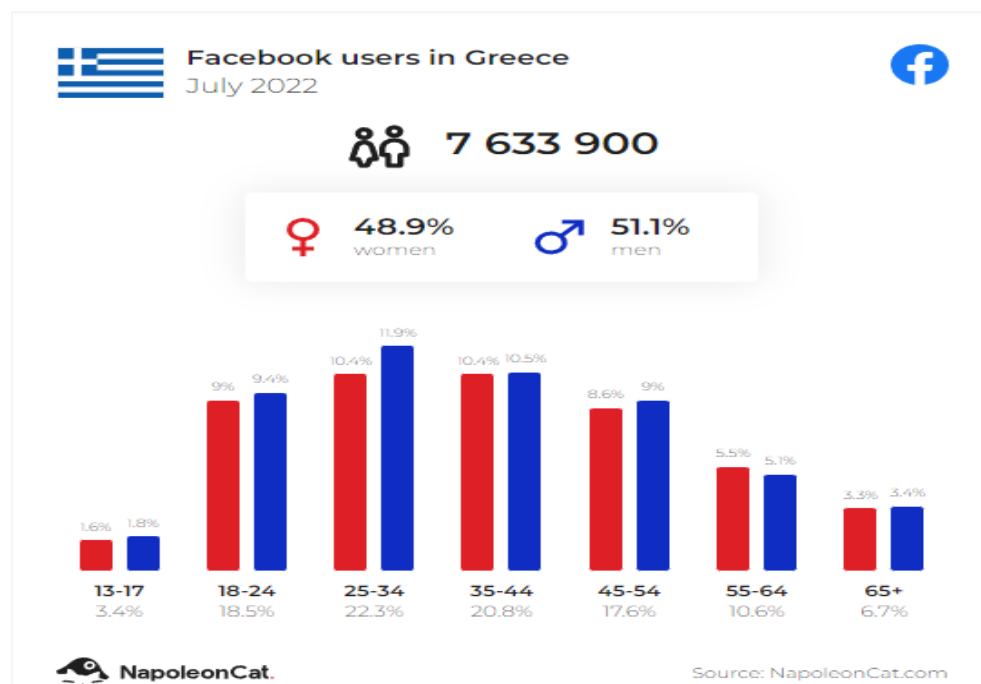
Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αυξάνεται μέρα με τη μέρα και το γεγονός ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τα παραδοσιακά μέσα είναι ο σημαντικότερος παράγοντας αυτής της αύξησης. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, σε αντίθεση με τα παραδοσιακά μέσα, βασίζονται στην κοινωνική αλληλεπίδραση, ενώ επίσης προσφέρουν στα άτομα την ευκαιρία να δημιουργήσουν, να μοιραστούν και να αξιολογήσουν το δικό τους περιεχόμενο. Έτσι, τα άτομα που χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δημιουργούν αποτελεσματικά διασυνδέσεις με άλλα άτομα, μοιραζόμενα το ίδιο περιεχόμενο, την ίδια την πλατφόρμα και άλλες πιθανές εφαρμογές. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί τη δυνατότητα συνδεσιμότητας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και κάθε περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να συνδεθεί με εξωτερικά δίκτυα (Lietsala & Sikkumen, 2008).

Σύμφωνα με την έκθεση που δημοσιεύτηκε από το Marketing Agency We are Social τον Οκτώβριο του 2021, περισσότερα από τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού χρησιμοποιεί κινητό τηλέφωνο σήμερα, ενώ παγκοσμίως υπάρχουν 4,88 δισεκατομμύρια χρήστες του Διαδικτύου σε όλο τον κόσμο, που ισοδυναμεί με σχεδόν το 62 τοις εκατό του παγκόσμιου πληθυσμού. Σχετικά με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ο αριθμός των χρηστών τους αυξήθηκε μεταξύ του 2020 και του 2021 κατά 400 εκατομμύρια (+9,9%) φτάνοντας τα 4,55 δισεκατομμύρια τον Οκτώβριο του 2021, με μέσω ρυθμό αύξησης 1 εκατομμύριο χρήστες ανά ημέρα. Όσον αφορά τη δημοφιλία που έχουν οι διάφορες πλατφόρμες, στην παρακάτω εικόνα μπορούμε να δούμε ότι το Facebook απέχει παρασάγγας από τις υπόλοιπες, καθώς είναι στην πρώτη θέση με 2,895 δισεκατομμύρια χρήστες (Kemp, 2021).

Εικόνα 2. Δημοφιλία από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης παγκοσμίως (σε δις) (Kemp, 2021).

Σε αυτό το πλαίσιο, η πλειοψηφία των Ελλήνων είναι χρήστες του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ενώ φαίνεται ότι χρησιμοποιούν τον ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης Facebook με το υψηλότερο ποσοστό, καθώς ο αριθμός των χρηστών του συγκεκριμένου τόπου ανήλθε σε 7.633.900 τον Ιούλιο του 2022, που αντιστοιχεί στο 69,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (NapoleonCat, 2022).

Εικόνα 3. Χρήστες Facebook στην Ελλάδα (NapoleonCat, 2022)

3.2 ΜΚΟ: Ορισμοί και Στοιχεία

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) άρχισαν να διαδραματίζουν ρόλο στην πολιτική και την κοινωνική ζωή σε πολλές χώρες, αν και οι εν λόγω οργανώσεις αρχικά επικεντρώθηκαν στην κοινωνική πρόνοια. Μεταξύ 1987 και 1997, πραγματοποιήθηκαν πολυάριθμες εμπειρικές μελέτες για τις ΜΚΟ, οι οποίες έδωσαν έμφαση κυρίως στην διακυβέρνησή τους, τον εκδημοκρατισμό, τη διαμόρφωση της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και στο ρόλο τους στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Πολλές χώρες και κυβερνήσεις τους, μέσω των ΜΚΟ μπορούν να αναδεικνύουν τη σήμερα ημέρα διάφορα σύνθετα κοινωνικά ζητήματα όπως η ενδυνάμωση των γυναικών, το περιβάλλον, το μεταναστευτικό ζήτημα και τα ανθρώπινα δικαιώματα (Milofsky et al., 1998).

Οι ΜΚΟ έχουν γενικά τέσσερα κύρια χαρακτηριστικά: είναι μη κερδοσκοπικές, εθελοντικές, μη εγκληματικές και μη κομματικές, ενώ σύμφωνα με τους Salamon & Anheier (1997), επτά χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται και εξετάζονται για την κατηγοριοποίηση και τη διαφοροποίηση μεταξύ των ΜΚΟ τα οποία είναι το αν είναι επίσημες ή όχι, αν είναι αμιγώς ιδιωτικές ή όχι, αν έχουν αμιγώς μη κερδοσκοπικό σκοπό ή όχι, αν είναι αυτοδιοικούμενες, αν είναι εθελοντικές ή όχι, αν είναι μη θρησκευτικές ή όχι και αν είναι μη πολιτικές ή όχι. Μέσω της εξέτασης των

παραπάνω χαρακτηριστικών, μπορεί να εντοπιστεί εάν ένας οργανισμός είναι ΜΚΟ ή αν πρόκειται για έναν φορέα διαφορετικής μορφής.

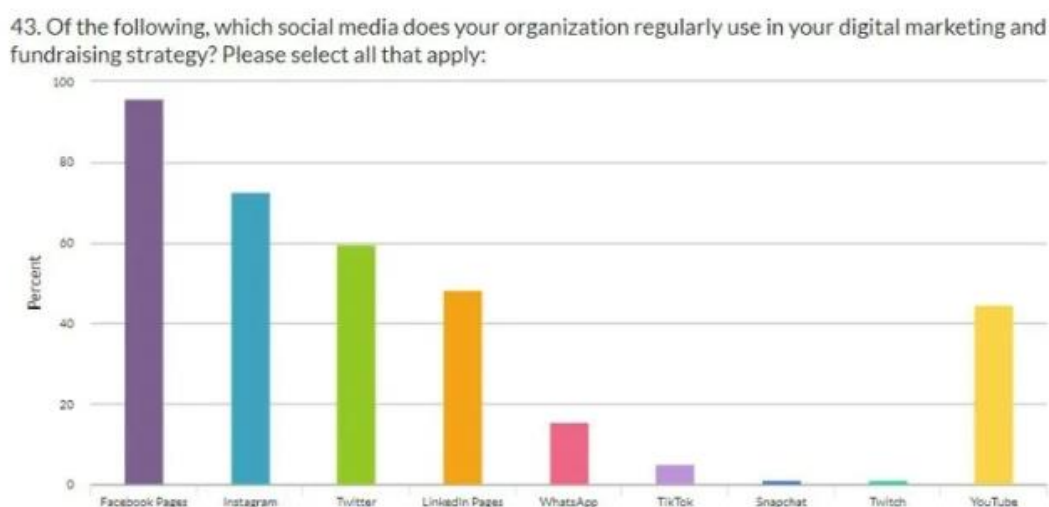
Κατά τον Willets (2002), οι ΜΚΟ ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις επιχειρησιακές και τις ΜΚΟ που διεξάγουν εκστρατείες. Οι επιχειρησιακές ΜΚΟ αποτελούν τις μη κυβερνητικές οργανώσεις για τις οποίες η πρωταρχική αποστολή είναι να εκτελούν αναπτυξιακά έργα για πληθυσμούς όπως οι καταπιεσμένοι, οι ανάπηροι, οι φτωχοί και οι ηλικιωμένοι. Στην περίπτωση δε των ΜΚΟ που διεξάγουν εκστρατείες, πρόκειται για οργανισμούς που αποσκοπούν στο να επηρεάσουν τις ακολουθούμενες πολιτικές μιας χώρας σχετικά με κάποιο ζήτημα. Έτσι, είναι αντιληπτό ότι οι επιχειρησιακές ΜΚΟ απαιτούν οικονομικούς πόρους και υποστήριξη με εθελοντική εργασία ή με εξοπλισμό, ενώ στην δεύτερη περίπτωση οι απαιτούμενοι πόροι είναι άυλοι όπως τεχνογνωσία και ιδέες. Ως εκ τούτου, οι ΜΚΟ αποτελούν φορείς ανάπτυξης που μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση των κοινωνικών δικτύων και να αποτελέσουν θεμέλιο για αύξηση της συλλογικής δράσης και της δημοκρατικής συμμετοχής.

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στην Ελλάδα, μπορούν να ιδρυθούν είτε με πρωτοβουλία είτε ομάδων προσώπων είτε ιδιωτών. Το δικαίωμα για ίδρυση ΜΚΟ, έχει κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο είναι ηλικίας άνω των 18 ή νομικό πρόσωπο, αλλοδαπό ή ημεδαπό, και οι μορφές που αυτές μπορούν να έχουν είναι Αστικής μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας (άρθρα 741-784 Αστικού Κώδικα), Σωματίου (άρθρα 78 – 107 Αστικού Κώδικα) ή Κοινοφελούς ιδρύματος (άρθρα 108 – 121 Αστικού Κώδικα) (NGEurope, 2017).

3.3 ΜΚΟ και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Ως γνωστόν, τη σήμερον ημέρα ένα πολύ σημαντικό ποσοστό των ΜΚΟ είναι ενεργές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς πρόκειται για ένα εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται από την πλειοψηφία των ατόμων όλων των ηλικιών. Συγκεκριμένα, για το 2019, τα ποσοστά χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς ανήλθε στο 87%, με το Facebook πάλι να έχει το

μεγαλύτερο ποσοστό χρήσης για το ψηφιακό μάρκετινγκ και την στρατηγική συγκέντρωσης κεφαλαίων όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα (Mansfield, 2022).

Εικόνα 4. Ποσοστά χρήσης πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης από ΜΚΟ παγκοσμίως για το ψηφιακό μάρκετινγκ και τη στρατηγική συγκέντρωσης κεφαλαίου (Mansfield, 2022)

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι οι περισσότερες ΜΚΟ διαθέτουν σελίδα στο Facebook, ενώ επίσης οι περισσότερες χρησιμοποιούν επίσης Twitter, Youtube, LinkedIn, και Instagram. Ο λόγος είναι, διότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι ένα μέσο το οποίο μπορεί να συνδέει άμεσα τις ΜΚΟ με το κοινό και να το ενημερώνουν σχετικά με τις δράσεις τους, το σκοπό τους, αλλά και τις ανάγκες που υπάρχουν (Mansfield, 2022). Επιπλέον, δεν είναι ασυνήθιστο για ΜΚΟ να αναμεταδίδουν δημοσιεύσεις άλλων ΜΚΟ, αποσκοπώντας στο να κάνουν το κοινό να αποκτήσει κοινωνικές ευαισθησίες και ενσυναίσθηση σχετικά με κάποια ζητήματα και να προάγουν επίσης τον εθελοντισμό. Όσον αφορά το ευρύ κοινό, οι χρήστες του Διαδικτύου είναι ολοένα και πιο προορατικοί όταν πρόκειται να αναμεταδώσουν ή να σχολιάσουν περιεχόμενο ΜΚΟ και σχεδόν οι μισοί χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει παρατηρηθεί ότι μοιράζονται πληροφορίες σχετικά με διάφορες ΜΚΟ με τους φίλους τους. Λόγω της αυξανόμενης χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας, πολλά άτομα επίσης, επιλέγουν να ενημερώνονται για ειδήσεις σχετικά με τις διάφορες ΜΚΟ μέσω κοινωνικών δικτύων.

Αν η παρουσία των ΜΚΟ στα κοινωνικά δίκτυα αναγνωρίζεται γενικά ως φορέας θετικής εικόνας και ως εκπαιδευτικό εργαλείο για την καλύτερη κατανόηση των αιτιών που υποστηρίζονται, γίνεται αντιληπτή διαφορετικά από τους χρήστες του Διαδικτύου. Έχει αποδειχθεί ότι η παρουσία των ΜΚΟ στα κοινωνικά δίκτυα δεν αλλάζει την αντίληψή τους γι' αυτές και ότι άλλα είδη επικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.λπ.) εξακολουθούν να παίζουν βασικό ρόλο. Επιπλέον, πολλά άτομα έχουν εκφράσει κατά καιρούς την ανησυχία τους σχετικά με την υποκατάσταση της επικοινωνίας από τη δράση. Ωστόσο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν παύουν να είναι για τις ΜΚΟ χρήσιμα για την κινητοποίηση των πολιτών. Υπάρχει επομένως ένα σαφές χάσμα μεταξύ των χρηστών του Διαδικτύου και των ΜΚΟ, το οποίο διαπιστώνεται όταν αναλύονται οι προσδοκίες του καθενός. Ενώ οι πρώτοι προωθούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως νέο χώρο διαφάνειας, οι δεύτεροι τα βλέπουν περισσότερο ως χώρο επικοινωνίας, όπου πρέπει να προσφέρονται βίντεο και αναφορές σχετικά με τις δράσεις που λαμβάνουν χώρα. Το γεγονός αυτό, αναδεικνύει την ανάγκη χάραξης ορθών πολιτικών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης από τις ΜΚΟ, ούτως ώστε να μπορέσουν να προάγουν αποτελεσματικά το σκοπό τους και να προσφέρουν κοινωνικό έργο που μπορεί να επιφέρει τη μετάλλαξη της κοινωνίας.

Πολλά στελέχη ΜΚΟ, αντιμετωπίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως μοχλό για δωρεές που μπορούν να γίνουν από το κοινό, καθώς η πλειοψηφία των ΜΚΟ ζητά πιθανούς δωρητές μέσω αυτών και κυρίως μέσω του Facebook, του Twitter και του Instagram (Mansfield, 2022). Ωστόσο, παρόλο που η πρακτική αυτή είναι ευρέως διαδεδομένη σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς για το 2017 το 71% των ΜΚΟ ανέφεραν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι χρήσιμα για διαδικτυακές δωρεές (Global NGO Online Technology Report, 2017) δεν γνωρίζουμε εάν είναι πολλά τα άτομα που θα προβούν σε οικονομική συνεισφορά με αυτό τον τρόπο στην περίπτωση της Ελλάδος.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν διευκολύνει τις ΜΚΟ σε όλο τον κόσμο να συνδεθούν με ένα κοινό δυνητικών δικαιούχων, δωρητών, κυβερνητικών αξιωματούχων και άλλων ατόμων που ενδιαφέρονται να υποστηρίξουν έναν σκοπό, καθώς είναι ένα εργαλείο που επιτρέπει στους χρήστες να ενταχθούν σε ένα μεγαλύτερο δίκτυο μέσω της κοινής χρήσης, του σχολιασμού και της ενασχόλησης με διαφορετικά είδη αναρτήσεων. Με την ταχεία ανάπτυξη της πρόσβασης στο

Διαδίκτυο στον αναπτυσσόμενο κόσμο και με νέα εργαλεία που διευκολύνουν την πρόσβαση των χρηστών κινητών μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ο αριθμός αυτός αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται με γρήγορο ρυθμό.

Στο πλαίσιο των παραπάνω πληροφοριών, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι σημαντικά τόσο για κερδοσκοπικούς οργανισμούς όσο και για μη κυβερνητικές οργανώσεις. Υπάρχουν διάφορες μελέτες στη βιβλιογραφία που ασχολούνται με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Οι Nah & Saxton (2012) αποκαλύπτουν στη μελέτη τους η οποία εξετάζει τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από μη κυβερνητικούς οργανισμούς στο πλαίσιο της υιοθέτησή τους με σκοπό την συχνή και αμφίδρομη επικοινωνία, ότι οι χρησιμοποιούμενες στρατηγικές, η ικανότητα διαχείρισης και οι εξωτερικές πιέσεις του οργανισμού είναι σε καλύτερα επίπεδα όταν γίνεται χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Αντίστοιχα ευρήματα με τα προαναφερθέντα, βρίσκει κανείς στη μελέτη των Guo & Saxton (2014), οι οποίοι επιπλέον μελέτησαν τις αλληλεπιδράσεις των μη κυβερνητικών οργανώσεων στο Twitter στο πλαίσιο της συναναστροφής με το κοινό με σκοπό να υπερασπιστούν τη θέση τους και έδειξαν ότι η χρήση του εν λόγω μέσου ήταν ιδιαίτερος σημαντική. Οι Lovejoy & Saxton (2012), στη μελέτη τους που εξετάζει τη χρήση του Twitter από μη κυβερνητικές οργανώσεις, αναφέρουν ότι οι σχετικοί οργανισμοί κάνουν αναρτήσεις στο πλαίσιο μετάδοσης της γνώσης και της αλληλεπίδρασης με την κοινότητα, ενώ οι Lovejoy et al. (2012) σε μια άλλη μελέτη, εξέτασαν τη συχνότητα των κοινοποιήσεων στο Twitter μη κυβερνητικών οργανώσεων, τις επακόλουθες συμπεριφορές τους, τους συνδέσμους, τις ετικέτες, τα μηνύματα, τα retweet και τη χρήση πολυμέσων, βρίσκοντας ότι σε αντίθεση με τις αρχικές προσδοκίες, τα social media χρησιμοποιούνται για μονόδρομη επικοινωνία.

Η βάση της στρατηγικής διαδικασίας επικοινωνίας είναι η αλληλεπίδραση μεταξύ του μη κυβερνητικού οργανισμού και του κοινού-στόχου του. Οι Stefko et al. (2014) δηλώνουν ότι η έννοια της αλληλεπίδρασης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετίζεται με την επισήμανση, το σχολιασμό και την κοινή χρήση δραστηριοτήτων για μια ανάρτηση. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικός είναι ο τρόπος με τον οποίο η μη κυβερνητική οργάνωση εφαρμόζει την επικοινωνιακή στρατηγική της για αλληλεπίδραση και το περιεχόμενο που παράγει. Αν και οι στρατηγικές επικοινωνίας

που μπορούν να αποκτήσουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις δεν έχουν αλλάξει, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζουν αυτές τις στρατηγικές (Waters et al. 2009) και παρέχουν νέους τρόπους αλληλεπίδρασης με το κοινό-στόχο (Kanter & Fine, 2010).

Σήμερα, το ερώτημα έχει μετατοπιστεί πέρα από το «πρέπει μια ΜΚΟ να χρησιμοποιεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;» σε μία από τις «ποιες πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να χρησιμοποιεί η ΜΚΟ μου για την πιο αποτελεσματική επικοινωνία και συγκέντρωση χρημάτων;». Για το λόγο αυτό, είναι ιδιαίτερος σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη τα κάτωθι:

1. Ποια είναι τα στρατηγικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης: Κάθε έργο επικοινωνίας που αναλαμβάνει η εκάστοτε ΜΚΟ θα πρέπει να βοηθά στην επίτευξη ενός στόχου ή στόχων. Μερικοί ενδεικτικοί στόχοι μπορεί να είναι να αυξηθούν οι δωρεές στον οργανισμό, να ενημερωθούν οι δωρητές για το έργο της ΜΚΟ ή να ενημερωθούν πιθανοί δικαιούχοι σχετικά με προγράμματα που έχουν στη διάθεσή τους.
2. Πώς ταιριάζει το επιλεγθέν μέσο κοινωνικής δικτύωσης με τη στρατηγική επικοινωνίας της ΜΚΟ: Οι λογαριασμοί μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν πρέπει να λειτουργούν ως μοναδικές οντότητες, ούτε θα πρέπει να είναι κάτι που δημιουργείται μόνο επειδή είναι η μόδα της σύγχρονης εποχής. Για παράδειγμα, σε άλλο κοινό στοχεύει η δημιουργία ενός λογαριασμού Twitter και σε άλλο κοινό στοχεύει ένας λογαριασμός Instagram, ενώ το περιβάλλον το οποίο δημιουργείται είναι αρκετά διαφορετικό επίσης. Εάν μια ΜΚΟ δεν έχει ακόμη ένα σχέδιο επικοινωνίας, κρίνεται αναγκαίο να αφιερωθεί χρόνος για να απαντηθούν οι ακόλουθες ερωτήσεις: ποιοι είναι οι στόχοι της ΜΚΟ, ποιο είναι το κοινό, και ποιο είναι το μήνυμα που επιδιώκεται να περάσει.
3. Ποια είναι η ομάδα στόχος: Διαφορετικές πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν διαφορετικό κοινό και αυτός ο παράγοντας πρέπει να λαμβάνεται σημαντικά υπόψη κατά τη δημιουργία λογαριασμού για μια ΜΚΟ. Για παράδειγμα, εάν η ΜΚΟ προσπαθεί να επικοινωνήσει με δωρητές, ενδεχομένως να είναι περιττός ένας λογαριασμός SnapChat, καθώς τα δημογραφικά στοιχεία του κοινού που χρησιμοποιούν την εφαρμογή αυτή δεν είναι κατάλληλα, καθώς το SnapChat χρησιμοποιείται κυρίως από νέους χρήστες.

4. Πως θα γίνεται η διαχείριση του λογαριασμού: Η συνέπεια είναι σημαντική στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και για το λόγο αυτό η ΜΚΟ πρέπει να αναθέσει σε κάποιο μέλος της ομάδας επικοινωνίας την αρμοδιότητα να ενημερώνει και να παρακολουθεί τακτικά τους λογαριασμούς της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό είναι το πιο σημαντικό για την σωστή επικοινωνία με το κοινό και όχι η δημιουργία πληθώρας λογαριασμών σε όλα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χωρίς την επικαιροποίηση των δράσεων και των δραστηριοτήτων της οργάνωσης.
5. Τεχνολογικοί περιορισμοί: Ποιοι είναι οι τεχνολογικοί περιορισμοί του κοινού και ποιοι είναι οι τεχνολογικοί περιορισμοί της ΜΚΟ; Αυτές είναι δύο βασικές ερωτήσεις που πρέπει να γίνουν πριν μια ΜΚΟ προβεί σε εγγραφή σε κάποια πλατφόρμα κοινωνικών μέσων. Τα εργαλεία οπτικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης και βίντεο, όπως το Instagram, το YouTube και το SnapChat, απαιτούν ένα συγκεκριμένο επίπεδο εύρους ζώνης Διαδικτύου για τη μεταφόρτωση και προβολή περιεχομένου στην πλατφόρμα. Επιπλέον, το Instagram και το SnapChat απαιτούν από τους χρήστες να ανεβάζουν υλικό χρησιμοποιώντας ένα smartphone και όχι έναν υπολογιστή, γεγονός το οποίο δείχνει ότι αν μια ΜΚΟ δεν διαθέτει smartphone, ένα μέλος του προσωπικού θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την προσωπική του συσκευή. Έτσι, αν και είναι δυνατή η προβολή περιεχομένου Instagram και YouTube σε υπολογιστή, η σύνδεση στο Διαδίκτυο πρέπει να είναι αρκετά ισχυρή για να φορτώσει αυτές τις φωτογραφίες και τα βίντεο.
6. Δυνατότητα εγγραφής μέσω email: Οι ιστότοποι μέσω κοινωνικής δικτύωσης απαιτούν είτε μια διεύθυνση email, έναν αριθμό τηλεφώνου ή έναν λογαριασμό στο Facebook για την εγγραφή νέου λογαριασμού. Ωστόσο, είναι σημαντικό για μια ΜΚΟ να αποφευχθεί να γίνει εγγραφή σε για έναν λογαριασμό οργανωτικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιώντας την προσωπική διεύθυνση email ή τον αριθμό τηλεφώνου ενός ατόμου, καθώς εάν αυτό το άτομο φύγει ποτέ ή δυσαρεστηθεί με τον οργανισμό, υπάρχει κίνδυνος να χαθούν όλα τα δεδομένα μαζί με αυτό. Έτσι, είναι αναγκαίο να γίνει χρήση μιας γενικής διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στην οποία μπορούν να έχουν πρόσβαση πολλά μέλη της ομάδας της ΜΚΟ.

3.4 ΜΚΟ για την κοινωνική επανένταξη φυλακισμένων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, υπάρχουν διάφορες ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στην επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων στην κοινωνία και όλες διαθέτουν μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η ΜΚΟ «Επάνοδος» όπου στην παρακάτω εικόνα, μπορούμε να δούμε την κεντρική της σελίδα στο Facebook. Βάσει του αριθμού των ακολούθων της ωστόσο, φαίνεται ότι δεν είναι ενήμερο το ευρύ κοινό για την ύπαρξη της εν λόγω σελίδας, γεγονός το οποίο εγείρει ερωτηματικά σχετικά με την ακολουθούμενη επικοινωνιακή πολιτική στα μέσα αυτά.

Επάνοδος ΝΠΙΔ για την Κοινωνική Επανένταξη Αποφυλακισμένων

1,2 χιλ. ακόλουθοι • Ακόλουθοι: 50

Εικόνα 5. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "Επάνοδος"

Κάτι αντίστοιχο, παρατηρείται και στην κεντρική σελίδα της ΜΚΟ «Άρσις», στην οποία από το 2018 λειτουργεί τμήμα επανένταξης των φυλακισμένων στην κοινωνία, μέσω της προσωπικής τους στήριξης και της στήριξης των οικογενειών τους. Παρατηρείται και πάλι μικρός αριθμός ακολούθων της εν λόγω σελίδας και μικρός αριθμός αξιολογήσεων της από χρήστες του Facebook, σε αντιδιαστολή πχ με το Χαμόγελο του Παιδιού, στη σελίδα του οποίου υπάρχουν πάνω από 5000 αξιολογήσεις, γεγονός το οποίο αναδεικνύει τη σημασία οριοθέτησης της επικοινωνιακής στρατηγικής που ακολουθείται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

ARSIS - Association for the Social Support of Youth

@arsis.gr · ★ 4,8 20 αξιολογήσεις · Μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ)

Εικόνα 6. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "ΑΡΣΙΣ"

Σημαντικό έργο τελείται στην Ελλάδα για την επανένταξη των κρατουμένων στο κοινωνικό σύνολο από την ΜΚΟ «Ο Ονήσιμος» η οποία αφορά την συμπαράσταση τόσο των ατόμων αυτών όσο και των οικογενειών τους.

Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος»

@oOnisimos · ★ 5 4 αξιολογήσεις · Μη κερδοσκοπικός οργανισμός

Στείλτε μήνυμα

Γεια σας! Πείτε μας πώς μπορούμε να σας βοηθήσουμε.

Αρχική σελίδα

Πληροφορίες

Φωτογραφίες

Περισσότερα ▾

Μου αρέσει!

🔍

⋮

Εικόνα 7. Κεντρική σελίδα στο Facebook της ΜΚΟ "Ο Ονήσιμος"

Η ίδρυση του εν λόγω συλλόγου έγινε με την υπ' αριθμό απόφαση 269/1982 του Πρωτοδικείου Αθηνών και πρόκειται για Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) και είναι ΜΚΟ που αναγνωρίζεται ως Ειδικός Φιλανθρωπικό Σωματείο και το οποίο τελεί υπό την εποπτεία της Ελλαδικής Εκκλησίας (ΦΕΚ 883/τ.Β/4-12-1989). Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τον Ονήσιμο αφορούν την αρχική κάλυψη των βασικών αναγκών προς επιβίωση που έχουν οι αποφυλακισμένοι, ήτοι ένδυση, τρόφιμα, κ.α., ενώ παράλληλα προσφέρει οικονομική ενίσχυση σε άτομα τα οποία έχουν δυσχέρεια στο να πληρώσουν λογαριασμούς, ενοίκια, κλπ. Σε καθημερινό επίπεδο υπάρχει στήριξη σε ψυχολογικό και κοινωνικό επίπεδο, ενώ επιπλέον σημαντικό είναι ότι παρέχει φιλοξενία σε ξενοδοχεία δωρεάν για όσους δεν έχουν στέγη κατά την αποφυλάκισή τους. Εν συνεχεία, τα αποφυλακισθέντα άτομα στηρίζονται οικονομικά για τα δικαστικά τους έξοδα, ενώ η ΜΚΟ παρέχει στήριξη

σε οικονομικό επίπεδο και προς το Ταμείο που έχουν οι Κοινωνικές Υπηρεσίες των Καταστημάτων Κράτησης.

Έτος	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αριθμός βοηθουμένων	605	670	687	672	727	742
Διανομή τροφίμων (kg)	17.639	11.387	14.672	16.374	18.219	20.583
Δέματα υγιεινότητας & ατομικής καθαριότητας στις φυλακές	552	547	483	466	443	578
Διεκπεραιωμένες δικαστικές υποθέσεις	32	28	21	25	33	26
Διανυκτερεύσεις αποφυλακισμένων (σε ξενοδοχείο)	258	108	174	156	165	227

Εικόνα 8. Προσφορά του Ονήσιμου προς τους κρατούμενους κατά τα έτη 2013-2018 (Το Βήμα, 2019)

Ο Ονήσιμος έχει ιδρύσει επίσης βιβλιοθήκες εντός των Σωφρονιστικών Καταστημάτων ούτως ώστε να μπορούν οι κρατούμενοι να απασχολούνται δημιουργικά. Επιπλέον, ο σύλλογος μεριμνά για την απόκτηση δεξιοτήτων από πλευράς των κρατουμένων μέσω της εκπαίδευσής τους και ένα χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι μέσω των μαθημάτων ECDL που προσφέρονται από το 2022 και ήδη είχαν αποτέλεσμα να λάβουν 6 κρατούμενοι τον εν λόγω τίτλο (Ονήσιμος, 2023).

Ακόμα ένας φορέας ο οποίος συνδράμει στην επαγγελματική και την κοινωνική αποκατάσταση για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες εν γένει και για τους κρατούμενους- αποφυλακισθέντες είναι η ΜΚΟ PRAKSIS. Ο εν λόγω οργανισμός, στηρίζεται στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την εφαρμογή προγραμμάτων ιατρικής και ανθρωπιστικής φύσεως και στοχεύει στο να εξαλειφθεί η κοινωνική περιθωριοποίηση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.

Εικόνα 9. Λογότυπο της ΜΚΟ PRAKSIS

Όσον αφορά τις θεματικές ενότητες στις οποίες δραστηριοποιείται αυτές είναι τρεις κατά κύριο λόγο και αφορούν σε πρώτο επίπεδο την πρόληψη, έπειτα την παρέμβαση και τέλος διαμέσου της άσκησης πίεσης την διεκδίκηση δικαιωμάτων. Η ΜΚΟ αυτή δραστηριοποιείται σε όλο τον ελλαδικό χώρο, ενώ επιπλέον έχει δράσεις και σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω των προγραμμάτων στα οποία συμμετέχει. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες οι οποίες παρέχονται από την PRAKSIS προς τους φυλακισμένους-αποφυλακισθέντες είναι η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οι υπηρεσίες υγιεινής, η συμβουλευτική για την επαγγελματική αποκατάσταση, η ψυχολογική στήριξη, η στήριξη σε νομικά θέματα, η στέγαση και η οικονομική ενίσχυση.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα δράσεων της εν λόγω ΜΚΟ σε σχέση με τους κρατούμενους, είναι οι παρεμβάσεις οι οποίες πραγματοποιούνται από το 2021 στις φυλακές Κορυδαλλού. Όσον αφορά τις δράσεις στις γυναικείες φυλακές, αυτή έλαβε χώρα ως το 2013, ενώ στο Ειδικό Κέντρο Υγείας Κρατουμένων Κορυδαλλού αυτές λαμβάνουν χώρα μέχρι σήμερα. Οι εν λόγω παρεμβάσεις αφορούν κατά βάση τους οροθετικούς κρατούμενους και αποσκοπούν στην παροχή νομικής συμβουλευτικής, καθώς και ψυχοκοινωνικής στήριξης για τα άτομα που ανήκουν σ' αυτήν την κοινωνικά ευάλωτη ομάδα, τόσο ενώσω διαρκεί η κράτηση όσο και μετά την αποφυλάκισή τους.

Οι παρεμβάσεις στις φυλακές από τη ΜΚΟ PRAKSIS, λαμβάνουν χώρα με την παρουσία Κοινωνικού Λειτουργού και Σύμβουλου Εξαρτήσεων που πραγματοποιούν σε εβδομαδιαία βάση ομαδικές και ατομικές συνεδρίες μέσα στις φυλακές. Για το

2019 υπήρχαν 19 νέες αιτήσεις για συμμετοχή σε αυτές τις παρεμβάσεις από κρατουμένους, ενώ έλαβαν χώρα 64 ατομικές και ομαδικές συνεδρίες σε 40 οροθετικούς κρατούμενους. Ζητήματα τα οποία συζητούνται, σχετίζονται με προνοιακά και ιατρικά θέματα, θέματα τα οποία έχουν σχέση με την ποιότητα της κράτησής τους, κοινωνικής επανένταξης, έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων για πρόσφυγες ή μετανάστες κρατούμενους, κλπ. Τέλος είναι ιδιαίτερος σημαντικό να αναφερθεί ότι η εν λόγω παρέμβαση έχει ως κύριο στόχο την ενδυνάμωση, ενώ υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες προσφέρθηκε νομική στήριξη από νομικό ο οποίος δραστηριοποιείται εντός της ΜΚΟ μετά από αίτημα του κρατούμενου (PRAKSIS, 2020).

Κεφάλαιο 4. Ερευνητικό μέρος

4.1 Ερευνητικά ερωτήματα

Για να μπορέσει να εξεταστεί η επίδραση της ψηφιακής εκπροσώπησης των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης των ΜΚΟ στην κοινωνική επανένταξη και αποδοχή τους, είναι σημαντικό να εξεταστούν οι απόψεις του ελληνικού κοινού σχετικά με το ζήτημα αυτό. Για το σκοπό αυτό, μια ποσοτική μελέτη έβαλε χώρα στο σύνολο της ελληνικής επικρατείας, μέσω της οποίας γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Κατά πόσο οι πολίτες του Ελληνικού κράτους γνωρίζουν τη δράση των ΜΚΟ μέσω των social media. Στο ερώτημα αυτό εξετάζεται κατά πόσο οι πολίτες της Ελλάδος έρχονται σε επαφή με τις ΜΚΟ μέσω των social media και κατά πόσο μέσω αυτών μαθαίνουν τις δράσεις τους.
2. Πόσο δεκτική είναι η ελληνική κοινωνία προς τους φυλακισμένους και τους αποφυλακισθέντες. Πρόκειται δηλαδή για ένα ερώτημα που αφορά το βαθμό στον οποίο οι πολίτες μπορούν να αποδεχθούν την εκ νέου ενσωμάτωση των αποφυλακισμένων.
3. Πως μπορεί η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης να συνδράμει στην κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων. Για να

γίνει αυτό, εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους μπορούν να προκαλέσουν αλλαγές τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην κοινή γνώμη.

4. Πόσο αποτελεσματική είναι η έως τώρα ακολουθούμενη επικοινωνιακή πολιτική των ΜΚΟ για την κοινωνική επανένταξη των εγκλειστών. Για το ερώτημα αυτό δηλαδή, μελετάται ο βαθμός στον οποίο οι ΜΚΟ επικοινωνούν τις δράσεις και τους στόχους τους με το κοινό.

4.2 Μελέτη ελληνικών ΜΚΟ και παρουσίας τους στο Διαδίκτυο/ Μέσω Κοινωνικής Δικτύωσης

Αναζητώντας στοιχεία σχετικά με τη δράση των ελληνικών ΜΚΟ στο διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δεν βρέθηκαν κάποια επίσημα στατιστικά από κάποιον φορέα, ωστόσο όμως, πολλές ΜΚΟ διατηρούν σελίδες σε διάφορες πλατφόρμες όπως είδαμε παραπάνω. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι ολοένα οι ΜΚΟ επενδύουν ολοένα και παραπάνω στην επικοινωνία μέσω προγραμμάτων τα οποία χορηγούνται και από την ΕΕ. Χαρακτηριστική περίπτωση, αποτελεί το πρόγραμμα Active citizens fund το οποίο έλαβε χρηματοδότηση 12 εκ. € το 2020 μέσω του χρηματοδοτικού μηχανισμού που έχει ο Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος (ΕΟΧ) για την περίοδο 2014-2021 και στόχευε στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων, καθώς και τη συμμετοχικότητα στα κοινά από πλευράς πολιτών. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος, έλαβαν χώρα διάφορες δράσεις οι οποίες στόχευαν στην αгаστή συνεργασία μεταξύ ΜΚΟ και μέσω επικοινωνίας, ούτως ώστε να αναδειχθούν σημαντικά κοινωνικά προβλήματα και μέσω της συνεργασίας να υλοποιηθούν δράσεις συνηγορίας (Παπασαραφianού, 2020).

Παρατηρώντας τις αναρτήσεις των ελληνικών ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είναι χαρακτηριστικό ότι στην περίπτωση των οργανισμών που μεριμνούν τους αποφυλακισμένους και τους κρατούμενους, η ροή των αναρτήσεων δεν είναι συνεχής, καθώς η συχνότητά τους δεν είναι ιδιαίτερος μεγάλη. Επιπλέον, παρατηρούνται κάποια επικοινωνιακά λάθη στον τρόπο προβολής των παρεμβάσεων, καθώς δεν γίνεται η απαραίτητη διαφήμιση πριν από κάποια

δράση ούτως ώστε να μπορέσει το ευρύ κοινό να έχει γνώση της δραστηριότητα και να προβεί σε κοινοποίηση πριν αυτή να λάβει χώρα. Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορεί να δει κανείς στην περίπτωση της συναυλίας που έλαβε χώρα στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού II, στην οποία η ΜΚΟ Ονήσιμος προσέφερε φαγητό και μη αλκοολούχα ποτά στις κρατούμενες, χωρίς ωστόσο να γίνει διαφήμιση της δράσης αυτής εκ των προτέρων. Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο ότι κάθε χρόνο σε συγκεκριμένες ημερομηνίες γίνονται αναρτήσεις όπως κατά την ημέρα της εορτής του Αγίου Ονήσιμου.

Σύλλογος Συμπαραστάσεως Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος» ...
15 Φεβρουαρίου στις 10:43 μ.μ. · 🌐

Την Τρίτη 14 Φεβρουαρίου, ο Σύλλογος Συμπαραστάσεως Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος» προσεκήληθη στην συναυλία του Γιώργου Μαζωνάκη, που πραγματοποιήθηκε στο Γυναικείο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού.

Την εκδήλωση επιμελήθηκε με μεγάλο ενδιαφέρον η διευθύντρια του καταστήματος Τριανταφύλλη Κωνσταντοπούλου, με σκοπό να δώσει χαρά στις κρατούμενες!

Ο Σύλλογός μας, από την πλευρά του, φρόντισε να υπάρχουν άφθονα σουβλάκια και μπίρες (χωρίς αλκοόλ 😊)!

Δεν μπορεί κανείς να μην αναγνωρίσει την σοβαρότητα και το ενδιαφέρον με το οποίο ο καλλιτέχνης αντιμετώπισε την πρόσκληση που του έγινε. Μάλιστα στο τέλος ευχήθηκε στις κρατούμενες ελευθερία και πίστη στον Θεό.

Το ίδιο ευχόμαστε κι εμείς! 🙏

Εικόνα 10. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ "Ο Ονήσιμος" αναφορικά με τη συναυλία που έλαβε χώρα στις 14.2.2023 στο Γυναικείο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού

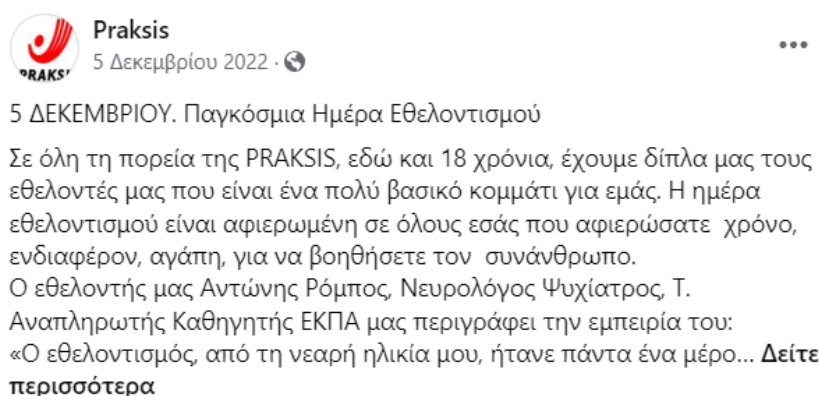
Αντιστοίχως, στην περίπτωση της ΜΚΟ ΕΠΑΝΟΔΟΣ, μέσω της αναζήτησης των αναρτήσεών της σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εντοπίστηκε μόνο στο Facebook σελίδα του οργανισμού, στην οποία οι αναρτήσεις λαμβάνουν χώρα σε αραιά χρονικά διαστήματα και δεν διέπονται από διαδραστικότητα ή από χαρακτηριστικά που να δελεάζουν το κοινό.

Ένα υπέροχο έργο από το Εργαστήριο καλλιτεχνίας που η ΕΠΑΝΟΔΟΣ υποστήριξε στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού.

Εικόνα 11. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ ΕΠΑΝΟΔΟΣ έργου από το Εργαστήρι Καλλιτεχνίας του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού

Όσον αφορά τη ΜΚΟ PRAKSIS, αυτή διατηρεί λογαριασμό τόσο στο Facebook όσο και στο Instagram και οι αναρτήσεις της είναι συχνότερες, με οπτικοακουστικό υλικό επικοινωνιακά προσεγμένο, ενώ επιπλέον γίνονται αναρτήσεις σε ημέρες που είναι σημαντικές, όπως φαίνεται για παράδειγμα στην παρακάτω εικόνα σχετικά με την Παγκόσμια Ημέρα Εθελοντισμού. Ωστόσο, η πλειοψηφία των δράσεων που αναρτώνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης από την εν λόγω ΜΚΟ αφορούν άλλους τομείς και όχι τους κρατούμενους και τους αποφυλακισμένους.

Εικόνα 12. Ανάρτηση στο Facebook της ΜΚΟ Praksis σχετικά με την Παγκόσμια Ημέρα Εθελοντισμού 2022

Εν γένει, παρατηρείται απουσία αναρτήσεων που να προωθούν τη διάδραση με το κοινό (ερωτήσεις, αναζήτηση προτάσεων), δεν γίνεται χρήση hashtags και δεν εντοπίστηκαν ζωντανές μεταδόσεις από δράσεις των ΜΚΟ που αφορούν κρατούμενους και αποφυλακισμένους.

4.3 Μεθοδολογία Έρευνας

Στην έρευνα, είναι σημαντικό να μάθουμε πώς να διατυπώνουμε ερευνητικά ερωτήματα ή/και να αναπτύσσουμε υποθέσεις. Τα ερευνητικά ερωτήματα αναπτύσσονται σύμφωνα με το είδος των ερευνητικών μεθοδολογιών που θα χρησιμοποιηθούν σε κάθε μελέτη. Οι μεθοδολογίες έρευνας που χρησιμοποιούνται στην έρευνα είναι «περιγραφικές» και μπορεί να είναι ποιοτικές, ποσοτικές ή μικτές. (Creswell, 2003), ενώ οι ερωτήσεις πρέπει να πλαισιώνονται έτσι ώστε να μπορούν να απαντηθούν ρεαλιστικά με τα διαθέσιμα δεδομένα, για παράδειγμα, η ερευνητική ομάδα πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση στις απαιτούμενες πληροφορίες ή/και να συλλέγει αυτές τις πληροφορίες για να απαντήσει στην ερώτηση.

Η ποσοτική έρευνα ασχολείται «με τη μέτρηση και την ανάλυση των σχέσεων αιτίου και αποτελέσματος μεταξύ μεταβλητών και όχι μεταξύ διαδικασιών» και εξετάζει τα ερευνητικά ερωτήματα όρους ποσοτικούς, αριθμού έντασης ή συχνότητας (Creswell 2003). Έτσι, στη συγκεκριμένη εργασία επιλέχθηκε η ποσοτική μελέτη, ούτως ώστε να μπορέσουμε να βγάλουμε συμπεράσματα για το σύνολο του πληθυσμού. Μέσω της στατιστικής ανάλυσης που λαμβάνει χώρα, μπορεί να εξεταστεί με ακρίβεια η στάση του κοινού προς τις ΜΚΟ και έτσι να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στο να γίνουν προτάσεις για βελτίωση της πολιτικής τους, αλλά και για άλλες μελλοντικές έρευνες.

4.4 Δειγματοληψία και ερωτηματολόγιο

Για τη συγκεκριμένη μελέτη, επιλέχθηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας εθελοντικής απάντησης. Κατά τη μέθοδο αυτή, όπως υποδηλώνει το όνομα, το τελικό δείγμα

επιλέγεται από τους πιθανούς ερωτηθέντες που είναι πρόθυμοι και πληρούν τις προϋποθέσεις να συμμετάσχουν στην έρευνα. Στην έρευνα αυτή, οι υποψήφιοι προς συμμετοχή έχουν άφθονο χρόνο για να αποφασίσουν σχετικά με το εάν θα προσφερθούν ή όχι εθελοντικά στο να συμμετάσχουν στην έρευνα, ενώ επιπλέον δίνεται η ευκαιρία για τα άτομα του πληθυσμού-στόχου να διερευνήσουν τις απαντήσεις που θα δώσουν κατά τη διάρκεια της έρευνας όταν επιλεγούν στο τελικό δείγμα (Tiit, 2021).

Έτσι, στην μελέτη αυτή, για να μπορούν τα αποτελέσματα να γενικευτούν για το σύνολο του πληθυσμού της Ελλάδος, έγινε η επιλογή της εν λόγω μεθόδου και τα ερωτηματολόγια διαμοιράστηκαν σε πληθυσμό από όλη την ελληνική επικράτεια και συγκεκριμένα σε άτομα στα οποία είχε πρόσβαση ο υποφαινόμενος μέσω του κοινωνικού του περιβάλλοντος και μέσω ομάδων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Όλα τα άτομα τα οποία κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην παρούσα μελέτη, ενημερώθηκαν για τον σκοπό της, τη σημασία που έχει, ενώ επιπλέον ζητήθηκε να απαντήσουν με ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις. Τέλος, άπαντες οι συμμετέχοντες έλαβαν γνώση της ανωνυμίας που τηρήθηκε και διασφαλίστηκε καθώς το μέσο συλλογής των απαντήσεων ήταν η πλατφόρμα google forms η οποία δεν διατηρεί δεδομένα των ατόμων που συμμετέχουν σε μελέτες.

Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι τα άτομα τα οποία συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, ενημερώθηκαν ότι εάν επιθυμούν, μπορούν να λάβουν γνώση των αποτελεσμάτων της έρευνας, ενώ στην περίπτωση κατά την οποία χρειάζονταν οποιαδήποτε διευκρίνηση σχετικά με τις ερωτήσεις, μπορούσαν να επικοινωνήσουν με τον υποφαινόμενο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

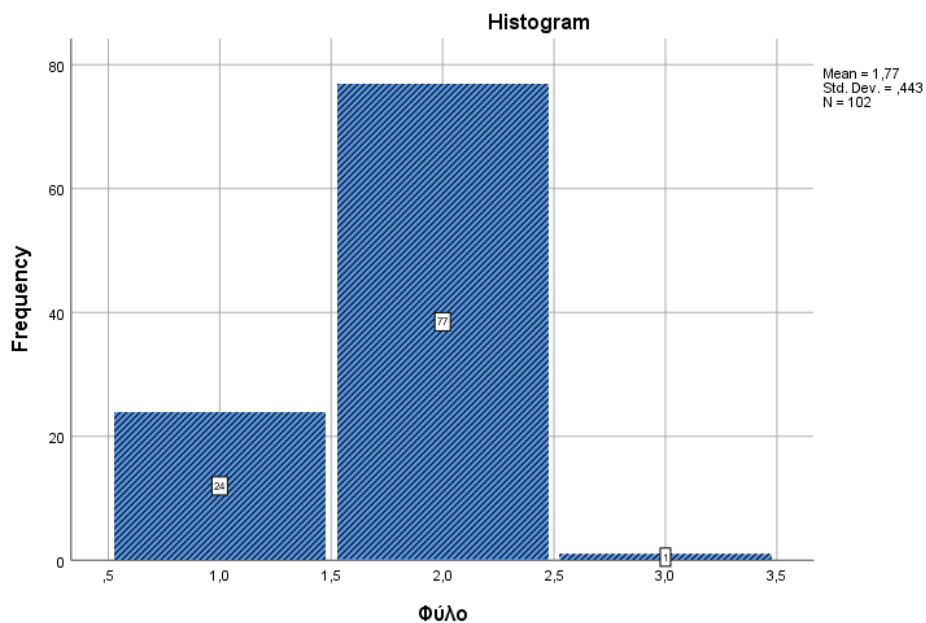
Το ερωτηματολόγιο το οποίο δομήθηκε, περιλαμβάνει ερωτήσεις οι οποίες αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, καθώς και δύο θεματικές ενότητες οι οποίες είναι η στάση της ελληνικής κοινωνίας προς τους κρατούμενους/φυλακισθέντες και οι απόψεις ως προς την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων. Οι ερωτήσεις οι οποίες επιλέχθηκαν, δομήθηκαν κατόπιν μελέτης της σχετικής βιβλιογραφίας και σε συνεργασία με τον επιβλέποντα καθηγητή, ενώ έγινε προσεκτική σύνταξη των ερωτήσεων ούτως ώστε να είναι απολύτως κατανοητές και στοχευμένες.

4.5 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου

Στο πρώτο μέρος της στατιστικής ανάλυσης γίνεται ανάλυση των διαγραμμάτων που προέκυψαν, των ποσοστών των απαντήσεων σε κάθε ερώτηση, ενώ στα ιστογράμματα μπορεί κανείς να δει τη μέση τιμή της κάθε απάντησης (mean) καθώς και την τυπική απόκλιση (st. deviation). Επιπλέον, υπάρχουν πίνακες στους οποίους υπάρχουν οι συχνότητες, τα ποσοστά, καθώς και οι αθροιστικές συχνότητες για την κάθε απάντηση. Τέλος, δίνονται οι κωδικοποιήσεις που έγιναν σε κάθε ερώτηση κατά την μετατροπή των μεταβλητών.

Πίνακας 1. Φύλο.

Φύλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αντρας	24	23,5	23,5	23,5
	Γυναίκα	77	75,5	75,5	99,0
	Άλλο	1	1,0	1,0	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

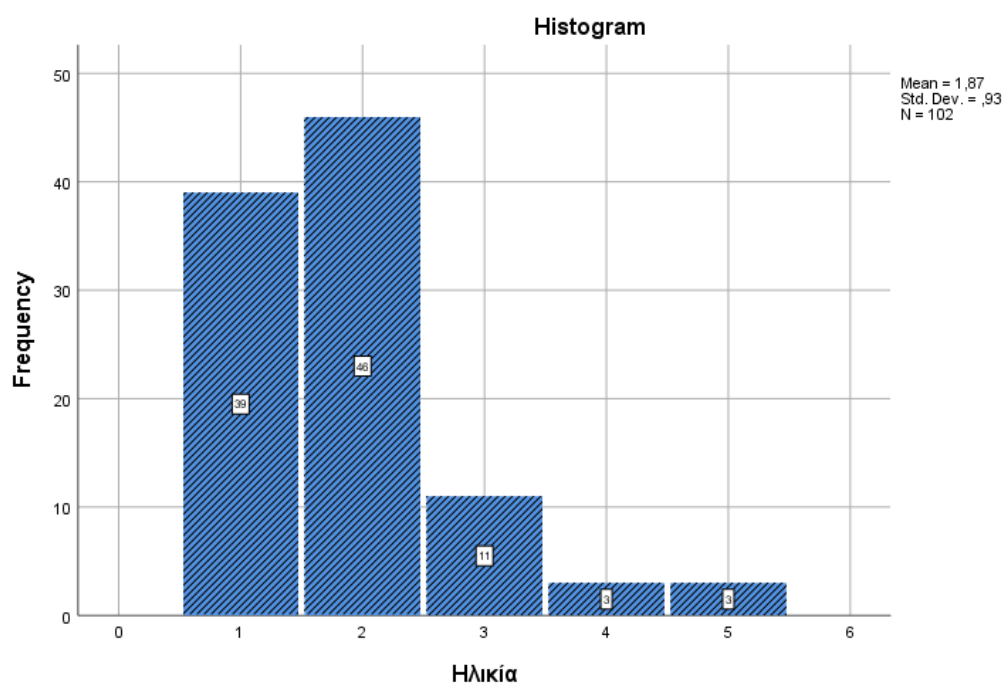
Διάγραμμα 1. Φύλο (1= άντρες, 2= γυναίκες, 3= άλλο)

Ο πρώτος πίνακας και το πρώτο διάγραμμα δίνουν τις απαντήσεις ως προς το φύλο των συμμετεχόντων. Βάσει της κωδικοποίησης που έγινε, παρατηρείται ότι σε μεγαλύτερο αριθμό οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν γυναίκες (77 άτομα), ενώ υπήρξαν και 24 άντρες και ένα άτομο που δήλωσε ότι ανήκει σε άλλο φύλο.

Πίνακας 2. Ηλικία

Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-24	39	38,2	38,2	38,2
	25-34	46	45,1	45,1	83,3
	35-44	11	10,8	10,8	94,1
	45-54	3	2,9	2,9	97,1
	55-64	3	2,9	2,9	100,0
Total		102	100,0	100,0	

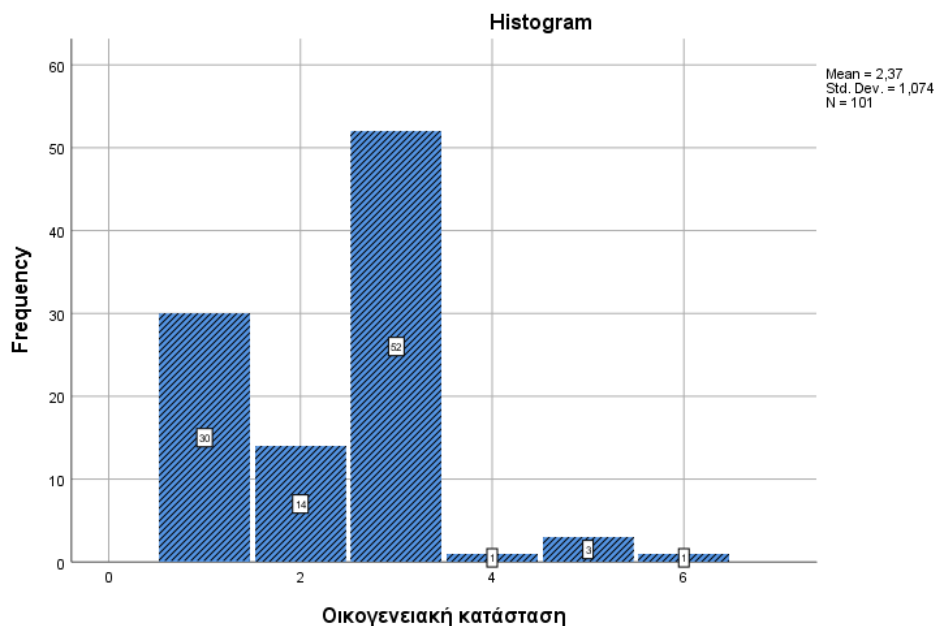
Διάγραμμα 2. Ηλικία

Παραπάνω, μπορούμε να διακρίνουμε τις ηλικιακές ομάδες στις οποίες ανήκουν οι συμμετέχοντες στη μελέτη. Η κωδικοποίηση που χρησιμοποιήθηκε ήταν 1= 18-24 ετών, 2= 25-34 ετών, 3= 35-44 ετών, 4= 45-54 ετών, 5= 55-64 ετών. Τα ευρήματα δείχνουν ότι 39 άτομα (38,2%) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 18-24, 46 άτομα (ποσοστό 45,1%) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα από 25 έως 34 ετών, 11 άτομα (10,8%) ήταν από 35 μέχρι 44 ετών, ενώ από 3 άτομα (2,9%) ανήκαν αντιστοίχως στις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι από την παρούσα

μελέτη δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των ατόμων τα οποία είναι μεσήλικες ή υπερήλικες σχετικά με τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ΜΚΟ στην επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων. Ωστόσο, το αποτέλεσμα αυτό δεν είναι ιδιαίτερος σημαντικό, καθώς οι ηλικιακές ομάδες οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στα social media, ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες.

Πίνακας 3. Οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή κατάσταση					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελεύθερος/η	30	29,4	29,7	29,7
	Έγγαμος/η	14	13,7	13,9	43,6
	Σε σχέση	52	51,0	51,5	95,0
	Σε σύμφωνο συμβίωσης	1	1,0	1,0	96,0
	Άλλο	3	2,9	3,0	99,0
	Διαζευγμένος/η	1	1,0	1,0	100,0
	Total	101	99,0	100,0	
Missing	System	1	1,0		
Total		102	100,0		

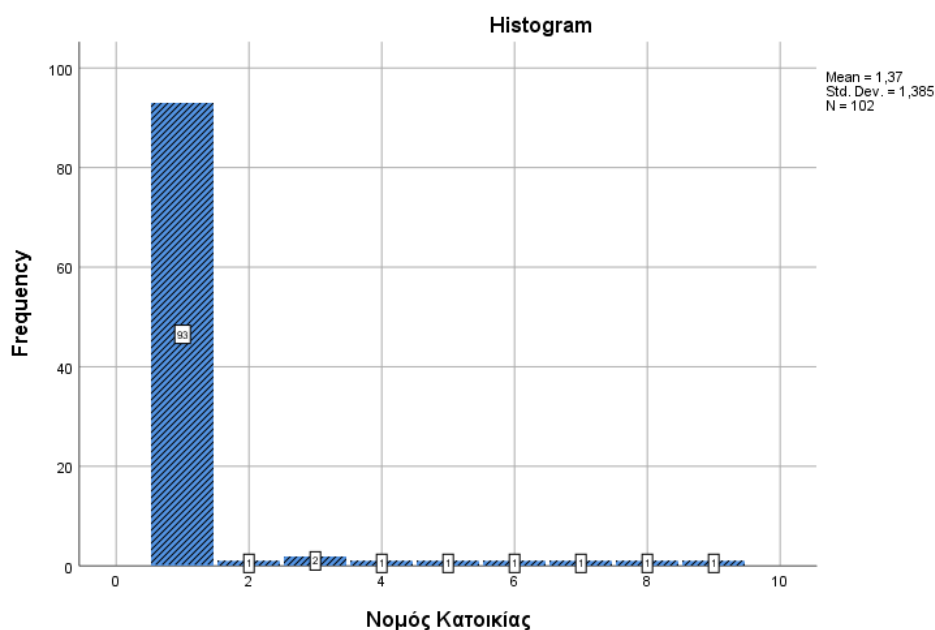
Διάγραμμα 3. Οικογενειακή Κατάσταση

Οι παραπάνω απαντήσεις, αφορούν την οικογενειακή κατάσταση που έχουν οι συμμετέχοντες στη μελέτη. Η κωδικοποίηση που χρησιμοποιήθηκε ήταν 1= Ελεύθερος/η, 2= Έγγαμος/η, 3= Σε Σχέση, 4= Σε Σύμφωνο Συμβίωσης, 5= Άλλο, 6= Διαζευγμένος. Τα ευρήματα δείχνουν ότι συμμετείχαν 30 άτομα (29,4%) που ήταν ελεύθεροι, 14 άτομα (13,7%) δήλωσαν έγγαμοι, 52 άτομα (51%) ανέφεραν ότι είναι σε σχέση, 1 άτομο (1%) σε σύμφωνο συμβίωσης, άλλο απάντησαν 3 άτομα (2,9%), ενώ υπήρξε και ένα άτομο (1%) που ήταν διαζευγμένο. Συνεπώς, τα ευρήματα της έρευνας θα αφορούν κυρίως τα άτομα που είναι είτε ελεύθερα είτε σε σχέση.

Πίνακας 4. Νομός Κατοικίας

Νομός Κατοικίας		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αττικής	93	91,2	91,2	91,2

Αργολίδας	1	1,0	1,0	92,2
Ημαθίας	2	2,0	2,0	94,1
Κορινθίας	1	1,0	1,0	95,1
Αχαΐας	1	1,0	1,0	96,1
Θεσσαλονίκης	1	1,0	1,0	97,1
Χαλκιδικής	1	1,0	1,0	98,0
Κιλκίς	1	1,0	1,0	99,0
Βοιωτίας	1	1,0	1,0	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4. Νομός Κατοικίας

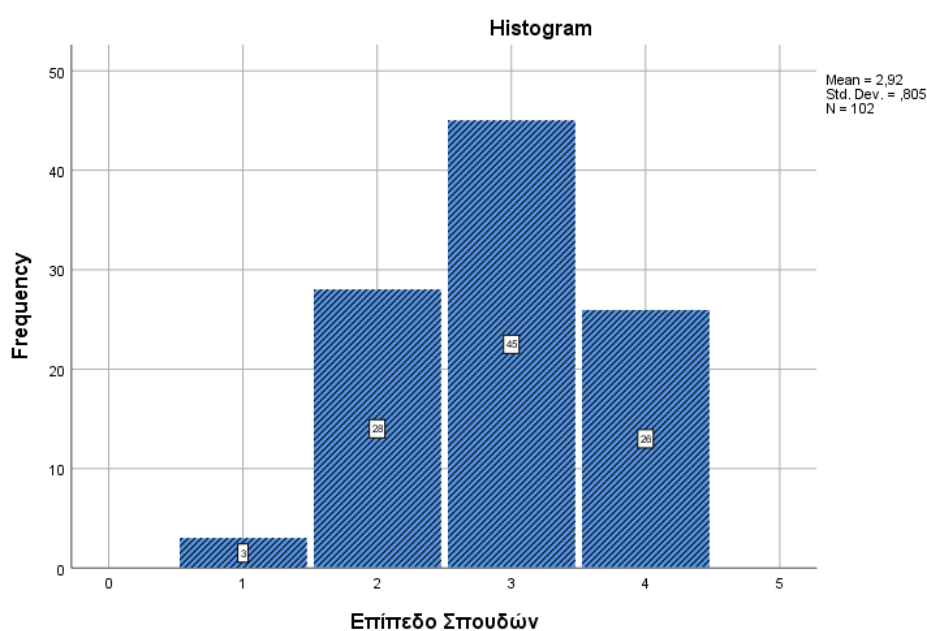
Ως προς τον τόπο κατοικίας των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα αυτή, το 91,2% (93 άτομα) δήλωσαν ως τόπο κατοικία τους την Αττική, ενώ 2 άτομα (2%) δήλωσαν τόπο κατοικίας τους το Νομό Ημαθίας, και από 1 άτομο (1%) δήλωσαν ότι κατοικούν στο Νομό Θεσσαλονίκης, το Νομό Κιλκίς, το Νομό Αργολίδος, το Νομό Κορινθίας, το Νομό Χαλκιδικής, το Νομό Βοιωτίας και το Νομό Αχαΐας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αυτό δείχνει ότι τα ευρήματα της μελέτης θα αφορούν

κατά βάση το Νομό Αττικής, γεγονός το οποίο επιφέρει πρόβλημα στην γενίκευση των συμπερασμάτων.

Πίνακας 5. Επίπεδο Σπουδών

Επίπεδο Σπουδών		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Απόφοιτος/η Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	3	2,9	2,9	2,9
	Απόφοιτος/η Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	28	27,5	27,5	30,4
	Απόφοιτος/η Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	45	44,1	44,1	74,5
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος	26	25,5	25,5	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

Πίνακας 6. Επίπεδο Σπουδών

Σχετικά με το επίπεδο σπουδών των ατόμων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της μελέτης αυτής, η κωδικοποίηση που χρησιμοποιήθηκε ήταν 1= απόφοιτος

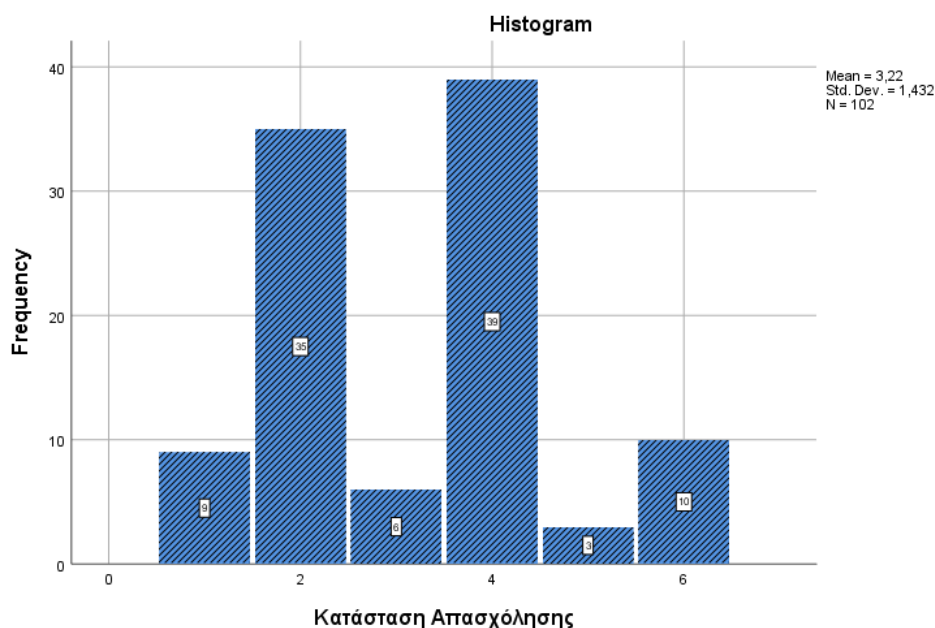
πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 2= απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 3= απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 4= κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος.

Τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν έδωσαν ότι 3 άτομα (2,9%) των συμμετεχόντων ήταν απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 28 άτομα (27,5%) ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 45 άτομα (44,1%) ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 26 άτομα (25,5%) ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, ενώ δεν υπήρχε ως επιλογή για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου η κατοχή διδακτορικού. Τα παραπάνω δείχνουν, ότι η πλειοψηφία των ατόμων που συμπλήρωσαν το παρόν ερωτηματολόγιο, είχαν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, συνεπώς ενδεχομένως το αποτέλεσμα που θα ληφθεί μπορεί να επηρεαστεί από αυτή την παράμετρο.

Πίνακας 7. Κατάσταση Απασχόλησης

Κατάσταση Απασχόλησης					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελεύθερος Επαγγελματίας	9	8,8	8,8	8,8
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	35	34,3	34,3	43,1
	Άνεργος	6	5,9	5,9	49,0
	Φοιτητής/τρια	39	38,2	38,2	87,3
	Άλλο	3	2,9	2,9	90,2
	Δημόσιος Υπάλληλος	10	9,8	9,8	100,0
	Total		102	100,0	100,0

Διάγραμμα 5. Κατάσταση Απασχόλησης

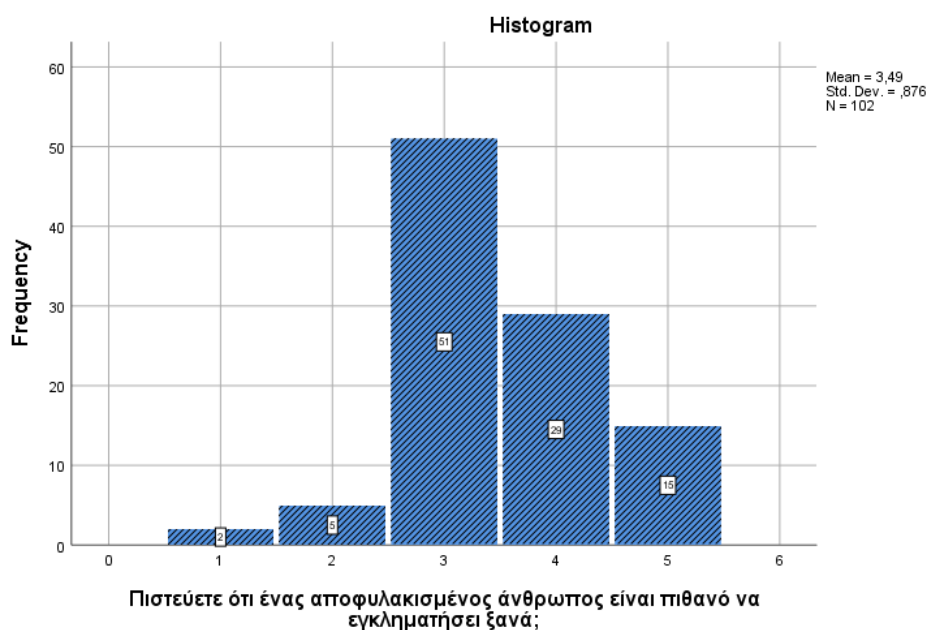
Για την επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων, η κωδικοποίηση η οποία υπήρξε ήταν 1= Ελεύθερος Επαγγελματίας, 2= Ιδιωτικός Υπάλληλος, 3= Άνεργος, 4= Φοιτητής/τρια, 5= Άλλο, 6= Δημόσιος Υπάλληλος. Προέκυψε έτσι, ότι από τους 102 συμμετέχοντες οι 9 (8,8%) ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, οι 35 (34,3%) ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι, οι 6 (5,9%) ήταν άνεργοι, οι 39 (38,2%) ήταν φοιτητές, 3 άτομα (2,9%) δήλωσαν άλλο και 10 (9,8%) ανέφεραν ότι είναι δημόσιοι υπάλληλοι.

Όσον αφορά την επόμενη ομάδα ερωτήσεων, αυτή αφορά τις απόψεις που εκφράστηκαν από τους συμμετέχοντες σχετικά με την κοινωνική επανένταξη των φυλακισμένων και των αποφυλακισμένων εν γένει. Σχετικά με τη χρησιμοποιηθείσα κωδικοποίηση για τις ερωτήσεις αυτές, ήταν 1= Όχι, 2= Μάλλον Όχι, 3= Ίσως, 4= Μάλλον Ναι, 5= Ναι και 6= ΔΞ/ΔΑ.

Πίνακας 8. Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματίσει ξανά;

Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματίσει ξανά;			
Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	Όχι	2	2,0	2,0	2,0
	Μάλλον Όχι	5	4,9	4,9	6,9
	Ίσως	51	50,0	50,0	56,9
	Μάλλον Ναι	29	28,4	28,4	85,3
	Ναι	15	14,7	14,7	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

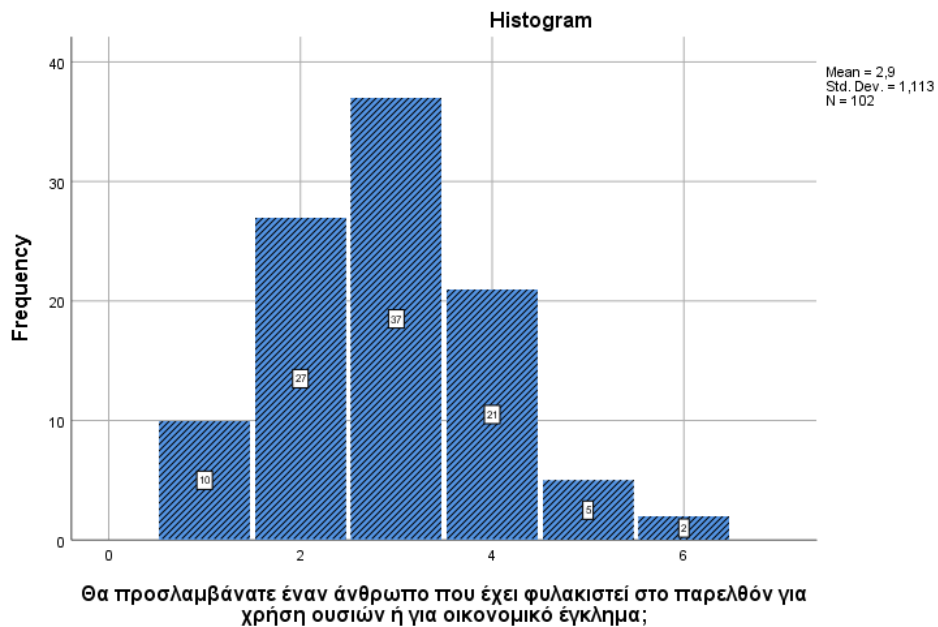

Διάγραμμα 6. Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματίσει ξανά;

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ατόμων στην μελέτη αυτή θεωρούν μάλλον απίθανο ένα άτομο το οποίο έχει αποφυλακιστεί να μην εγκληματίσει εκ νέου. Συγκεκριμένα, μόλις 2 άτομα (2%) απάντησαν όχι στην ερώτηση αυτή, 5 άτομα (4,9%) αποκρίθηκαν μάλλον όχι, 51 άτομα (50%) απάντησαν ίσως, 29 άτομα (28,4%) έδωσαν μάλλον ναι ως απάντηση και 15 άτομα (14,7%) αποκρίθηκαν ναι. Οι απαντήσεις αυτές, ενδεχομένως σχετίζονται με την άγνοια που υπάρχει σχετικά με τους κρατούμενους και τον κοινωνικό αποκλεισμό τον οποίο βιώνουν.

Πίνακας 9. Θα προσλαμβάνετε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;

Θα προσλαμβάνετε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	10	9,8	9,8	9,8
	Μάλλον Όχι	27	26,5	26,5	36,3
	Ίσως	37	36,3	36,3	72,5
	Μάλλον Ναι	21	20,6	20,6	93,1
	Ναι	5	4,9	4,9	98,0
	ΔΞ/ΔΑ	2	2,0	2,0	100,0
	Total		102	100,0	100,0

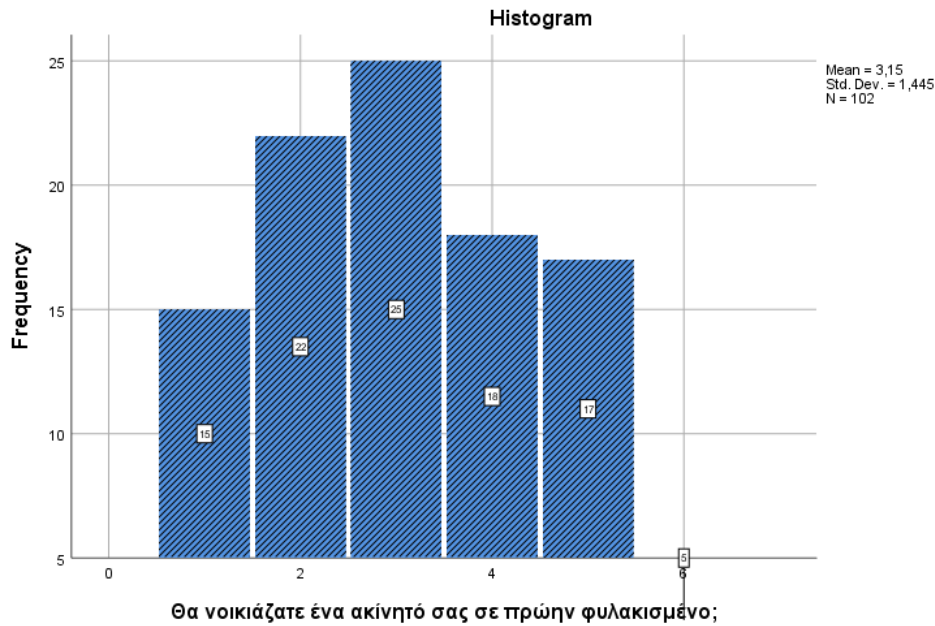

Διάγραμμα 7. Θα προσλαμβάνετε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;

Σχετικά με το αν θα προσλάμβαναν οι ερωτηθέντες έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα, οι περισσότερες απαντήσεις δείχνουν μια αρνητική στάση. Συγκεκριμένα, 10 άτομα (9,8%) απάντησε όχι, 27 άτομα (26,5%) μάλλον όχι, 37 άτομα (36,3%) ίσως, 21 άτομα (20,6%) μάλλον ναι, 5 άτομα (4,9%) ναι και 2 άτομα (2%) αποκρίθηκαν ΔΞ/ΔΑ. Η επιφύλαξη αυτή, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα ευρήματα της βιβλιογραφίας βάσει των οποίων οι αποφυλακισμένοι θεωρούνται ότι είναι επιρρεπείς στην εκ νέου διάπραξη εγκλημάτων (Beijersbergen et al., 2015 · Walters, 2005).

Πίνακας 10. Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;

Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	15	14,7	14,7	14,7
	Μάλλον Όχι	22	21,6	21,6	36,3
	Ίσως	25	24,5	24,5	60,8
	Μάλλον Ναι	18	17,6	17,6	78,4
	Ναι	17	16,7	16,7	95,1
	ΔΞ/ΔΑ	5	4,9	4,9	100,0
	Total		102	100,0	100,0

Διάγραμμα 8. Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;

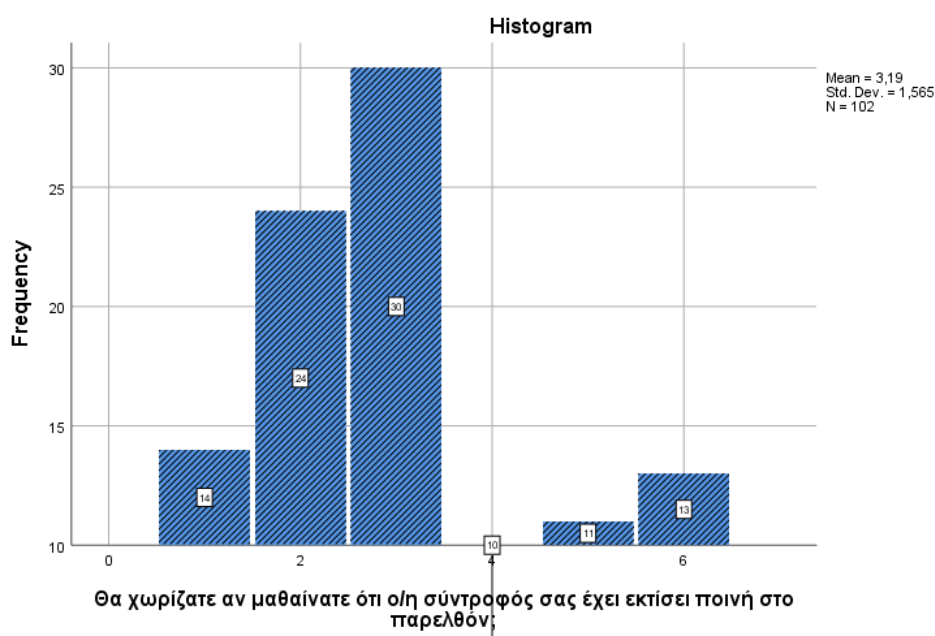
Σχετικά με το αν θα νοικιάζαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα κάποιο ακίνητό τους σε πρώην φυλακισμένο, 15 άτομα (14,7%) δήλωσαν όχι, 22 άτομα (21,6%) μάλλον όχι, 25 άτομα (24,5%) ίσως, 18 άτομα (17,6%) μάλλον ναι, 17 άτομα (16,7%) ναι και 5 άτομα (4,9%) είπαν ότι δεν γνωρίζουν.

Πίνακας 11. Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;

Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	14	13,7	13,7	13,7
	Μάλλον Όχι	24	23,5	23,5	37,3

Ίσως	30	29,4	29,4	66,7
Μάλλον Ναι	10	9,8	9,8	76,5
Ναι	11	10,8	10,8	87,3
ΔΞ/ΔΑ	13	12,7	12,7	100,0
Total	102	100,0	100,0	

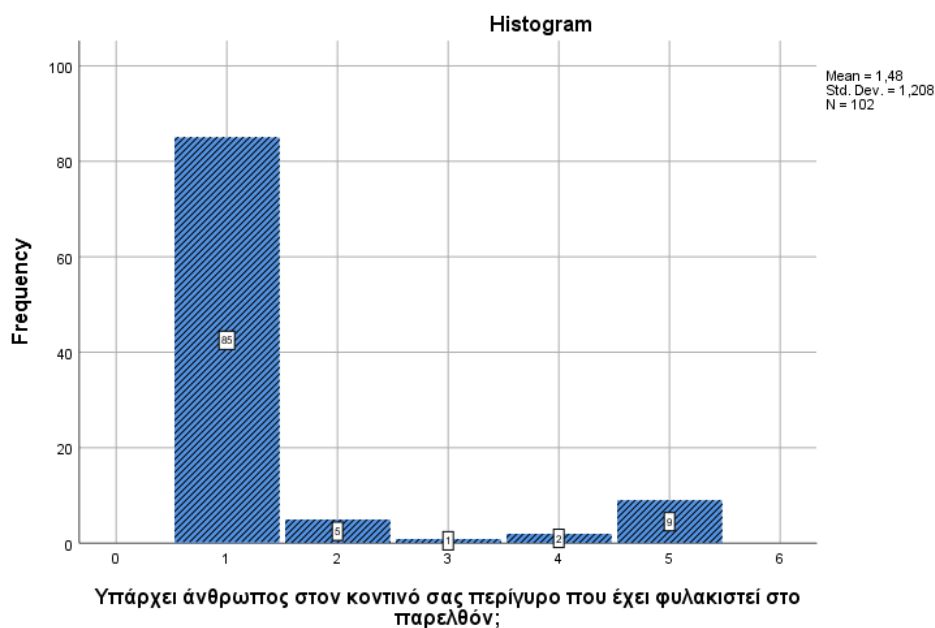

Διάγραμμα 9. Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;.

Το εύρημα της παραπάνω ερώτησης, δείχνει ότι σε προσωπικό επίπεδο είναι έτοιμη η ελληνική κοινωνία να δεχθεί τους αποφυλακισμένους, γεγονός το οποίο δεν συνάδει με τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, όπου είχε αναφερθεί ότι με δυσκολία κάποιος θα προέβαινε στο να συνάψει σχέση ή να παντρευτεί ένα άτομο το οποίο είχε εκτίσει κάποια ποινή (Huebner, 2005). Έτσι, στην ερώτηση για το αν θα χώριζαν οι ερωτηθέντες αν μαθαίναν ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν, 14 άτομα απάντησαν όχι, 24 άτομα αποκρίθηκαν μάλλον όχι, 30 άτομα απάντησαν ίσως, 11 άτομα απάντησαν ναι, ενώ 13 άτομα απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν.

Πίνακας 12. Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;

Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	85	83,3	83,3	83,3
	Μάλλον Όχι	5	4,9	4,9	88,2
	Ίσως	1	1,0	1,0	89,2
	Μάλλον Ναι	2	2,0	2,0	91,2
	Ναι	9	8,8	8,8	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

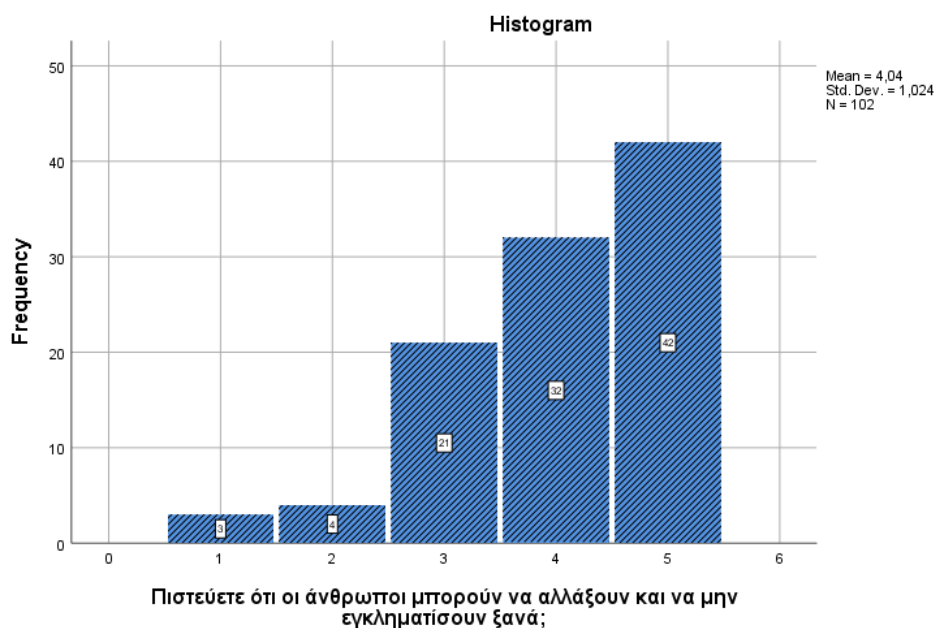

Διάγραμμα 10. Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;

Βάσει των απαντήσεων, δεν υπήρξε για τους ερωτηθέντες σε πολύ υψηλό ποσοστό κανένα άτομο το οποίο να είχε φυλακιστεί στο παρελθόν (85 άτομα- 83,3%) γεγονός το οποίο δείχνει ότι ενδεχομένως τα άτομα τα οποία συμμετείχαν στην έρευνα να μην γνωρίζουν αρκετά πράγματα σχετικά με τα άτομα τα οποία έχουν εκτίσει κάποια ποινή.

Πίνακας 13. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματήσουν ξανά;

Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματήσουν ξανά;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	3	2,9	2,9	2,9
	Μάλλον Όχι	4	3,9	3,9	6,9
	Ίσως	21	20,6	20,6	27,5
	Μάλλον Ναι	32	31,4	31,4	58,8
	Ναι	42	41,2	41,2	100,0
Total		102	100,0	100,0	

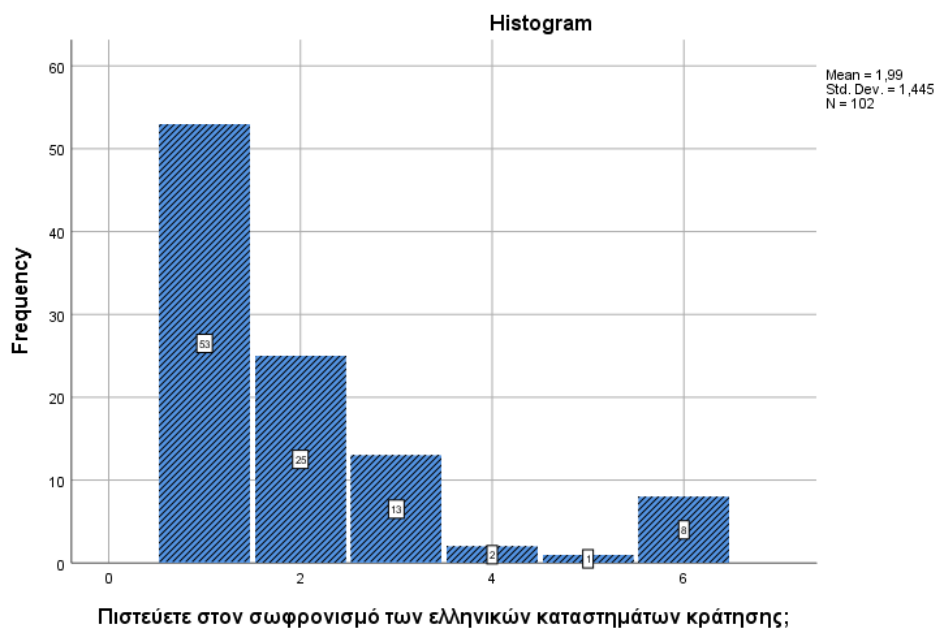
Διάγραμμα 11. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματίσουν ξανά;

Βάσει των παραπάνω απαντήσεων, φαίνεται ότι οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα αυτή, θεωρούν ότι είναι εφικτό να αλλάξουν οι έγκλειστοι και να ενσωματωθούν στην κοινωνία εκ νέου.

Πίνακας 14. Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;

Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	53	52,0	52,0	52,0
	Μάλλον Όχι	25	24,5	24,5	76,5
	Ίσως	13	12,7	12,7	89,2
	Μάλλον Ναι	2	2,0	2,0	91,2
	Ναι	1	1,0	1,0	92,2
	ΔΞ/ΔΑ	8	7,8	7,8	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

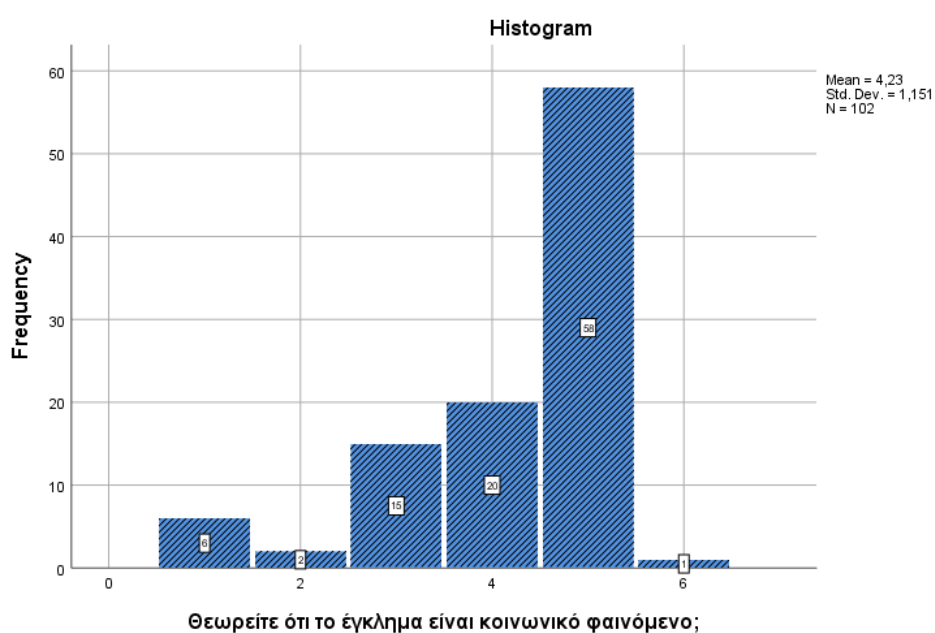
Διάγραμμα 12. Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;

Οι απαντήσεις οι οποίες υπάρχουν παραπάνω, αναδεικνύουν το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν έχει εμπιστοσύνη στον σωφρονισμό που λαμβάνει χώρα στα ελληνικά καταστήματα κράτησης, ήτοι οι συμμετέχοντες στην παρούσα μελέτη, θεωρούν ότι το υπάρχον σύστημα πρέπει να αναμορφωθεί.

Πίνακας 15. Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;

Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	6	5,9	5,9	5,9
	Μάλλον Όχι	2	2,0	2,0	7,8
	Ίσως	15	14,7	14,7	22,5

Μάλλον Ναι	20	19,6	19,6	42,2
Ναι	58	56,9	56,9	99,0
ΔΞ/ΔΑ	1	1,0	1,0	100,0
Total	102	100,0	100,0	

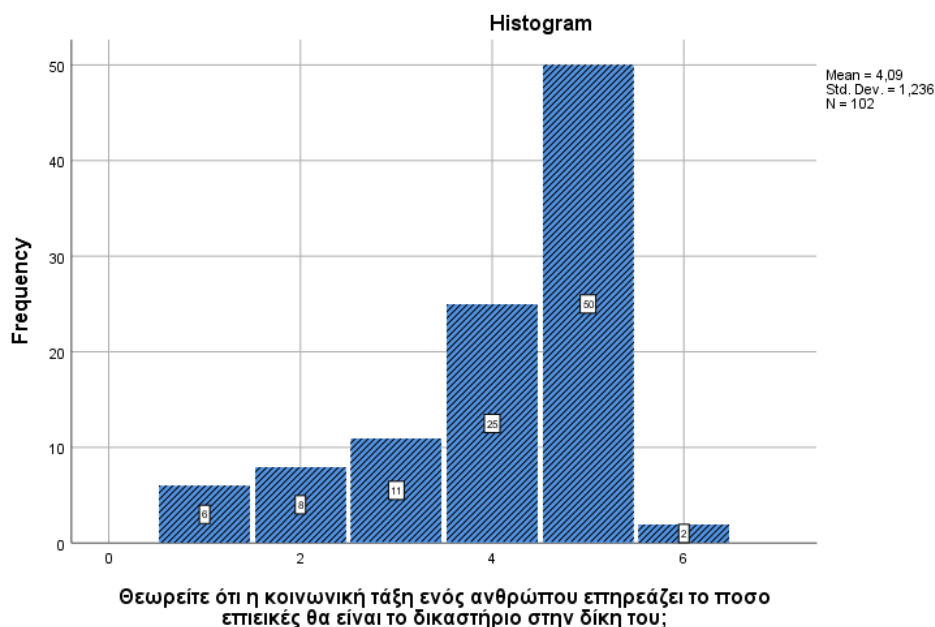
Διάγραμμα 13. Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;

Το γεγονός ότι βάσει των παραπάνω απαντήσεων διαφαίνεται ότι οι συμμετέχοντες στη μελέτη θεωρούν στην μαζική τους πλειοψηφία ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο, αναδεικνύει τη σημασία αναμόρφωσης και αναδιάρθρωσης της κοινωνίας, ούτως ώστε να μπορέσει να μειωθεί η εγκληματικότητα που υπάρχει.

Πίνακας 16. Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το πόσο επιεικές θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;

Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το πόσο επιεικές θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	6	5,9	5,9	5,9
	Μάλλον Όχι	8	7,8	7,8	13,7
	Ίσως	11	10,8	10,8	24,5
	Μάλλον Ναι	25	24,5	24,5	49,0
	Ναι	50	49,0	49,0	98,0
	ΔΞ/ΔΑ	2	2,0	2,0	100,0
	Total		102	100,0	100,0

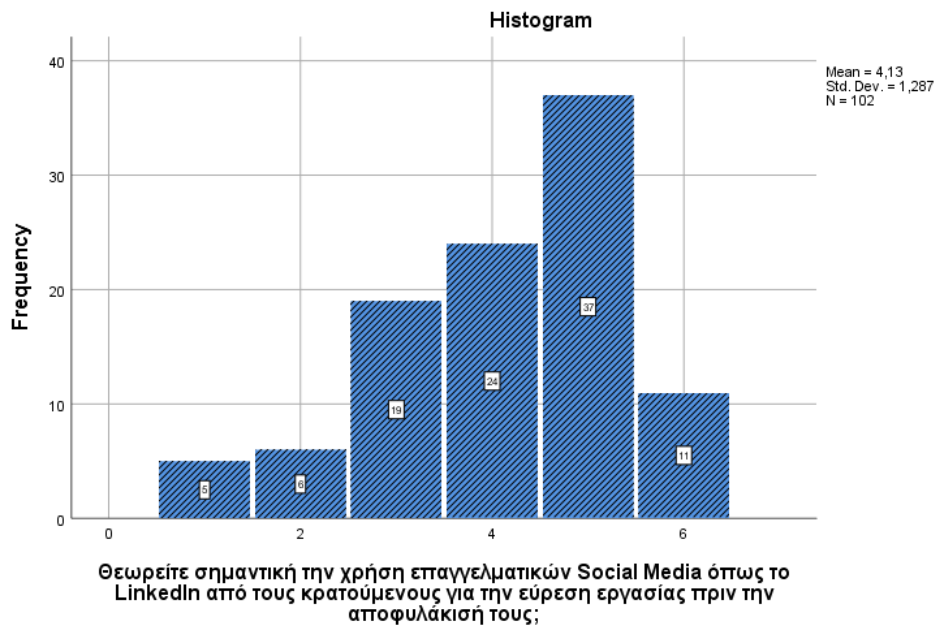
Διάγραμμα 14. Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το πόσο επιεικές θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;

Όπως φαίνεται από τις παραπάνω απαντήσεις, βάσει του κοινού αισθήματος, η δικαιοσύνη δεν είναι τυφλή και δίκαιη μεταχείριση έχουν μόνο τα άτομα τα οποία ανήκουν σε συγκεκριμένη κοινωνική τάξη. Το γεγονός αυτό, αναδεικνύει έναν ακόμα προβληματισμό, σχετικά με το πόσο επικοινωνούνται σωστά οι εκβάσεις των δικών σε κάθε περίπτωση.

Οι ακόλουθες ερωτήσεις, αφορούν την επικοινωνία μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων. Στις ερωτήσεις αυτές, χρησιμοποιήθηκε η ίδια κωδικοποίηση ως άνω, ενώ επιπλέον περιλαμβάνονται κάποιες ερωτήσεις οι οποίες ήταν ελεύθερης συμπλήρωσης, ούτως ώστε να αποτυπωθεί η γνώμη του κοινού σχετικά με κάποια ζητήματα, αλλά και κατά πόσο είναι ενήμερο το κοινό σχετικά με τις ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό.

Πίνακας 17. Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;

Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	5	4,9	4,9	4,9
	Μάλλον Όχι	6	5,9	5,9	10,8
	Ίσως	19	18,6	18,6	29,4
	Μάλλον Ναι	24	23,5	23,5	52,9
	Ναι	37	36,3	36,3	89,2
	ΔΞ/ΔΑ	11	10,8	10,8	100,0
	Total		102	100,0	100,0

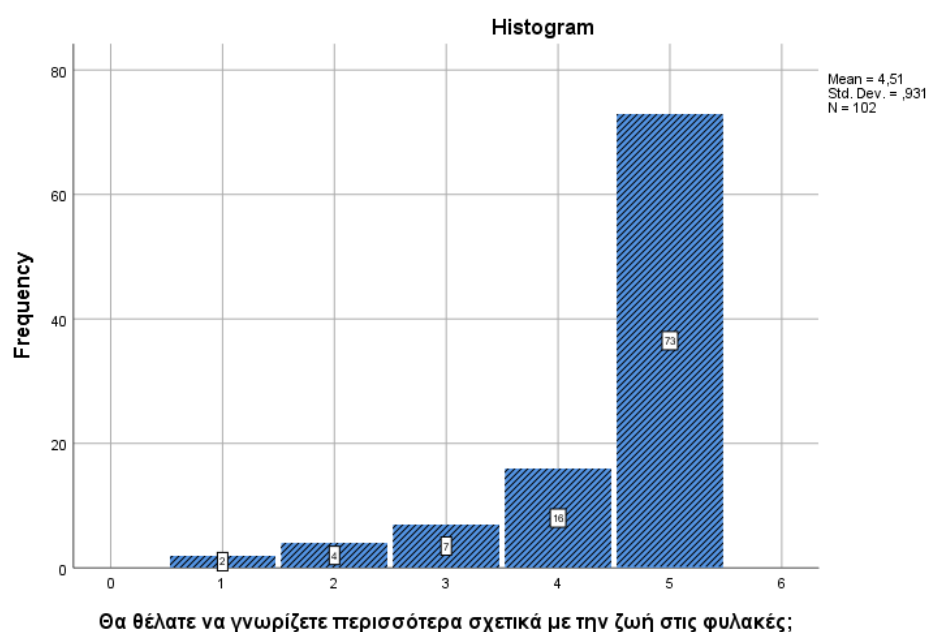
Διάγραμμα 15. Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;

Στην παραπάνω ερώτηση παρατηρούμε ότι οι περισσότερες απαντήσεις είναι θετικές, και αυτό δείχνει ότι οι συμμετέχοντες στη μελέτη θεωρούν σημαντική τη χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους. Αυτό δείχνει ότι το κοινό αναγνωρίζει το ρόλο που παίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην επαγγελματική αποκατάσταση και αυτό σημαίνει ότι τα μέσα αυτά δυνητικά μπορούν να επιδράσουν θετικά και για τους κρατούμενους ούτως ώστε να μπορούν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην όταν εξέλθουν των φυλακών ως ελεύθεροι πλέον πολίτες.

Πίνακας 18. Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;

Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	2	2,0	2,0	2,0
	Μάλλον Όχι	4	3,9	3,9	5,9
	Ίσως	7	6,9	6,9	12,7
	Μάλλον Ναι	16	15,7	15,7	28,4
	Ναι	73	71,6	71,6	100,0
	Total		102	100,0	100,0

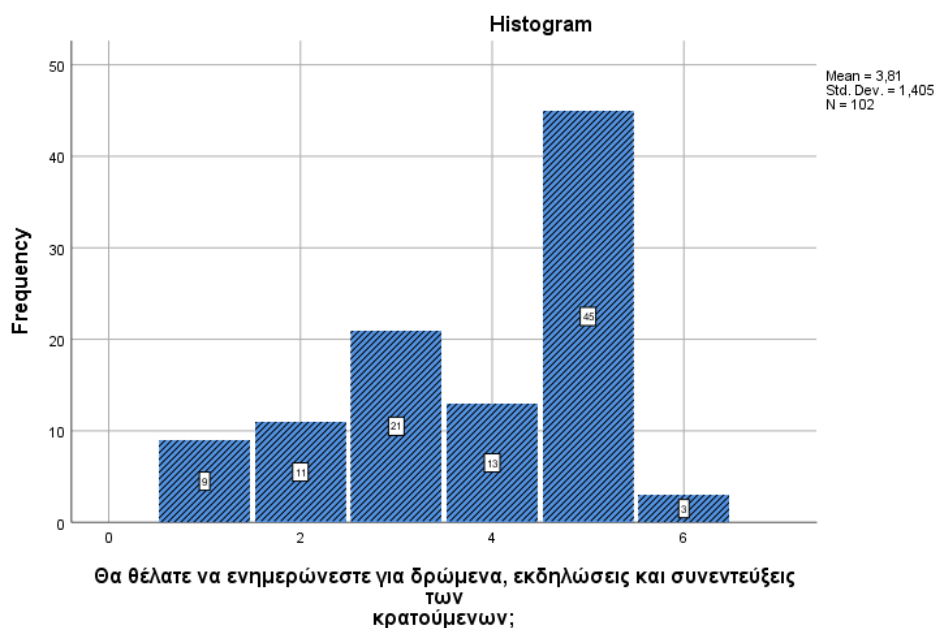
Διάγραμμα 16. Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;

Είναι ιδιαίτερος σημαντικό, ότι στην παραπάνω ερώτηση, φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα, ενδιαφέρεται να ενημερωθεί σχετικά με τη ζωή στις φυλακές και μια τέτοιου είδους ενημέρωση μπορεί να συνδράμει στο

να σπάσουν κάποια στερεότυπα και να πάψει να υπάρχει το κοινωνικό στίγμα κατά την αποφυλάκιση των εν λόγω ατόμων.

Πίνακας 19. Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων;

Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	9	8,8	8,8	8,8
	Μάλλον Όχι	11	10,8	10,8	19,6
	Ίσως	21	20,6	20,6	40,2
	Μάλλον Ναι	13	12,7	12,7	52,9
	Ναι	45	44,1	44,1	97,1
	ΔΞ/ΔΑ	3	2,9	2,9	100,0
	Total		102	100,0	100,0

Διάγραμμα 17. Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων;

Ως προς το αν θα ήθελαν να ενημερώνονται για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατουμένων, και πάλι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα έδειξε ότι διατηρεί θετική στάση. Στην επόμενη ερώτηση μάλιστα η οποία ήταν ανοικτού τύπου, τα άτομα που απάντησαν θετικά κλήθηκαν να περιγράψουν τους λόγους για τους οποίους αποκρίθηκαν με αυτόν τον τρόπο.

Πίνακας 20. Για ποιους λόγους θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατουμένων;

Αν ναι γιατί;				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	57	55,9	55,9	55,9
Βοηθάει να μειωθεί ο 1 στιγματισμός της εν λόγω κοινωνικής ομάδας		1,0	1,0	56,9
Για να ακουσω την κατασταση 1 απο την δικη τους οπτικη γωνια		1,0	1,0	57,8

Για να γνωρίζω τις συνθήκες 1 κάτω από τις οποίες ζουν όπως επίσης και για τις ανάγκες τους	1,0	1,0	58,8
Για να ενημερώνομαι γενικά 1	1,0	1,0	59,8
Για να καταλαβω πως 1 σκεφτομαι κ την ψυχολογια τους	1,0	1,0	60,8
Για να μάθω περισσότερα 1 σχετικά με τη ζωή ενός κρατούμενου και να βοηθήσω, εφόσον υπάρχει τέτοιο αίτημα και μπορώ.	1,0	1,0	61,8
Για να μάθω τι συμβαίνει πίσω 1 από τις φυλακές.	1,0	1,0	62,7
Για να μάθω τις συνθήκες 1 επιβίωσης στις φυλακές και προτροπές για αλλαγές που έχουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι.	1,0	1,0	63,7
Για τη μελέτη της υπάρχουσας 1 στρατηγικής για την επανένταξη και πως τελικά γίνονται πράγματα και πιθανόν να βοηθήσουν ουσιαστικά τους ανθρώπους	1,0	1,0	64,7
Για την καλύτερη ενημέρωση 1 των δράσεων αυτής της κοινωνικής μονάδας	1,0	1,0	65,7
Γιατί δίνεται η εικόνα των 1 σωφρονιστικών ιδρυμάτων που θέλει η πολιτική ηγεσία κάθε φορά να επικοινωνήσει. Ο απλός κόσμος δεν μαθαίνει ποτέ τις επικρατούσες συνθήκες.	1,0	1,0	66,7

Γιατί δουλεύω στην ειδική 1 αγωγή και ξέρω πώς είναι το περιθώριο και η διαφορετικότητα. Επίσης η πτυχιακή μου ήταν για την Διαταραχή Χρήσης Ουσιών οπότε συναναστράφηκα με άτομα που είχαν "κάνει" φυλακή.	1,0	1,0	67,6
Γιατί είναι και οι κρατούμενοι 1 μέρος της κοινωνίας μας, επομένως όπως με ενδιαφέρει να μαθαίνω για άλλα δρώμενα και συνεντεύξεις, με ενδιαφέρουν και αντίστοιχα αυτά που κάνουν και λένε οι κρατούμενοι.	1,0	1,0	68,6
Γιατί είναι κάτι που αφορά και 1 επηρεάζει έμμεσα την κοινωνία	1,0	1,0	69,6
Γιατί είναι κοινωνικό χρέος 1 όλων μας να φροντίσουμε για την επανένταξή τους στην κοινωνία	1,0	1,0	70,6
Γιατί θα αντιλαμβανόμασταν 1 περισσότερο τι σημαίνει ο φυλακισμένος για την ελληνική κοινωνία	1,0	1,0	71,6
Γιατί θα ήθελα να δω την 1 επανένταξη των ατόμων αυτών στο κοινωνικό γίνεσθαι	1,0	1,0	72,5
Γιατί θα ήθελα να μάθω πως 1 ένα άνθρωπος καταφεύγει σε ένα έγκλημα (ανεξάρτητου μεγέθους) και για να προσπαθήσω να ψυχολογήσω το προφίλ του .	1,0	1,0	73,5

Γιατί θα με βοηθούσε να 1 καταλάβω σφαιρικότερα τις παθογένειες της κοινωνίας, όπως αυτές εκδηλώνονται και συνδιαμορφώνουν το περιβάλλον των φυλακών	1,0	1,0	74,5
Γιατί θα μπορούσαμε να 1 έχουμε πρόσβαση σε περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και την ενσωμάτωση τους	1,0	1,0	75,5
Γιατι θεωρω οτι ετσι θα 1 περιοριστεί το στιγμή και θα καταρριφθούν κάποια στερεοτυπα	1,0	1,0	76,5
Γιατί ο κάθε κρατούμενος έχει 1 τη δικη του ιστορία	1,0	1,0	77,5
Γιατί όταν είναι γνωστές προς 1 το ευρύ κοινό οι εκδηλώσεις αυτόματα σημαίνει και περισσότερη ενασχόληση με αυτό ώστε να βγει κάτι όμορφο.	1,0	1,0	78,4
Γιατί πιστεύω ότι θα τους 1 βοηθούσε πολύ κατά την διάρκεια έκτισης της ποινής τους όσο και κατά την διαδικασία επανένταξης τους στην κοινωνία μετέπειτα.	1,0	1,0	79,4
γιατι πρέπει να γνωρίσουμε 1 την ψυχολογία αυτών των ανθρώπων και είναι ρατσιστικό να τους αποκλείουμε από την κοινωνία, ειδικά αυτούς που έχουν μετανιώσει τις πράξεις τους	1,0	1,0	80,4

Διότι η εικόνα των 1 σωφρονιστικών ιδρυμάτων αλλά και των κρατουμένων διατηρείται στην αφάνεια. Θεωρώ ότι εάν υπήρχε μεγαλύτερη διαφάνεια θα μπορούσαν να σχηματιστούν πιο αντικειμενικές απόψεις σχετικά με τους αποφυλακιστέους αλλά και το περιβάλλον τους.	1,0	1,0	81,4
Διοτι θα αποτυπωνονταν τις 1 αντιληψεις τους	1,0	1,0	82,4
Είμαι νοσηλεύτρια και κάνω 1 μεταπτυχιακό στην κοινοτική νοσηλευτική οποτε με ενδιαφερει ως κοινοτητα	1,0	1,0	83,3
Είναι κομμάτι της κοινωνίας 1 και θα ήθελα να μαθαίνω νέα για το συγκεκριμένο μέρος	1,0	1,0	84,3
Είναι πολλοι παραγκωνισμένοι 1 στην κοινωνία και τους αξίζει μια θεση	1,0	1,0	85,3
Ενδιαφερομαι για την 1 εγκληματομογια στον συγκεκριμένο χώρο	1,0	1,0	86,3
Ενδιαφέρον 1	1,0	1,0	87,3
ΕΧΕΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΝΑ 1 ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΣΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ	1,0	1,0	88,2

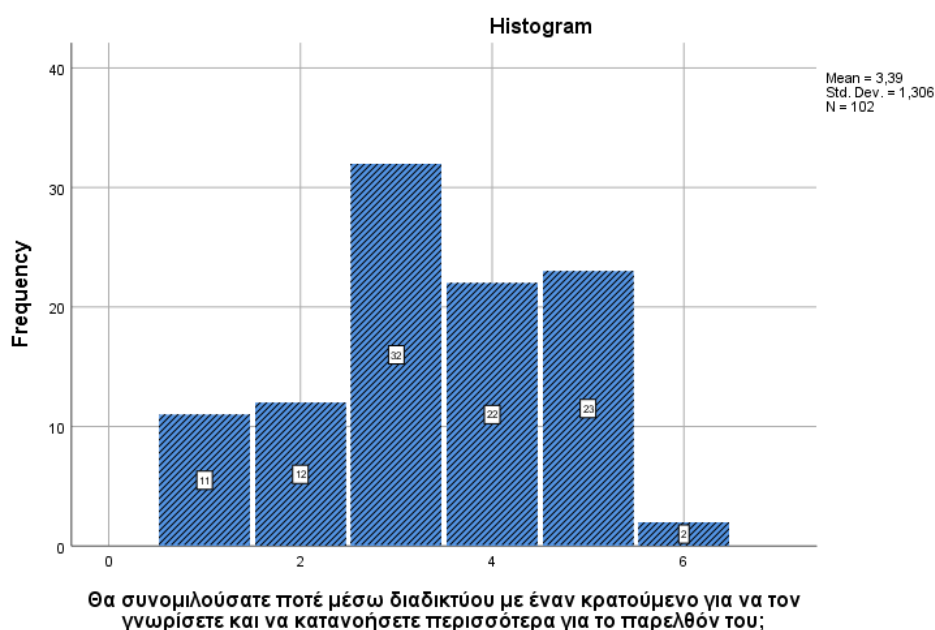
Η παιδεία είναι μέρος του 1 σωφρονισμού και εγκύκλιες δραστηριότητες οφείλουν να ενισχύονται, να επικοινωνούνται και να αποκτούν εξωστρέφεια, ώστε να συνδέονται οι κρατούμενοι και πάλι με την κοινωνία.	1,0	1,0	89,2
Θα έχει ενδιαφέρον να 1 μαθαίνουμε για τη ζωή σε ένα κλειστό και περιοριστικό σύστημα και να ακούμε τις εμπειρίες των κρατούμενων και πως ο περιορισμός επιδρά στον σωφρονισμό	1,0	1,0	90,2
Θα μου φαινόταν ενδιαφέρον. 1	1,0	1,0	91,2
Θεωρώ τη συναναστροφή με 1 τα συγκεκριμένα άτομα πολύ διδασκτική	1,0	1,0	92,2
Κάτι έχουν να προσφέρουν 1	1,0	1,0	93,1
Με την απομόνωση υπάρχει 1 μια αίσθηση απανθρωπιάς για αυτούς και άγνοια από μεριάς των μη φυλακισμένων ως προς τους άλλους ανθρώπους. Η προβολή και αλληλεπίδραση μεταξύ όλων είμαι σημαντική	1,0	1,0	94,1
Μετά την αποφυλάκιση τους, 1 οι κρατούμενοι είναι μέλη της κοινωνίας. Αν γνωρίζουμε περισσότερα για αυτούς, δεν τους απομονώνουμε από το κοινωνικό σύνολο	1,0	1,0	95,1
Να δω πως προσπαθούν να 1 επανενταχθούν	1,0	1,0	96,1

Προκειμένου να κατανοήσω το 1 κλίμα των φυλακών και τον βαθμό σωφρονισμού των κρατουμένων.	1,0	1,0	97,1
Πρώτον γιατί το θεωρώ 1 σημαντικό να συμβαίνουν εκδηλώσεις στις φυλακές και δεύτερον για να έχω την ευκαιρία να μάθω πως ζουν οι άνθρωποι αυτοί	1,0	1,0	98,0
Το βρίσκω ενδιαφέρον. Μας 1 ευαισθητοποιεί	1,0	1,0	99,0
ΤΟ ΘΕΩΡΩ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ 1 ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΩ ΠΩΣ ΠΕΡΝΟΥΝ, ΤΙ ΣΚΕΦΤΟΝΤΑΙ , ΤΙ ΠΡΟΣΔΟΚΟΥΝ	1,0	1,0	100,0
Total	102	100,0	100,0

Εάν μπορούμε να συνοψίσουμε τα ευρήματα που προκύπτουν από τις παραπάνω απαντήσεις, μπορούμε να πούμε ότι αυτό που προκύπτει είναι ότι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους οι ερωτηθέντες θα ήθελαν να ενημερώνονται για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατουμένων είναι γιατί επιθυμούν να έρθουν πιο κοντά σε αυτούς, να νιώσουν τους τρόπους με τους οποίους βιώνουν τον εγκλεισμό και να κατανοήσουν τόσο τα συναισθήματά τους όσο και τους τρόπους με τους οποίους αυτά τα άτομα μπορούν στην πορεία να βοηθηθούν.

Πίνακας 21. Θα συνομιλούσατε ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν κρατούμενο για να τον γνωρίσετε και να κατανοήσετε περισσότερα για το παρελθόν του;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	11	10,8	10,8	10,8
	Μάλλον Όχι	12	11,8	11,8	22,5
	Ίσως	32	31,4	31,4	53,9
	Μάλλον Ναι	22	21,6	21,6	75,5
	Ναι	23	22,5	22,5	98,0
	ΔΞ/ΔΑ	2	2,0	2,0	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

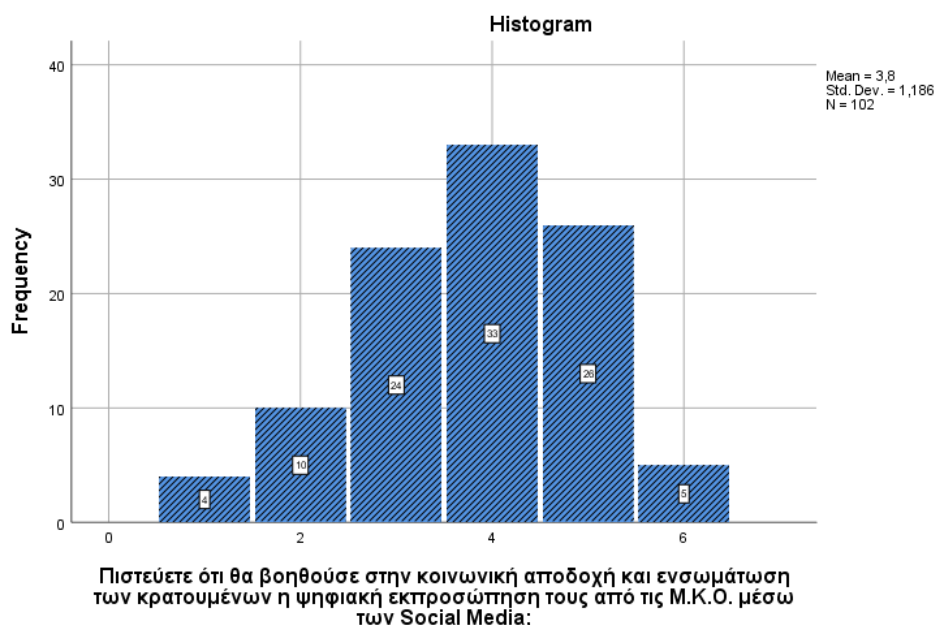
Διάγραμμα 18. Θα συνομιλούσατε ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν κρατούμενο για να τον γνωρίσετε και να κατανοήσετε περισσότερα για το παρελθόν του;

Στα παραπάνω ευρήματα, παρατηρείται επίσης η θετική στάση των συμμετεχόντων στη μελέτη σχετικά με το αν θα συνομιλούσαν ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν

κρατούμενο ούτως ώστε να κατανοήσουν περισσότερα σχετικά με το παρελθόν του. Το εύρημα αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς αναδεικνύει τον ρόλο που μπορούν να παίξουν οι ΜΚΟ στο να φέρουν σε επικοινωνία μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσής τους, τους κρατούμενους με τον έξω κόσμο.

Πίνακας 22. Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;

Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	4	3,9	3,9	3,9
	Μάλλον Όχι	10	9,8	9,8	13,7
	Ίσως	24	23,5	23,5	37,3
	Μάλλον Ναι	33	32,4	32,4	69,6
	Ναι	26	25,5	25,5	95,1
	ΔΞ/ΔΑ	5	4,9	4,9	100,0
	Total		102	100,0	100,0

Διάγραμμα 19. Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;

Στην ερώτηση σχετικά με το αν πιστεύουν τα άτομα που συμμετείχαν στη μελέτη ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media, παρατηρείται ότι οι περισσότερες απαντήσεις ήταν ίσως, μάλλον ναι και ναι, το οποίο δείχνει ότι οι ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στην επανένταξη των κρατουμένων, πρέπει να επενδύσουν μελλοντικά ακόμα περισσότερο στην επικοινωνία των εγκλείστων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Πίνακας 23. Ποιο κοινωνικό δίκτυο κρίνετε ως το πιο αποτελεσματικό για την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων από τις Μ.Κ.Ο.

Ποιο κοινωνικό δίκτυο κρίνετε ως το πιο αποτελεσματικό για την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων από τις Μ.Κ.Ο.					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άλλο	7	6,9	6,9	6,9
	Facebook	13	12,7	12,7	19,6

Facebook, Instagram	3	2,9	2,9	22,5
Facebook, Instagram, Άλλο	1	1,0	1,0	23,5
Facebook, Instagram, Tik Tok	4	3,9	3,9	27,5
Facebook, Instagram, Twitter	1	1,0	1,0	28,4
Facebook, Instagram, Twitter, Tik Tok, Youtube	4	3,9	3,9	32,4
Facebook, Instagram, Twitter, Youtube	1	1,0	1,0	33,3
Facebook, Instagram, Youtube	5	4,9	4,9	38,2
Facebook, Tik Tok, Youtube	2	2,0	2,0	40,2
Facebook, Twitter	2	2,0	2,0	42,2
Facebook, Twitter, Youtube	3	2,9	2,9	45,1
Facebook, Youtube	5	4,9	4,9	50,0
Instagram	4	3,9	3,9	53,9
Instagram, Tik Tok	1	1,0	1,0	54,9
Instagram, Tik Tok, Youtube	2	2,0	2,0	56,9
Instagram, Twitter	2	2,0	2,0	58,8
Instagram, Twitter, Tik Tok	1	1,0	1,0	59,8
Instagram, Twitter, Tik Tok, Youtube	2	2,0	2,0	61,8
Instagram, Youtube	1	1,0	1,0	62,7
Tik Tok	6	5,9	5,9	68,6
Tik Tok, Youtube	3	2,9	2,9	71,6
Twitter	5	4,9	4,9	76,5
Twitter, Άλλο	1	1,0	1,0	77,5
Twitter, Tik Tok, Youtube	1	1,0	1,0	78,4
Twitter, Youtube	2	2,0	2,0	80,4

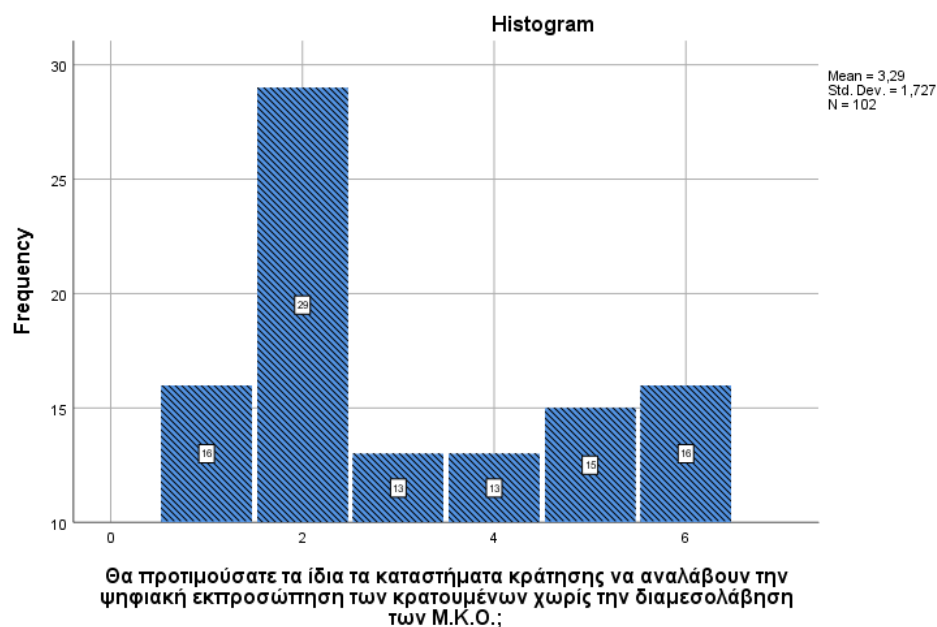
Youtube	20	19,6	19,6	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Σχετικά με το ποιο κοινωνικό δίκτυο κρίνεται ως το πιο αποτελεσματικό για την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων από τις Μ.Κ.Ο., παρατηρείται ότι οι απαντήσεις ποικίλουν καθώς στην παραπάνω ερώτηση υπήρχε η δυνατότητα να δοθούν παραπάνω από μία απαντήσεις, ωστόσο όμως, διαφαίνεται ότι σε μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζεται το Facebook, με το Instagram να ακολουθεί και το Twitter και το Tik Tok να είναι τα επόμενα. Όσον αφορά τις απαντήσεις οι οποίες έχουν συνδυασμό δύο ή περισσότερων πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, και πάλι το Facebook και το Instagram κατέχουν το υψηλότερο ποσοστό, καθώς είναι από τα παλαιότερα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Πίνακας 24. Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;

Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	16	15,7	15,7	15,7
	Μάλλον Όχι	29	28,4	28,4	44,1
	Ίσως	13	12,7	12,7	56,9
	Μάλλον Ναι	13	12,7	12,7	69,6
	Ναι	15	14,7	14,7	84,3

ΔΞ/ΔΑ	16	15,7	15,7	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Διάγραμμα 20. Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;

Ως προς το αν θα προτιμούσαν οι ερωτηθέντες τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο., οι περισσότεροι κράτησαν αρνητική στάση, γεγονός το οποίο αναδεικνύει την απουσία εμπιστοσύνης του κοινού στη διοίκηση των σωφρονιστικών ιδρυμάτων και το υψηλότερο επίπεδο εμπιστοσύνης που υπάρχει στις ΜΚΟ.

Πίνακας 25. Ποιες κατηγορίες εγκλημάτων θα εξαιρούσατε από το δικαίωμα της επικοινωνίας μέσω των Social Media στις φυλακές;

Ποιες κατηγορίες εγκλημάτων θα εξαιρούσατε από το δικαίωμα της επικοινωνίας μέσω των Social Media στις φυλακές;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Βιασμός, Παιδεραστία	6	5,9	5,9	5,9
	Βιασμός, Παιδεραστία, 4 Ανθρωποκτονία	4	3,9	3,9	9,8
	Βιασμός, Παιδεραστία, 4 Ανθρωποκτονία, Trafficking	4	3,9	3,9	13,7
	Βιασμός, Παιδεραστία, 4 Διακίνηση Ουσιών, Ανθρωποκτονία, Trafficking	4	3,9	3,9	17,6
	Βιασμός, Παιδεραστία, 2 Διακίνηση Ουσιών, Trafficking	2	2,0	2,0	19,6
	Βιασμός, Παιδεραστία, 1 Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία	1	1,0	1,0	20,6
	Βιασμός, Παιδεραστία, 1 Σωματική Κακοποίηση	1	1,0	1,0	21,6
	Βιασμός, Παιδεραστία, 3 Σωματική Κακοποίηση, Ανθρωποκτονία	3	2,9	2,9	24,5
	Βιασμός, Παιδεραστία, 20 Σωματική Κακοποίηση, Ανθρωποκτονία, Trafficking	20	19,6	19,6	44,1
	Βιασμός, Παιδεραστία, 3 Σωματική Κακοποίηση, Ανθρωποκτονία, Trafficking, Δημόσιος Βανδαλισμός	3	2,9	2,9	47,1
	Βιασμός, Παιδεραστία, 1 Σωματική Κακοποίηση, Διακίνηση Ουσιών	1	1,0	1,0	48,0

Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Ανθρωποκτονία	Παιδεραστία, 2 Κακοποίηση, Ουσιών,	2,0	2,0	50,0
Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Ανθρωποκτονία, Trafficking	Παιδεραστία, 5 Κακοποίηση, Ουσιών,	4,9	4,9	54,9
Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Δημόσιος Βανδαλισμός	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση, Ουσιών,	1,0	1,0	55,9
Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Trafficking	Παιδεραστία, 2 Κακοποίηση, Ουσιών,	2,0	2,0	57,8
Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Trafficking	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση, Ουσιών,	1,0	1,0	58,8
Βιασμός, Σωματική Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Trafficking	Παιδεραστία, 2 Κακοποίηση,	2,0	2,0	60,8
Βιασμός, Σωματική Χρήση Ουσιών, Διακίνηση Ουσιών, Ανθρωποκτονία, Trafficking	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση,	1,0	1,0	61,8
Βιασμός, Σωματική Χρήση Ουσιών, Διακίνηση Ουσιών, Ανθρωποκτονία, Trafficking, Βανδαλισμός	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση,	1,0	1,0	62,7

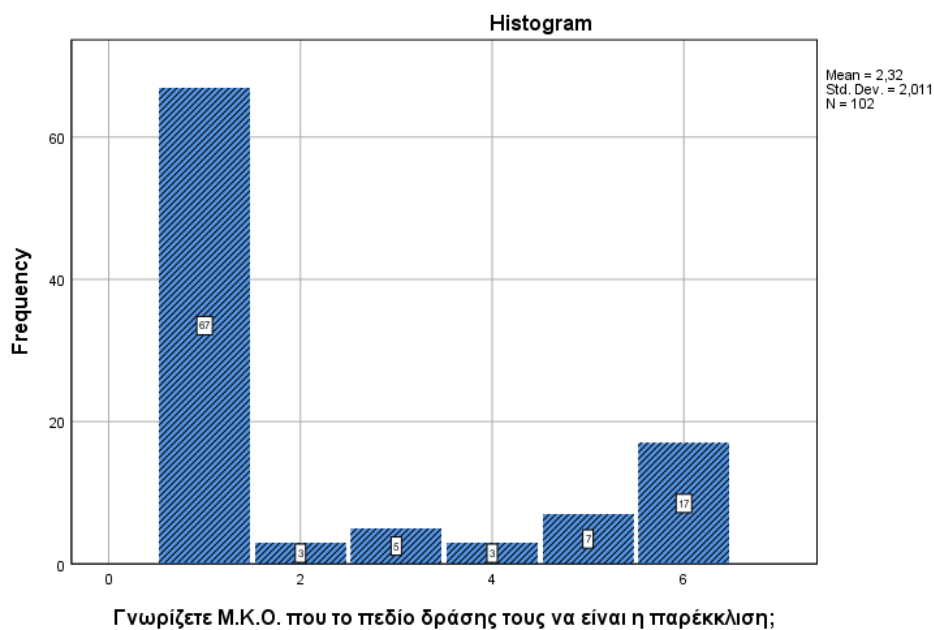
Βιασμός, Σωματική Χρήση Ουσιών, Ουσιών, Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Δημόσιος Βανδαλισμός	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση, Διακίνηση	1,0	1,0	63,7
Βιασμός, Σωματική Χρήση Ουσιών, Trafficking	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση,	1,0	1,0	64,7
Βιασμός, Σωματική Trafficking	Παιδεραστία, 3 Κακοποίηση,	2,9	2,9	67,6
Βιασμός, Σωματική Trafficking, Βανδαλισμός	Παιδεραστία, 1 Κακοποίηση, Δημόσιος	1,0	1,0	68,6
Βιασμός, Χρήση Ουσιών	Παιδεραστία, 1	1,0	1,0	69,6
Βιασμός, Trafficking	Παιδεραστία, 16	15,7	15,7	85,3
Βιασμός, Trafficking	1	1,0	1,0	86,3
Δημόσιος Βανδαλισμός	1	1,0	1,0	87,3
Ληστείες/Διαρρήξεις	1	1,0	1,0	88,2
Οικονομικά Εγκλήματα	1	1,0	1,0	89,2
Οικονομικά Βιασμός, Σωματική Διακίνηση Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Trafficking	Εγκλήματα, 2 Παιδεραστία, Κακοποίηση, Ουσιών,	2,0	2,0	91,2

Οικονομικά Βιασμός, Σωματική Χρήση Ουσιών, Ουσιών, Ληστείες/Διαρρήξεις, Ανθρωποκτονία, Trafficking, Δημόσιος Βανδαλισμός	Εγκλήματα, 2 Παιδεραστία, Κακοποίηση,	2,0	2,0	93,1
Οικονομικά Δημόσιος Βανδαλισμός	Εγκλήματα, 1	1,0	1,0	94,1
Παιδεραστία	3	2,9	2,9	97,1
Παιδεραστία, Κακοποίηση, Ανθρωποκτονία	Σωματική 1	1,0	1,0	98,0
Παιδεραστία, Trafficking	2	2,0	2,0	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Παρά το γεγονός ότι στις παραπάνω ερωτήσεις φαίνεται ότι οι ερωτηθέντες είναι θετικοί ως προς την επικοινωνία των κρατουμένων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, δεν συμβαίνει το ίδιο για όλα τα εγκλήματα. Συγκεκριμένα, βάσει του παραπάνω πίνακα και του παραπάνω διαγράμματος, φαίνεται ότι για ειδικά και αποτρόπαια εγκλήματα όπως είναι ο βιασμός, η παιδεραστία, το trafficking και η ανθρωποκτονία, οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι οι κρατούμενοι δεν θα πρέπει να έχουν αυτό το προνόμιο, της επικοινωνίας με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

Πίνακας 26. Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκκλιση;

Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκκλιση;		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	67	65,7	65,7	65,7
	Μάλλον Όχι	3	2,9	2,9	68,6
	Ίσως	5	4,9	4,9	73,5
	Μάλλον Ναι	3	2,9	2,9	76,5
	Ναι	7	6,9	6,9	83,3
	ΔΞ/ΔΑ	17	16,7	16,7	100,0
	Total	102	100,0	100,0	

Διάγραμμα 21. Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκκλιση;

Τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν στη μελέτη αυτή, δείχνει να μην γνωρίζουν ΜΚΟ που να έχουν ως πεδίο δράσης τους την παρέκκλιση. Αυτό έχει μεγάλη

σημασία, καθώς επιτάσσει την βελτίωση των επικοινωνιακών τεχνικών από πλευράς των συγκεκριμένων ΜΚΟ.

Πίνακας 27. Ποιες Μ.Κ.Ο. γνωρίζετε;

Ποιες Μ.Κ.Ο. γνωρίζετε;				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9	8,8	8,8	8,8
-	4	3,9	3,9	12,7
Γιατροί Χωρίς Σύνορα	1	1,0	1,0	13,7
Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Actionaid, UNICEF, Χαμόγελο του Παιδιού	1	1,0	1,0	14,7
Δε γνωρίζω ΜΚΟ που ασχολούνται με το συγκεκριμένο πεδίο	1	1,0	1,0	15,7
Δεν γνωρίζω	15	14,7	14,7	30,4
Δεν γνωρίζω τίτλους ΜΚΟ	1	1,0	1,0	31,4
Δεν θυμάμαι	1	1,0	1,0	32,4
ΔΞ/ΔΑ	1	1,0	1,0	33,3
Δώσε ζωή	1	1,0	1,0	34,3
Έλιξ, Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Αλληλεγγύη, Φάρος, Παιδικό Χωριό SOS, Χαμογελο του Παιδιού κτλ	1	1,0	1,0	35,3
Επάνοδος	3	2,9	2,9	38,2

Θετική Φωνή, ΕΛΕΠΑΠ, 1 Χαμόγελο του Παιδιού, Saffron Kitchen Projects	1,0	1,0	39,2
Καμία 1	1,0	1,0	40,2
Καμία 28	27,5	27,5	67,6
καμία σχετική με 1 κρατούμενους	1,0	1,0	68,6
ΚΕΘΕΑ 4	3,9	3,9	72,5
ΚΕΘΕΑ, Το Χαμόγελο του 1 παιδιού, Παιδικά χωριά SOS, Ελπίδα, WWF, Αρκτουρος	1,0	1,0	73,5
ΚΕΘΕΑ, WWF, UNICEF, 1 Σχεδία, Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Χαμόγελο του Παιδιού, Ελπίδα, Αρκτούρος, Greenpeace	1,0	1,0	74,5
Κέντρο μελέτης κ 1 εγκλήματος	1,0	1,0	75,5
Κιβωτός του Κόσμου, 1 Αλληλεγγύη για Όλους, Κλίμακα	1,0	1,0	76,5
Κιβωτός του Κόσμου, unisef 1 , Αρκτούρος, ΚΕΘΕΑ.	1,0	1,0	77,5
Μετάδραση, Γιατροί χωρίς 1 σύνορα	1,0	1,0	78,4
ΟΚΑΝΑ 1	1,0	1,0	79,4
Ονήσιμος 2	2,0	2,0	81,4
Ονήσιμος και Επάνοδος 1	1,0	1,0	82,4
Ονήσιμος, ΚΕΘΕΑ 1	1,0	1,0	83,3
Σύλλογος συμπαράστασης 1 κρατουμένων ο Ονήσιμος	1,0	1,0	84,3

Το Χαμόγελο του Παιδιού, 1 Unicef	1,0	1,0	85,3
Χαμόγελο του Παιδιού 1	1,0	1,0	86,3
Χαμόγελο του Παιδιού, 1 Αποστολή	1,0	1,0	87,3
Χαμόγελο του παιδιου, 1 Ερυθρός Σταυρος, Actionaid,	1,0	1,0	88,2
Χαμόγελο του Παιδιού, 1 Actionaid, Γιατροί Χωρίς Σύνορα	1,0	1,0	89,2
Χαμογελο του Παιδιού, 1 Actionaid, Συνύπαρξις, Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Αλκυών, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Άρσις, Παιδικό Χωριό SOS, Φάρος κ.α.	1,0	1,0	90,2
Χαμόγελο του Παιδιού, Make 1 a Wish, Κιβωτός του Κόσμου, Όλοι Μαζί Μπορούμε	1,0	1,0	91,2
Χαμογελο του Παιδιου, 1 Unicef, Actionaid, Φάρος, Stray.gr, Γιατροι Χωρις Συνορα, Άλμα Ζωής, Ελπίδα, Ελληνικη Αντικαρκινική Εταιρεία	1,0	1,0	92,2
Actionaid 1	1,0	1,0	93,1
Actionaid, Χαμόγελο του 1 Παιδιού, Άσυλο Ανιάτων, Κιβωτός του Κόσμου	1,0	1,0	94,1
ESN, WWF, Αρκτούρος 1	1,0	1,0	95,1
Praksis, Χαμόγελο του 1 Παιδιού	1,0	1,0	96,1

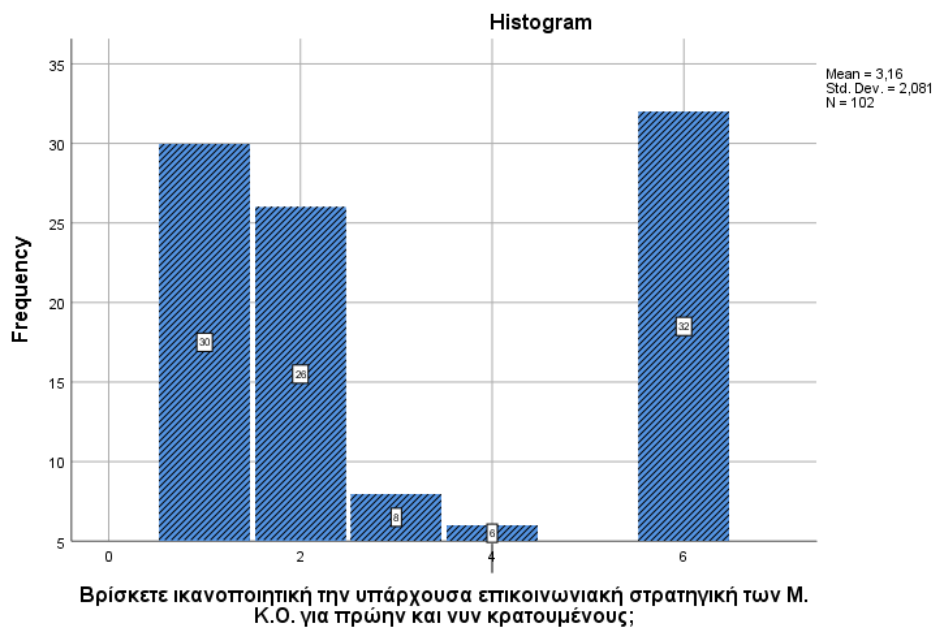
Solidarity, Ερυθρός 1 Σταυρός, Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Γιατροί του Κόσμου, Παιδικό Χωριό SOS, κα	1,0	1,0	97,1
UNICEF 2	2,0	2,0	99,0
UNICEF, Γιατροί Χωρίς 1 Σύνορα	1,0	1,0	100,0
Total 102	100,0	100,0	

Όσον αφορά τις ΜΚΟ τις οποίες γνώριζαν οι ερωτηθέντες, οι περισσότεροι ανέφεραν την Επάνοδο η οποία αφορά την κοινωνική επανένταξη των φυλακισμένων, ενώ οι υπόλοιπες απαντήσεις αφορούσαν κυρίως ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς. Το εύρημα αυτό, δείχνει ότι εκείνες οι ΜΚΟ αλληλεπιδρούν καλύτερα με το κοινό και μέσα από τα social media, και οι ΜΚΟ που ασχολούνται με την παρέκκλιση θα μπορούσαν να μιμηθούν τις ακολουθούμενες από αυτές τακτικές. Ο πίνακας αυτός δηλαδή, δείχνει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα γνωρίζουν το Χαμόγελο του Παιδιού, τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα, τον ΟΚΑΝΑ, ΜΚΟ οι οποίες είναι γνωστές από παλιά μέσω της δημοσιότητας που έχουν λάβει από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης.

Πίνακας 28. Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για πρώην και νυν κρατουμένους;

Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για πρώην και νυν κρατουμένους;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	30	29,4	29,4	29,4
	Μάλλον Όχι	26	25,5	25,5	54,9

Ίσως	8	7,8	7,8	62,7
Μάλλον Ναι	6	5,9	5,9	68,6
ΔΞ/ΔΑ	32	31,4	31,4	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Διάγραμμα 22. Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για πρώην και νυν κρατουμένους;

Σε συνέχεια με την παραπάνω ερώτηση, και τα παρόντα ευρήματα αναδεικνύουν ότι το κοινό που συμμετείχε στην έρευνα δεν ήταν ικανοποιημένο από την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των ΜΚΟ για πρώην και νυν κρατουμένους. Έτσι, οι ΜΚΟ αυτές πρέπει να αναθέσουν σε άτομα με εξειδίκευση στο μάρκετινγκ μέσω των social media για να μπορέσουν να ικανοποιήσουν παραπάνω το κοινό τους.

Πίνακας 29. Ποια Κοινωνικά Δίκτυα επιλέγετε για την ενημέρωση και επικοινωνία σας;

Ποια Κοινωνικά Δίκτυα επιλέγετε για την ενημέρωση και επικοινωνία σας;		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άλλο	6	5,9	5,9	5,9
	Facebook	6	5,9	5,9	11,8
	Facebook, Άλλο	1	1,0	1,0	12,7
	Facebook, Instagram	14	13,7	13,7	26,5
	Facebook, Instagram, Tik Tok	5	4,9	4,9	31,4
	Facebook, Instagram, Twitter	2	2,0	2,0	33,3
	Facebook, Instagram, Twitter, Άλλο	1	1,0	1,0	34,3
	Facebook, Instagram, Twitter, Tik Tok	1	1,0	1,0	35,3
	Facebook, Instagram, Twitter, Youtube	4	3,9	3,9	39,2
	Facebook, Instagram, Twitter, Youtube, Άλλο	1	1,0	1,0	40,2
	Facebook, Instagram, Twitter, Youtube, Tik Tok	1	1,0	1,0	41,2
	Facebook, Instagram, Youtube	11	10,8	10,8	52,0
	Facebook, Instagram, Youtube, Άλλο	3	2,9	2,9	54,9
	Facebook, Instagram, Youtube, Tik Tok	6	5,9	5,9	60,8
	Facebook, Instagram, Youtube, Tik Tok, Άλλο	2	2,0	2,0	62,7
	Facebook, Twitter	7	6,9	6,9	69,6
	Facebook, Twitter, Άλλο	3	2,9	2,9	72,5

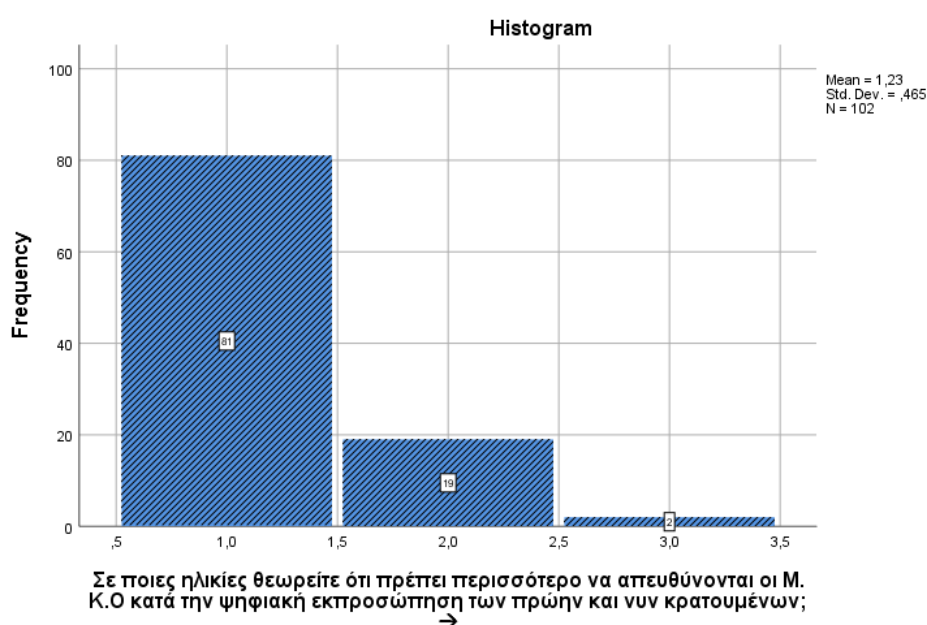
Facebook, Twitter, Youtube	1	1,0	1,0	73,5
Facebook, Youtube	3	2,9	2,9	76,5
Facebook, Youtube, Άλλο	2	2,0	2,0	78,4
Instagram	5	4,9	4,9	83,3
Instagram, Άλλο	1	1,0	1,0	84,3
Instagram, Twitter	2	2,0	2,0	86,3
Instagram, Twitter, Youtube, Tik Tok	3	2,9	2,9	89,2
Instagram, Youtube	4	3,9	3,9	93,1
Instagram, Youtube, Tik Tok	3	2,9	2,9	96,1
Twitter	1	1,0	1,0	97,1
Youtube	1	1,0	1,0	98,0
Youtube, Άλλο	1	1,0	1,0	99,0
Youtube, Tik Tok	1	1,0	1,0	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Ως προς τη δημοφιλία, και πάλι τα μέσα κοινωνικής τα οποία είναι πιο προσφιλή στο κοινό, παρατηρείται ότι είναι το Facebook, το Instagram, το YouTube, ωστόσο όμως, η δημοφιλία αυτή εξαρτάται από την ηλικία των ατόμων, καθώς έχει παρατηρηθεί ότι το Instagram απευθύνεται ως επί το πλείστον σε μικρότερες ηλικίες (Huang & Su, 2018).

Πίνακας 30. Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;

Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Νέους ανθρώπους μέχρι 40 ετών	81	79,4	79,4	79,4
Ανθρώπους μέσης ηλικίας μέχρι 65 ετών	19	18,6	18,6	98,0
Ανθρώπους 65+	2	2,0	2,0	100,0
Total	102	100,0	100,0	

Διάγραμμα 23. Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;

Όσον αφορά την ερώτηση σχετικά με τις ηλικίες που θεωρούν οι ερωτηθέντες ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων, η κωδικοποίηση που έγινε ήταν 1= Νέους ανθρώπους μέχρι 40 ετών, 2= Ανθρώπους μέσης ηλικίας μέχρι 65 ετών, 3= Ανθρώπους 65+. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες, βρίσκουν ότι το κοινό στόχος των ΜΚΟ πρέπει να είναι οι νέοι άνθρωποι μέχρι 40 ετών, καθώς αυτοί έχουν μεγαλύτερη εξοικείωση με τα ΤΠΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Κεφάλαιο 5. Συζήτηση Αποτελεσμάτων και Συμπεράσματα

5.1 Αποτελέσματα και Ερευνητικά Ερωτήματα

Βάσει των ευρημάτων της παραπάνω έρευνας, προκύπτει ότι το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν, έχουν θετική στάση ως προς την επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία, εξαιρουμένων των περιπτώσεων ωστόσο στις οποίες οι παραβάσεις αφορούν ειδική εγκλήματα όπως είναι η παιδεραστία και ο βιασμός. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες, είναι ανοικτοί στο να επικοινωνούν μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ούτως ώστε να μπορούν να μαθαίνουν στοιχεία σχετικά με τη ζωή των φυλακισμένων και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν εκ νέου να ενσωματωθούν στην κοινωνία. Αυτό δείχνει ότι η ελληνική κοινωνία είναι θετική προς την ενημέρωσή της και επιπλέον δείχνει ενσυναίσθηση ως προς τους φυλακισμένους και τους αποφυλακισθέντες. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί έχουμε τα ακόλουθα ευρήματα:

Πρώτο ερευνητικό ερώτημα: Κατά πόσο οι πολίτες του Ελληνικού κράτους γνωρίζουν τη δράση των ΜΚΟ μέσω των social media.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα της επανένταξης των φυλακισμένων, καθώς η πλειοψηφία των απαντήσεων αφορούσε ΜΚΟ οι οποίες δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς, όπως ζητήματα τα οποία αφορούν την παιδική προστασία και περίθαλψη (πχ Χαμόγελο του Παιδιού), οικολογικά ζητήματα (πχ Greenpeace), διακοπή χρήσης ουσιών και απεξάρτηση (πχ ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ) και ζητήματα σχετικά με την περίθαλψη και την ενσωμάτωση μεταναστών και προσφύγων (πχ Γιατροί Χωρίς Σύνορα). Ελάχιστοι είναι οι συμμετέχοντες οι οποίοι ανέφεραν ονόματα ΜΚΟ τα οποία επικοινωνούν προβλήματα των κρατουμένων και αναλαμβάνουν δράση σχετικά με την επανένταξή τους, γεγονός το οποίο αναδεικνύει την ανάγκη οι συγκεκριμένες ΜΚΟ να ακολουθήσουν μια πιο αποτελεσματική επικοινωνιακή πολιτική. Το εύρημα αυτό είναι αναμενόμενο, καθώς βάσει των Guo & Saxton (2014) η απήγηση των ΜΚΟ συνδέεται με τον αριθμό των ακολούθων και της συχνότητας των δημοσιεύσεων που λαμβάνουν χώρα στα μέσα κοινωνικής

δικτύωσης. Όπως παρατηρήθηκε μέσω της μελέτης των ελληνικών ΜΚΟ του συγκεκριμένου κλάδου, οι ακόλουθοι δεν είναι πολλοί σε σύγκριση με άλλες ΜΚΟ που δρουν σε άλλους τομείς, γεγονός το οποίο επιδρά αρνητικά στην αναγνωρισιμότητά τους.

Δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: Πόσο δεκτική είναι η ελληνική κοινωνία προς τους φυλακισμένους και τους αποφυλακισθέντες.

Στο ερώτημα αυτό προέκυψε από τα ευρήματα ότι η ελληνική κοινωνία είναι αρκετά δεκτική προς τους φυλακισμένους και τους αποφυλακισθέντες. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα έδειξαν αρκετά θετικοί προς την διάδραση με κρατουμένους, στο να μάθουν πράγματα για το παρελθόν τους, καθώς και στο να ενημερώνονται για δρώμενα και εκδηλώσεις κρατουμένων και αποφυλακισμένων. Οι ΜΚΟ μπορούν να συνδράμουν ακόμα παραπάνω, καθώς βάσει των Ballantyne & Addison (2000) και των Ferguson et al. (2013) μπορούν να αυξήσουν τις γνώσεις του κοινού σχετικά με τους φυλακισμένους και τους αποφυλακισμένους και να παίξουν καταλυτικό ρόλο σε μια πιο θετική στάση προς αυτούς. Η μελέτη των ελληνικών ΜΚΟ δεν έδωσε ευρήματα σχετικά με το πόσο θετικά διάκειται η ελληνική κοινωνία προς τους αποφυλακισμένους, ωστόσο, η επίσημη πολιτεία όπως διαπιστώθηκε, είναι σε αργαστή συνεργασία με αυτές, ούτως ώστε σταδιακά τα άτομα τα οποία αποφυλακίζονται να μπορέσουν να ενταχθούν στην κοινωνία ως παραγωγικοί πολίτες.

Τρίτο ερευνητικό ερώτημα: Πως μπορεί η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης να συνδράμει στην κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αλλάξει πλέον ριζικά τον τρόπο της διαδικτυακής επικοινωνίας και τον έχουν μετατρέψει σε έναν άμεσο διάλογο μεταξύ ανθρώπων εντός και εκτός οργανισμών (Cheung et al. 2011). Οι Συνεπώς, οι ΜΚΟ πρέπει να προσπαθήσουν να επενδύσουν ακόμα περισσότερο στον κλάδο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, καθώς με αυτόν τον τρόπο οι δράσεις τους θα λάβουν μεγαλύτερη δημοσιότητα.

Βάσει των απαντήσεων που ελήφθησαν, οι ΜΚΟ μπορούν να συνδράμουν στην κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, καλύπτοντας το κενό που υπάρχει από το υπάρχον σωφρονιστικό σύστημα, καθώς το κοινό προτιμά την εκπροσώπηση των κρατουμένων από αυτές παρά από τους επίσημους φορείς. Οι λόγοι για τον οποίο ενδεχομένως προέκυψε αυτό το συμπέρασμα, δηλαδή η απουσία εμπιστοσύνης προς την πολιτεία, συμφωνεί με τη βιβλιογραφία, βάσει της οποίας πολλές φορές το προσωπικό είναι ανεπαρκές και συχνά οι επαγγελματίες με τα απαραίτητα προσόντα και εμπειρία είναι λίγοι σε αριθμό, επομένως, οι συνεργαζόμενοι οργανισμοί παρέχουν συμπληρωματικές υπηρεσίες (Miklósi & Juhász, 2019). Ο άλλος λόγος είναι ότι ακόμη και στην περίπτωση ενός ιδανικού σωφρονιστικού συστήματος, οι ΜΚΟ δεν δεσμεύονται από τις διοικητικές υποχρεώσεις που έχουν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι και για αυτόν τον λόγο έχουν τη δυνατότητα να εστιάσουν καλύτερα στο επικοινωνιακό κομμάτι. Έτσι, οι ΜΚΟ μπορούν να χτίσουν μια γέφυρα μεταξύ των φορέων λήψης πολιτικών αποφάσεων και να αντισταθμίσουν τις διοικητικές δυσλειτουργίες, ενεργώντας σε πολλές περιπτώσεις πιο αποτελεσματικά, αξιοποιώντας το κοινωνικό κεφάλαιο και την εμπειρία τους (Miklósi & Juhász, 2019).

Οι τρόποι μέσω των οποίων μπορεί να γίνει χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τις ΜΚΟ για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, είναι όπως προαναφέρθηκε, μέσω των διαφόρων δράσεων, εκδηλώσεων, συνεντεύξεων των κρατουμένων και της προβολής ιστοριών σχετικά με σημαντικές ημέρες κυρίως στο Facebook και στο Instagram βάσει της παρούσας μελέτης. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι το κοινό θεωρεί ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να συνεισφέρουν επίσης στην εύρεση εργασίας για τους κρατούμενους κατά την αποφυλάκισή τους από πλατφόρμες όπως είναι το LinkedIn. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν με τη μελέτη των Hacioglu et al. (2017) και των Nah & Saxton (2013) βάσει των οποίων οι στοχευμένες δημοσιεύσεις με τις κατάλληλες επισημάνσεις επιδρούν θετικά στα προαναφερθέντα.

Όσον αφορά τις ελληνικές ΜΚΟ του συγκεκριμένου τομέα, παρατηρήθηκε στη μελέτη μας ότι διοργανώνουν εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια σημαντικών ημερών, όπως συναυλίες ή ημερίδες, χωρίς ωστόσο να γίνονται σε μεγάλη συχνότητα, κάτι το οποίο αξιολογείται αρνητικά.

Τέταρτο ερευνητικό ερώτημα: Πόσο αποτελεσματική είναι η έως τώρα ακολουθούμενη επικοινωνιακή πολιτική των ΜΚΟ για την κοινωνική επανένταξη των εγκλείστων.

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα μελέτη θεωρούν ότι δεν εκπροσωπούνται επαρκώς οι εν λόγω ΜΚΟ από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ πολλοί εκ των ερωτηθέντων δεν γνώριζαν την ύπαρξη συγκεκριμένων ΜΚΟ που να δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό. Συνεπώς, η μέχρι τώρα ακολουθούμενη επικοινωνιακή πολιτική αξιολογείται αρνητικά, γεγονός το οποίο ενδεχομένως να συνδέεται με την εθελοντική ενασχόληση μελών των ΜΚΟ με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αντίστοιχο εύρημα, παρατηρείται και στην μελέτη των Hacioglu et al. (2017) και αξιολογείται ως αρνητικό, καθώς βάσει της ίδιας μελέτης για να υπάρξει αποτελεσματική επικοινωνία των ΜΚΟ με το κοινό, πρέπει να ασχολείται με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εξειδικευμένο προσωπικό με την απαιτούμενη τεχνογνωσία. Το εύρημα αυτό ήταν αναμενόμενο, καθώς κατά τη μελέτη των ελληνικών ΜΚΟ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παρατηρήθηκε μικρή διάδραση των εν λόγω οργανισμών με το ευρύ κοινό και μικρός αριθμός ακολούθων τους συνολικά.

5.2 Αντί συμπερασμάτων – Προτάσεις

Βάσει των παραπάνω ευρημάτων, φαίνεται ότι οι ΜΚΟ δεν επικοινωνούν επαρκώς με το κοινό μέσω των social media σχετικά με την ενσωμάτωση των κρατούμενων, παρόλο που οι συμμετέχοντες στην έρευνα διάκινται θετικά προς την εν λόγω διαδικασία. Προτείνεται λοιπόν βάσει αυτού, να εξεταστούν διεξοδικά οι επικοινωνιακές στρατηγικές που ακολουθούνται και να γίνει ένα πλάνο το οποίο σε βάθος χρόνου θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, ήτοι ευρεία γνώση των δράσεων και στην πορεία επίτευξη των στόχων. Οι επικοινωνιακές στρατηγικές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι τόσο απλή διαδικασία όσο το να έχει μια ΜΚΟ απλώς μια σελίδα στην οποία αναρτώνται δημοσιεύσεις, αλλά σημαίνει επίσης την χρήση αλγορίθμων που καθορίζουν ποιο περιεχόμενο χρειάζεται να προβληθεί στους

ακολουθούς με βάση τη συμπεριφορά τους, δηλαδή βάσει του πόσο συχνά τα άτομα κάνουν like, σχολιάζουν, κοινοποιούν και αλληλεπιδρούν με τις δημοσιεύσεις. Μέσω των αλγορίθμων αυτών, μπορεί να αυξηθεί ο αριθμός των ατόμων που ασχολούνται με τις αναρτήσεις της ΜΚΟ, καθώς αυτές θα εμφανίζονται στις ροές τους και θα επιτευχθεί μεγαλύτερη απήχηση.

Έτσι, προτείνεται να ακολουθηθούν τα παρακάτω βήματα:

1. Να δημιουργηθεί ένα ημερολόγιο μέσω κοινωνικής δικτύωσης για να προγραμματιστεί το περιεχόμενο των δημοσιεύσεων και για να διασφαλιστεί ότι γίνονται τακτικά δημοσιεύσεις σε όλες τις πλατφόρμες κοινωνικών μέσων που η ΜΚΟ διαθέτει προφίλ. Μέσω του προγραμματισμού, αφενός υπάρχει οργάνωση και αφετέρου διασφαλίζεται ότι οι ακόλουθοι έχουν πρόσβαση σε μια ποικιλία περιεχομένου με το οποίο μπορούν να αλληλεπιδρούν.
2. Να γίνει ανάλυση των μετρήσεων μέσω της συλλογής αναλυτικών στοιχείων από κάθε μεμονωμένη πλατφόρμα κοινωνικών μέσων. Τα δεδομένα τα οποία προκύπτουν, μπορούν να δώσουν στοιχεία σχετικά με το τι λειτουργεί σωστά ή όχι σε σχέση με το κοινό των ΜΚΟ, καθώς οι μετρήσεις αυτές δεν αφορούν μόνο τον αριθμό των like αλλά και την αφοσίωση του κοινού, τον αριθμό εμφανίσεων μιας ανάρτησης στη ροή ενός ατόμου, πόσα άτομα είδαν την ανάρτηση συμπεριλαμβανομένων ακολούθων και μη ακολούθων της σελίδας, την επισκεψιμότητα στον ιστότοπο χάρη στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω παραπομπής, την ώρα της μεγαλύτερης επισκεψιμότητας, κ.ο.κ.
3. Να γίνονται αναρτήσεις με εργαλεία επεξεργασίας οπτικοακουστικού υλικού, καθώς οι αναρτήσεις με εικόνες προσελκύουν μεγαλύτερο μέρος του κοινού. Τέτοια εργαλεία είναι το Canva και το Stencil, ενώ τα GIF με το Giphy μπορούν να κάνουν τις αναρτήσεις πιο ελκυστικές.
4. Να προστίθενται σε ετικέτα και άλλοι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οργανισμοί και άτομα για την ενίσχυση της προβολής των αναρτήσεων. Προσθέτοντας ετικέτες σε άλλους οργανισμούς, αυξάνονται σημαντικά οι πιθανότητες για κοινή χρήση ή αναπαραγωγή των δημοσιεύσεων από άλλους και έτσι δυνητικά να αυξηθεί η απήχηση της ανάρτησης.

5. Να εξεταστεί λεπτομερώς ο τρόπος χρήσης των Hashtags, καθώς αυτά αποτελούν προοπτική για αύξηση της προβολής και προσέλκυση των χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης να έρθουν σε επαφή με τη σελίδα της ΜΚΟ. Για να γίνει αυτό, είναι σημαντικό να ελεγχθούν τα σχετικά hashtags, να βεβαιωθεί η ΜΚΟ ότι τα hashtags της είναι ακόμα ενεργά και να εξεταστούν ποια hashtag χρησιμοποιούν άλλες πετυχημένες ΜΚΟ.
6. Να γίνεται διάλογος μεταξύ της ΜΚΟ και των ακολούθων. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω αναρτήσεων διαφόρων ερωτήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που μπορούν να προσκαλούν το κοινό να μοιραστεί κάποια πράγματα σχετικά με τον εαυτό του.
7. Να γίνεται εγκαίρως προγραμματισμός στο ημερολόγιο για δημοσιεύσεις που αφορούν σημαντικές ημέρες σχετικά με την ευαισθητοποίηση του κοινού. Έχει παρατηρηθεί ότι κάποιες ΜΚΟ κάνουν σχετικές δημοσιεύσεις σε σημαντικές ημερομηνίες, ωστόσο δεν διαφαίνεται αυτό να γίνεται απολύτως οργανωμένα.
8. Να γίνουν δημοσκοπήσεις στο Twitter, το Instagram και το Facebook από τις οποίες μπορούν να προκύψουν νέες ιδέες σχετικά με το περιεχόμενο που μπορεί να διαμοιραστεί, βάσει των προτιμήσεων του κοινού.
9. Να γίνονται οι δημοσιεύσεις σε ώρες αιχμής, καθώς όταν οι δημοσιεύσεις γίνονται σε νεκρές ώρες δεν λαμβάνουν αρκετή επισκεψιμότητα. Για να μπορέσει να γίνει αυτό, είναι αναγκαία η χρήση των εργαλείων μέτρησης μέσω των οποίων μπορεί να εξεταστεί το πότε το κοινό- στόχος είναι πιο δραστήριο.
10. Μετάδοση ζωντανών βίντεο όπου το κοινό μπορεί να σχολιάσει κατά τη διάρκεια μετάδοσής τους. Για να είναι αποτελεσματικό αυτό το μέσο, είναι αναγκαίο να γίνει ενημέρωση του κοινού αρκετές μέρες πριν, ούτως ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη συμμετοχή.
11. Προσδιορισμός κοινού, ώστε να κατανοηθούν και να μελετηθούν ουσιαστικά τα ενδιαφέροντα και οι προτιμήσεις του. Με αυτόν τον τρόπο οι ΜΚΟ θα μπορέσουν να προσαρμόσουν το περιεχόμενό τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ανάλογα με τις ανάγκες και τις προτιμήσεις του κοινού που θέλουν να προσελκύσουν.
12. Αξιοποίηση του περιεχομένου που δημιουργείται από τους χρήστες. Οι ΜΚΟ πρέπει να αρχίσουν να ενθαρρύνουν τους ακολούθους να δημιουργούν και να

μοιράζονται περιεχόμενο σχετικό με την αποστολή και τις δραστηριότητες του εκάστοτε οργανισμού. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να καλλιεργηθεί το αίσθημα της “κοινότητας” με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο δυνατό “engagement”.

13. Η συνεργασία με Influencers μπορεί να βοηθήσει επίσης σημαντικά στην ψηφιακή ανάπτυξη των ΜΚΟ. Ο εντοπισμός Influencers στον τομέα του εκάστοτε οργανισμού, είναι πιθανό να επιφέρει σημαντική επιτυχία στα Social Media και στην απήχηση των δράσεων. Αυτό μπορεί να συμβεί με την αναδημοσίευση αναρτήσεων και τον σχολιασμό κάτω από posts.

14. Η ψηφιακή αφήγηση και οι αντίστοιχες τεχνικές μπορούν να οδηγήσουν σε συναισθηματική σύνδεση με το κοινό της κάθε ΜΚΟ για να το βοηθήσει να κατανοήσει τον αντίκτυπο του έργου και των δράσεών της. Με την κοινοποίηση αληθινών ιστοριών ατόμων που επωφελήθηκαν από τις υπηρεσίες ή τις δράσεις της ΜΚΟ, μπορεί να παρατηρηθεί μεγάλη αύξηση στην απήχηση των αναρτήσεων. Επιπλέον, η επιλογή Video φαίνεται να έχει μεγαλύτερη επιτυχία, καθώς το οπτικό περιεχόμενο έχει περισσότερες πιθανότητες να αναδημοσιευτεί σε σχέση με το περιεχόμενο που αποτελείται μόνο από κείμενο.

15. Η δημιουργία διαφημίσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί τέλος να επιφέρει πολύ μεγαλύτερη απήχηση στις δημοσιεύσεις και πολλές περισσότερες αλληλεπιδράσεις. Με αυτόν τον τρόπο οι ΜΚΟ μπορούν να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό και να αυξήσουν την επισκεψιμότητα στον ιστότοπό τους ή στις διάφορες εκστρατείες συγκέντρωσης χορηγιών. Οι κατάλληλες επιλογές στόχευσης κοινού με βάση τα συγκεκριμένα δημογραφικά στοιχεία ή ενδιαφέροντα είναι απαραίτητες ώστε να αποκλειστούν άτομα τα οποία δεν ενδιαφέρονται με το περιεχόμενο και να εξοικονομηθούν χρήματα για άλλες καμπάνιες.

5.3 Περιορισμοί της Έρευνας

Η παρούσα μελέτη, υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν τόσο το γεγονός ότι το δείγμα προήλθε σχεδόν εξ' ολοκλήρου από το Νομό Αττικής, γεγονός το οποίο δεν δίνει τη δυνατότητα να αποτυπώσουμε μια σαφή εικόνα σχετικά με τις απόψεις των Ελλήνων πολιτών σε όλη την επικράτεια. Επιπλέον, όπως έδειξαν τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος, η μαζική πλειοψηφία των ατόμων που συμμετείχαν εθελοντικά στη μελέτη, ήταν άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και σχετικά νεαρής ηλικίας, συνεπώς δεν γνωρίζουμε εάν τα ευρήματα αυτά μπορούν να αποτυπώσουν τις απόψεις ατόμων με διαφορετικό εκπαιδευτικό υπόβαθρο και μεγαλύτερης ηλικίας.

Ακόμα, στους περιορισμούς της έρευνας μπορούμε να συμπεριλάβουμε την δυσκολία πρόσβασης στο διαδίκτυο σε πολλά καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα. Η ψηφιακή εποχή δεν αποτελεί πλέον κάποια θεωρία ή πρόβλεψη, αλλά απτή πραγματικότητα και όμως ακόμα παρατηρούνται υποστελεχωμένα και όχι κατάλληλα εξοπλισμένα σωφρονιστικά ιδρύματα.

Δεν πρέπει επίσης να λησμονούμε τα προσωπικά δικαιώματα τον ανθρώπων και την άρνησή τους να κοινοποιήσουν και να δημοσιοποιήσουν τα στοιχεία και το πρόσωπό τους. Παρά τον θετικό αντίκτυπο που μπορεί να έχει η έκθεσή τους στο κοινό, ώστε να καταπολεμηθούν στερεότυπα και λανθασμένες αντιλήψεις, οι άνθρωποι αυτοί ενδεχομένως να μην νιώθουν άνεση και ασφάλεια να γίνουν μέρος τέτοιων ενεργειών. Πολλοί από τους πρώην κρατούμενους προσπαθούν να αφήσουν πίσω την παραβατική τους ζωή και να δημιουργήσουν μία νέα. Μια δημόσια έκθεση λοιπόν μπορεί να μην οδηγούσε σε θετικά αποτελέσματα, καθώς μια συνεχής αναβίωση μπορεί να επιφέρει αρνητικά συναισθήματα και σκέψεις. Τέλος, απουσιάζουν στοιχεία από συναφείς μελέτες στην ελληνική επικράτεια, ούτως ώστε να γίνει σύγκριση των ευρημάτων αυτών με κάποια παρεμφερή μελέτη εντός του ελλαδικού χώρου.

5.4 Μελλοντικές κατευθύνσεις

Η σύγχρονη κοινωνία, οφείλει να συμβάλει στην πρόληψη των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την καθιέρωση συνεργασίας μεταξύ ΜΚΟ που

εργάζονται σε διάφορους τομείς (ανθρώπινα δικαιώματα, παιδιά, γυναίκες, άτομα με ειδικές ανάγκες, LGBT κ.λπ.) στην Ελλάδα και τις διοικήσεις φυλακών για ενήλικες άνδρες, γυναίκες, παιδιά και κατάδικους και κρατούμενους LGBT. Στο πλαίσιο της εκπλήρωσης του εν λόγω στόχου, ομάδες ΜΚΟ που θα σχηματιστούν ανάλογα με κάθε ομάδα κρατουμένων θα συνεργαστούν για να εντοπίσουν τα προβλήματα και να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που συναντώνται σε κάθε φυλακή, ενώ από την άλλη θα αναπτυχθεί μηχανισμός συνεργασίας σε η διαδικασία.

Παρά τις προσπάθειες εναρμόνισης με τα διεθνή πρότυπα, οι υπηρεσίες επιβολής εξακολουθούν να αδυνατούν να επιδείξουν ικανότητες και να παρέχουν τις απαραίτητες συνθήκες στις φυλακές ώστε οι κατάδικοι και οι κρατούμενοι να εκτίσουν με αξιοπρέπεια την ποινή τους. Επιπλέον, ο αριθμός των προφυλακισθέντων είναι πολύ υψηλός επίσης, καθώς η διαδικασία για την εκδίκαση και την τελεσιδικία διαφόρων αποφάσεων είναι ιδιαιτέρως χρονοβόρα διαδικασία, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η τελική απόφαση των δικαστηρίων είναι αθωωτική, έχοντας όμως κρατούμενους οι οποίοι έχουν ήδη στιγματιστεί. Ορισμένες από τις ελλείψεις στις φυλακές οφείλονται σε διοικητικά και νομικά εμπόδια όπως η ανεπαρκής βελτίωση του ποινικού συστήματος, οι οικονομικοί περιορισμοί, οι ελλείψεις προσωπικού ή οι διοικητικές ανεπάρκειες,

Οι φυλακές στην Ελλάδα θεωρούνται εκτός του κοινωνικού συστήματος και δεν θεωρούνται μέρος της κοινωνικής συνοχής. Ωστόσο, οι φυλακές λειτουργούν ως θεσμοί που συμπληρώνουν το κοινωνικό σύστημα σε νομικό επίπεδο. Αντιθέτως, βρίσκονται στην καρδιά του συστήματος και ως εκ τούτου είναι θεσμοί που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και εποπτείας. Ωστόσο, λόγω της αρνητικής αντίδρασης και των προκαταλήψεων της κοινωνίας απέναντι στις φυλακές, το ενδιαφέρον της κοινωνίας των πολιτών και των δημόσιων υπηρεσιών στον τομέα αυτό είναι πολύ χαμηλό. Θα πρέπει να δημιουργηθεί υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών για να ξεπεραστεί αυτό το πρόβλημα και να εξαλειφθούν τα λάθη και οι ελλείψεις στο ποινικό σύστημα. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα με τις φυλακές είναι ότι υπάρχει μικρή ποσότητα ακαδημαϊκής μελέτης σχετικά με τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες όπως είναι οι γυναίκες και τα παιδιά. Δεδομένου ότι υπάρχουν λίγες φυλακές που προορίζονται για γυναίκες και παιδιά, η σχέση τους με τον έξω κόσμο είναι ακόμη πιο αποσυνδεδεμένη, ενώ οι υπηρεσίες υγείας και τα μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης είναι πολύ περιορισμένα. Ως αποτέλεσμα των αργών νομικών

διαδικασιών, οι κρατούμενοι πρέπει να παραμείνουν στις φυλακές για πολύ περισσότερο από όσο χρειάζεται. Όταν πρόκειται μάλιστα για παιδιά, η σχολική τους ζωή και τα μελλοντικά τους σχέδια καταστρέφονται. Η λήψη υπόψη ορισμένων από αυτά τα προβλήματα και η συζήτηση τους μέσω μη κυβερνητικών οργανώσεων μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τις κακές συνθήκες των καταδίκων και των κρατουμένων.

Είναι υψίστης σημασίας η αναγκαιότητα δημιουργίας και ανάπτυξης δεσμών μεταξύ των διοικήσεων των φυλακών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) ούτως ώστε να μπορούν να ακούγονται οι φωνές των κρατουμένων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Τα social media των ΜΚΟ αποτελούν ένα πολύ ισχυρό εργαλείο, το οποίο βάσει της παρούσας μελέτης δεν έχει χρησιμοποιηθεί ακόμα ευρέως, καθώς οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα αυτή δείχνουν να αγνοούν ΜΚΟ οι οποίες ασχολούνται με την κοινωνική επανένταξη των φυλακισμένων και των κρατουμένων. Συνεπώς, οι συγκεκριμένες ΜΚΟ πρέπει να εστιάσουν στην υιοθέτηση καλύτερων επικοινωνιακών πολιτικών σχετικά με το ζήτημα αυτό, καθώς μόνο έτσι θα μπορέσει η κοινωνία να κατανοήσει τις ανάγκες των φυλακισμένων, τα δικαιώματά τους και να τους αγκαλιάσει κατά την επιστροφή τους στο κοινωνικό σύνολο. Ως πρόταση για κάποια μελλοντική έρευνα, μπορούμε να πούμε ότι θα ήταν ιδιαίτερος χρήσιμο να λάβει χώρα μια ποιοτική έρευνα στην οποία θα λάβουν χώρα συνεντεύξεις τόσο με εργαζόμενους σε ΜΚΟ όσο και σε σωφρονιστικά ιδρύματα, ούτως ώστε να αποκρυσταλλωθεί ως εικόνα ο τρόπος με τους οποίους επιτυγχάνεται η επικοινωνία μεταξύ κοινού και κρατουμένων με σκοπό την μελλοντική τους ενσωμάτωση στην ελλαδική κοινωνία.

Εάν μπορέσει να επιτευχθεί η ενσωμάτωση των κρατουμένων, θα έχουμε κάνει ως ελληνική κοινωνία ένα βήμα παραπάνω προς την επίτευξη του γενικού στόχου για τη βελτίωση της διαφάνειας του σωφρονιστικού συστήματος, καθώς και για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των ομάδων αυτών. Μέσω των social media, μπορεί να γίνει κατανοητό ότι σε μια κοινωνία υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί άνθρωποι και ότι προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι μπορούν να ζήσουν μαζί ειρηνικά, θα υπάρξει ανάγκη για θεσμούς που θα προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων, ενισχύει θεωρεί ότι τα κλειστά ιδρύματα όπως οι φυλακές δεν μπορούν

να αφεθούν στη δημόσια διοίκηση, ειδικά σε πολύ κλειστές κοινωνίες όπως η ελληνική. Με την πίστη μας στο κράτος δικαίου και την εφαρμογή των δικαιωμάτων των διεθνών κρατουμένων και κρατουμένων, μπορούμε να συμβάλουμε στην ύπαρξη ισχυρών μη κυβερνητικών οργανώσεων σε αυτόν τον τομέα ούτως ώστε κανένας κρατούμενος να μην επιστρέψει εκ νέου στην παρανομία λόγω στιγματισμού.

Ξένη βιβλιογραφία

- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2006). *The psychology of criminal conduct* (4th ed.). Newark, NJ: LexisNexis/Matthew Bender.
- Andrews, D. A., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F. T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28, 369–404.
- Ballantyne, P., & Addison, C. (2000). Cooperation on the web: Trends and practice in the development sector. *Information Development*, 16(1), 15–23. <https://doi.org/10.1177/0266666004240107>
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., & Nieuwbeerta, P. (2015). Reoffending after release. *Criminal Justice and Behavior*, 43(1), 63–82. <https://doi.org/10.1177/0093854815609643>
- Berger, R. (2016). *Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?Abstract_id=2883512
- Berghuis, M. (2018). Reentry programs for adult male offender recidivism and reintegration: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of*

- Offender Therapy and Comparative Criminology, 62(14), 4655–4676.
<https://doi.org/10.1177/0306624X18778448>
- Borzycki, M. (2005). Interventions for prisoners returning to the community: a report prepared by the Australian Institute of Criminology for the Community Safety and Justice Branch of the Australian Government Attorney-General's Department.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime. Shame and Reintegration*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Brown Sr., M. A. (2017). Social Networking and social media comparisons. *Advances in Social Networking and Online Communities*, 1–14.
<https://doi.org/10.4018/978-1-5225-1963-8.ch001>
- Brown, G. & Bos, E. (2017) 'We were there too': There is much to learn from embedding auto/biography in the knowing and doing of prison research. *Methodological Innovations* 10(2): 1–8.
- Brown, D. (2004). The Nagle Royal Commission 25 Years on: Gaining perspective on two and a half decades of NSW prison reform. *Alternative Law Journal*, 29(3), 135–141. <https://doi.org/10.1177/1037969x0402900306>
- Cheung, C. M. K., Chiu, P.-Y. & Lee, M. K. O. (2011). Online social networks: Why do students use Facebook? *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1337–1343.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.07.028>
- Cid, J., & Martí, J. (2012). Turning points and returning points: Understanding the role of family ties in the process of desistance. *European Journal of Criminology*, 9(6), 603–620. <https://doi.org/10.1177/1477370812453102>
- Cnaan, R., Draine, J., Frazier, B. & Sinha, J. (2008). Ex-Prisoners' Re-Entry: An Emerging Frontier and a Social Work Challenge. *Journal of Policy Practice*, 7(2-3), 178-198, Doi: [10.1080/15588740801938035](https://doi.org/10.1080/15588740801938035)

- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Day, A., Casey, S., Vess, J., & Huisy, G. (2011). Assessing the social climate of Prisons. *PsycEXTRA Dataset*. <https://doi.org/10.1037/e620432012-001>
- Dickson, S. R., & Polaschek, D. L. (2014). Planning to avoid risk or planning for a positive life: the relationship between release plan valence and reoffending. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 58(12), 1431–1448. <https://doi.org/10.1177/0306624X13502631>
- Dumitrica, D. (2021). Integrating social media in NGO strategic communication. *Global Perspectives on NGO Communication for Social Change*, 73–89. <https://doi.org/10.4324/9781003188636-6>
- Durnescu, I. (2011). Resettlement research and practices. An international perspective. European Organisation for Probation. Retrieved February 11, 2023, from <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Durnescu-CEP-Resettlement-research-and-practice-final.pdf>
- Ferguson, J., Soekijad, M., Huysman, M., & Vaast, E. (2013). Blogging for ICT4D: Reflecting and engaging with peers to build development discourse. *Information Systems Journal*, 23(4), 307–328. <https://doi.org/10.1111/isj.12010>
- Global NGO Online Technology Report. (2017, January 25). *2017 Global NGO Online Technology Report*. Nonprofit Tech for Good. Retrieved February 15, 2023, from <https://apo.org.au/node/72533>
- Göbbels, S., Ward, T., & Willis, G. M. (2012). An integrative theory of desistance from sex offending. *Aggression and Violent Behavior*, 17(5), 453–462. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.06.003>
- Göbbels, S., Willis, G. M., & Ward, T. (2014). Current re-entry practices in sex offender treatment programmes: desistance facilitating or hindering? *Journal of Sexual Aggression*, 20(3), 354–366. <https://doi.org/10.1080/13552600.2013.820850>

- Griffiths, C. T., Dandurand, Y. & Murdoch, D. (2007). *The Social Reintegration of Offenders and Crime Prevention*. Canada: The International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy (ICCLR), Public Safety Canada.
- Gunnison, E., & Helfgott, J. B. (2011). Factors that hinder offender reentry success: A view from community corrections officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(2), 287–304. <https://doi.org/10.1177/0306624X09360661Harris>, 2014
- Guo, C., & Saxton, G. D. (2014). Tweeting Social Change: How Social Media Are Changing Nonprofit Advocacy. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 43(1), 57–79. <https://doi.org/10.1177/0899764012471585>
- Guo, C., & Saxton, G. D. (2014). Speaking and being heard: How nonprofit advocacy organizations gain attention on social media. *Academy of Management Proceedings*, 2014(1), 16174. <https://doi.org/10.5465/ambpp.2014.16174abstract>
- Hacioglu, G., Ozdemir, S., & Kiray, A. (2017). A qualitative research on ngos' use of social media in çanakkale. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(19), 63–80. <https://doi.org/10.17121/ressjournal.843>
- Helfgott, J. B. (2013). The popular conception of the psychopath: Implications for criminal justice practice. In J. B. Helfgott (Ed.), *Criminal psychology*, Vol. 1. Theory and research, Vol. 2. Typologies, mental disorders, and profiles, Vol. 3. Implications for forensic assessment, policing, and the courts, Vol. 4. Implications for juvenile justice, corrections, and reentry (pp. 515–546). Praeger/ABC-CLIO.
- Helfgott, J. B. (1997). Ex-offender needs versus criminal opportunity in Seattle, Washington. *Federal Probation*, 61, 12-24. DOI: 10.1177/1043986204271678
- Helfgott, J. B. (2005). Restorative justice. In M. Bosworth (ed.), *Encyclopedia of prisons and correctional facilities* (pp. 846-852). Thousand Oaks, CA: Sage. DOI:10.4135/9781412952514.n311

- Huang, Y.-T., & Su, S.-F. (2018). Motives for Instagram use and topics of interest among young adults. *Future Internet*, 10(8), 77. <https://doi.org/10.3390/fi10080077>
- Huebner, B. M. (2005). The effect of incarceration on marriage and work over the life course. *Justice Quarterly*, 22(3), 281–303. <https://doi.org/10.1080/07418820500089141>
- Kanter, B. & Fine, A. (2010). *The Networked Nonprofit Connecting with Social Media to Drive Change*. Jossey-Bass.
- Kaplan, A.M. & Haenlein, M. (2010) Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53, 59-68. <http://dx.doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kazemian, L. (2007). Desistance from crime: Theoretical, empirical, methodological, and policy considerations. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(1), 5–27. <https://doi.org/10.1177/1043986206298940>
- Keeling, J. A. & Rose, J. L. (2006). The Adaptation of a Cognitive-Behavioural Treatment Programme for Special Needs Sexual Offenders. *British Journal of Learning Disabilities*, 34(2), pp. 110-116.
- Kemp, S. (2022, February 1). Social media users pass the 4.5 billion Mark. We Are Social UK. Retrieved February 15, 2023, from <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/10/social-media-users-pass-the-4-5-billion-mark/>
- Kendall, S., Redshaw, S., Ward, S., Wayland, S., & Sullivan, E. (2018). Systematic review of qualitative evaluations of reentry programs addressing problematic drug use and mental health disorders amongst people transitioning from prison to communities. *Health & justice*, 6(1), 4. <https://doi.org/10.1186/s40352-018-0063-8>
- King, S. (2013). Early desistance narratives: A qualitative analysis of probationers' transitions towards desistance. *Punishment and Society*, 15 (2), pp. 147-165.

- Korkmaz, M., Celebi, N., & Yucel, A. S. (2014). Practical review of the place of social networks in our daily life and their effect on today's youth. *International Journal of Academic Research*, 6(1), 250–261. <https://doi.org/10.7813/2075-4124.2014/6-1/b.35>
- Kouyoumdjian FG, Cheng, SY, Fung K, Orkin, AM, McIsaac, KE, Kendall, C, et al. (2018). The health care utilization of people in prison and after prison release: A population-based cohort study in Ontario, Canada. *PLoS ONE* 13(8): e0201592. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0201592>
- Laws D. R. & Ward T. (2011). *Desistance and sexual offending: Alternatives to throwing away the keys*. New York, NY: Guilford Press.
- Liebling, A. (2014). Postscript: Integrity and Emotion in Prisons Research. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 481–486. <https://doi.org/10.1177/1077800413516273>
- Lietsala, K & Sirkkunen, E. (2008). *Social Media: Introduction to the Tools and Processes of Participatory Economy*. Finland: University of Tampere.
- Link, N. W., Ward, J. T., & Stansfield, R. (2019). Consequences of mental and physical health for reentry and recidivism: Toward a health-based model of desistance. *Criminology*, 57(3), 544–573. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12213>
- Lovejoy, K., Waters, R. D., & Saxton, G. D. (2012). Engaging stakeholders through Twitter: How nonprofit organizations are getting more out of 140 characters or less. *Public Relations Review*, 38(2), 313–318. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2012.01.005>
- Lovejoy, K. & Saxton, G. D. (2012). Information, community, and action: How nonprofit organizations use social media*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17(3), 337–353. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01576.x>

- Lutze, F.E., Rosky, J.W., & Hamilton, Z.K. (2014). Homelessness and reentry: A multisite outcome evaluation of Washington State's reentry housing program for high risk offenders . *Criminal Justice and Behavior*, 41(4), 471–491.
- Mallik-Kane, C., & Visser, C. A. (2008). Health and prisoner reentry: How physical, mental, and substance abuse conditions shape the process of reintegration. Washington, DC: The Urban Institute.
http://www.urban.org/UploadedPDF/411617_health_prisoner_reentry.pdf
- Maruna, S., LeBel, T., Naples, M. and Mitchell, N. (2009) 'Looking-glass identity transformation: Pygmalion and Golem in the rehabilitation process', 85 *The desistance paradigm in correctional practice* in B. Veysey, J. Christian and D.J. Martinez (eds) *How Offenders Transform Their Lives*. Cullompton: Willan Publishing.
- Maruna, S. (2001). Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10430-000>
- Matthews, R. (2005). "Does prison work? *Sociology Review* Vol.14 (3). Retrieved from Gale Cengage Learning
http://find.galegroup.com.myaccess.library.utoronto.ca/gtx/infomark.do?&contentSet=IAC-Documents&type=retrieve&tabID=T002&prodId=ITOF&docId=A128973374&source=gale&srcprod=ITOF&userGroupName=utoronto_main&version=1.0
- McC, F. (1951). *Unravelling Juvenile Delinquency*. By Sheldon and Eleanor Glueck. The Commonwealth Fund. 1950. [London: Oxford University Press. 1951. xv and 385 pp. and (index) 11 pp. £2.]. *The Cambridge Law Journal*, 11(1), 168-169. doi:10.1017/S0008197300015890
- Meisenhelder, T. (1977) 'An exploratory study of exiting from criminal careers', *Criminology*, 15, 319–34
- Mellow, J., & Christian, J. (2008). Transitioning offenders to the community: A content analysis of reentry guides. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47, 339-355.

- Miklósi, M., & Juhász, E. (2019). The role of Education and ngos in the reintegration of inmates in Hungary. *International Journal of Bias, Identity and Diversities in Education*, 4(1), 100–112. <https://doi.org/10.4018/ijbide.2019010107>
- Milofsky, C., Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). The emerging nonprofit sector: An overview. *Contemporary Sociology*, 27(1), 68. <https://doi.org/10.2307/2654727>
- Morani, N. M., Wikoff, N., Linhorst, D. M., & Bratton, S. (2011). A description of the self-identified needs, service expenditures, and social outcomes of participants of a prisoner-reentry program. *The Prison Journal*, 91(3), 347–365. <https://doi.org/10.1177/0032885511409896>
- Muntingh, L. (2016). Punishment and deterrence: Don't expect prisons to reduce crime. *South African Crime Quarterly*, (26). <https://doi.org/10.17159/2413-3108/2008/v0i26a945>
- Nagin, D., & Waldfoegel, J. (1993). The effect of conviction on income through the life cycle. NBER Working Paper Series No. 4551.
- Nah, S., & Saxton, G. D. (2013). Modeling the adoption and use of social media by nonprofit organizations. *New Media & Society*, 15(2), 294–313. <https://doi.org/10.1177/1461444812452411>
- NapoleonCat. (2022). Facebook users in Greece - July 2022. NapoleonCat. Retrieved February 8, 2023, from <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-greece/2022/07/>
- Ndrecka, M. (2014). *The Impact of Reentry Programs on Recidivism: A Meta-Analysis* [Doctoral dissertation, University of Cincinnati]. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=ucin1407406587
- Newton, A., et al. (2019). Economic and social costs of reoffending. Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/814650/economic-social-costs-reoffending.pdf

- Nhan, J., Huey, L., & Broll, R. (2015). Digilantism: An analysis of crowdsourcing and the boston marathon bombings. *British Journal of Criminology*.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azv118>
- Petersilia, J. (2003). When prisoners come home: Parole and prisoner reentry. New York, NY: Oxford University Press.
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1997). The emerging nonprofit sector: An overview. Manchester Univ. Press.
- Sampson, R.J., Laub, J.H. (2003). Desistance from Crime over the Life Course. In: Mortimer, J.T., Shanahan, M.J. (eds) Handbook of the Life Course. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, Boston, MA.
https://doi.org/10.1007/978-0-306-48247-2_14
- Seiter, R. P., & Kadela, K. R. (2003). Prisoner Reentry: What Works, What Does Not, and What Is Promising. *Crime & Delinquency*, 49(3), 360–388. <https://doi.org/10.1177/0011128703049003002>
- Štefko R., Bačík R. & Fedorko I. (2014). Facebook Content Analysis of Banks Operating On Slovak Market. *Polish Journal Of Management Studies*, 10(1), 145-152.
- Tan, B. L., Ravindra Kumar, V. & Devaraj, P. (2015). Development of a new occupational therapy service in a singapore prison. *British Journal of Occupational Therapy*, 78(8), 525–529.
<https://doi.org/10.1177/0308022615571083>
- Tiit, E.-M. (2021). Impact of voluntary sampling on estimates. *Papers on Anthropology*, 30(2), 9–13. <https://doi.org/10.12697/poa.2021.30.2.01>
- Travis, J. (2005). But they all come back: Facing the challenges of prisoner reentry. Washington, DC: Urban Institute.

- Trottier, D. & Fuchs, C. (2015). *Social Media, politics and the state: Protests, revolutions, riots, crime and policing in the age of Facebook, Twitter and YouTube*. Routledge.
- UNRIC. (2019, May 23). ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece. Retrieved February 13, 2023, from <https://unric.org/el/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%B7%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B9-2/>
- Veysey, B., Christian, J., & Martinez, D. J. (2013). *How offenders transform their lives*. Taylor and Francis.
- Visher, CA & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: understanding individual pathways. *Annual Review in Sociology*, 29, 89–113
- Visher, C. LaVigne, N., & Travis, J. (2004). Returning home: Understanding the challenges of prisoner reentry. The Urban Institute. Washington, D. C
- Visher, C. (2007). Returning home: Emerging findings and policy lessons about prisoner reentry. *Federal Sentencing Reporter*, 20(2), 93–102. DOI: 10.1525/fsr.2007.20.2.93
- Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: A philosophical survey. *London Review of Education*, 12(2), 162-174. <https://doi.org/10.18546/lre.12.2.02>
- Walters, G. D. (2005). Recidivism in released Lifestyle Change Program participants. *Criminal Justice and Behavior*, 32(1), 50–68. <https://doi.org/10.1177/0093854804270628>
- Ward, T., & Stewart, C. A. (2003). The treatment of sex offenders: Risk management and good lives. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(4), 353–360. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.353>

Waters, R. D., Burnett, E., Lamm, A., & Lucas, J. (2009). Engaging stakeholders through social networking: How nonprofit organizations are using Facebook. *Public Relations Review*, 35(2), 102–106. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2009.01.006>

Western, B. & Pettit, B. (2010). Incarceration & Social Inequality. *Dædalus. Journal of the American Academy of Arts & Sciences*. Retrieved February 15, 2023, from <https://www.amacad.org/publication/incarceration-social-inequality>

Willets, P. (2002). What is a Non-Governmental Organization?. In UNESCO (Eds.), *Encyclopedia of Life Support Systems: Encyclopedia of Institutional and Infrastructural Resources*, Oxford: Eolss Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης Ν. (2012). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΓΓΑΠ. (2023, January 24). Στατιστικός Πίνακας Κρατουμένων – Ποινών κατά την 1η Ιανουαρίου εκάστου έτους (2015-2023). Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής. Retrieved January 30, 2023, from <https://www.ggap.gov.gr/statistika-stoixeia-kratoumenon/>

Γιοβάνογλου, Σ. (2006). *Θεσμικά προβλήματα της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Γκιούλη, Μ., Β. (2003). *Φιλοσοφία της ποινής*. Αθήνα: Σάκκουλα

Δημόπουλος, Χ. (2009). *Σωφρονιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΕΠΑΝΟΔΟΣ. (2014). Κέντρο Επανένταξης Αποφυλακισμένων. Έκθεση Πεπραγμένων 2014. ΕΠΑΝΟΔΟΣ Ν.Π.Ι.Δ. Retrieved February 15, 2023, from

<https://www.epanodos.org.gr/wp-content/uploads/2021/04/PEPRAGMENA-2014.pdf>

ΕΠΑΝΟΔΟΣ. (2018). Κέντρο Επανάταξης Αποφυλακισμένων. Έκθεση Πεπραγμένων 2018. ΕΠΑΝΟΔΟΣ Ν.Π.Ι.Δ. Retrieved February 15, 2023, from <https://www.epanodos.org.gr/wp-content/uploads/2021/04/PEPRAGMENA-2014.pdf>

Ματσάγγας, Κ., Οθωναίος, Κ., & Φίστας, Κ. (2019). *ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ*. Μοντέλο Βουλής των Ελλήνων. Retrieved January 14, 2023, from https://mve.gr/wp-content/uploads/2018/12/mve.study_guide_justice.2019.pdf

Μητροσύλη, Μ., & Φρονίμου, Ε. (2008). *Οικογενειακή, κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού : Η περίπτωση των γυναικών κρατουμένων*. Αθήνα: ΕΚΚΕ. Retrieved February 10, 2023, from https://eige.europa.eu/library/resource/gsfpage.1_1138320171018090633.0

NGEurope. (2017). Εγχειρίδιο για την Ίδρυση και Χρηματοδότηση των ΜΚΟ. NGEurope. Retrieved February 11, 2023, from https://ngeurope.net/sites/default/files/output/files/io7_gr.pdf

Νικολακοπούλου - Στεφάνου, Η. (2008). *Ελληνικές και Ευρωπαϊκές προτεραιότητες πολιτικής για τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης*. Στο Καβουνίδη, Τ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ., Φακιολάς, Ρ. (επιμέλεια), (2008). Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες - Πολιτικές- Προοπτικές, Τόμος Α'. Αθήνα: Ι.ΜΕ.ΠΟ

Ονήσιμος. (2023). *Ονήσιμος- Σύλλογος συμπαράστασης κρατουμένων*. Retrieved February 23, 2023, from http://www.onisimos.gr/?fbclid=IwAR2hjryWvelz3glppWBqDp7Z9KWxysKJ71hvZ4wZgCMMiFJO55O_iqg0qmQ

Παπαθεοδώρου, Θ. (2002). *Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική: Συγκριτική προσέγγιση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Παπασαραφιανού, Σ. (2020, August 4). *Εκδήλωση – Advocacy: Media & ΜΚΟ*. Εργαστήριο Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας. Retrieved February 15, 2023, from

<http://pjl.jour.auth.gr/%CE%B5%CE%BA%CE%B4%CE%AE%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7-advocacy-media-%CE%BC%CE%BA%CE%BF/>

PRAKSIS. (2020). *ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ 2019*. PRAKSIS. Retrieved February 23, 2023, from <https://praksis.gr/cms/files/2020/11/ANNUAL-REPORT-2019.pdf>

Σταμούλης, Δ. (2022, March 23). *Eurostat: Δεύτερο χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ η Ελλάδα στην ΕΕ*. Οικονομικός Ταχυδρόμος - ot.gr. Retrieved January 30, 2023, from <https://www.ot.gr/2022/03/23/diethni/eurostat-deytero-xamilotero-kata-kefalin-aep-i-ellada-stin-ee/>

Σχίζας, Π. (2013). *Αγροτικές Φυλακές*. Retrieved April 09, 2023, from <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28700?lang=el#page/1/mode/2up>

Το Βήμα. (2019). *"Ο Ονήσιμος" συγκεντρώνει είδη πρώτης ανάγκης για τους κρατούμενους και τις οικογένειές τους*. VIMAONLINE. Retrieved February 23, 2023, from <https://www.vimaonline.gr/20/article/38841/o-onisimos-sugedronei-eidi-protis-anagis-gia-tous-kratoumenous-kai-tis-oikogeneies-tous>

Υπουργείο Δικαιοσύνης. (2015). *ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ*. Υπουργείο Δικαιοσύνης. Retrieved February 7, 2023, from <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%91%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82.pdf>

Χάιδου, Α., (2002). *Το Σωφρονιστικό Σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παράρτημα

Πίνακες

Correlations			Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες
Οικογενειακή κατάσταση	Pearson Correlation	1	,026	-,051
	Sig. (2-tailed)		,797	,611
	N	101	101	101
Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Pearson Correlation	,026	1	,073
	Sig. (2-tailed)	,797		,466
	N	101	102	102
Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες	Pearson Correlation	-,051	,073	1
	Sig. (2-tailed)	,611	,466	
	N	101	102	102

Correlations			Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες
Κατάσταση Απασχόλησης	Pearson Correlation	1	-,048	,117

	Sig. (2-tailed)		,633	,241
	N	102	102	102
Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Pearson Correlation	-,048	1	,073
	Sig. (2-tailed)	,633		,466
	N	102	102	102
Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες	Pearson Correlation	,117	,073	1
	Sig. (2-tailed)	,241	,466	
	N	102	102	102

Correlations				
		Επίπεδο Σπουδών	Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες
Επίπεδο Σπουδών	Pearson Correlation	1	,105	,080
	Sig. (2-tailed)		,293	,424
	N	102	102	102
Απόψεις των ερωτηθέντων ως προς τους τρόπους επικοινωνίας μέσω των social media των ΜΚΟ των κρατουμένων για την ενσωμάτωσή τους	Pearson Correlation	,105	1	,073
	Sig. (2-tailed)	,293		,466
	N	102	102	102
Στάση ερωτηθέντων προς τους κρατούμενους και τους αποφυλακισθέντες	Pearson Correlation	,080	,073	1
	Sig. (2-tailed)	,424	,466	
	N	102	102	102

Ερωτηματολόγιο

Σας ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας στην έρευνα στα πλαίσια της Διπλωματικής Εργασίας με θέμα «Η επίδραση της ψηφιακής εκπροσώπησης των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων μέσω των Social Media των ελληνικών ΜΚΟ στην κοινωνική επανένταξη και αποδοχή τους.» του ΠΜΣ Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης, του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σας γνωστοποιούμε ότι η συμμετοχή είναι εθελοντική, και ο/η συμμετέχων/χουσα μπορεί να αποχωρήσει οποιαδήποτε στιγμή από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Το παρακάτω ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει κάποιες ερωτήσεις ευαίσθητου περιεχόμενου οι οποίες ενδεχομένως να προκαλέσουν δυσάρεστα συναισθήματα. Η παρούσα έρευνα ακολουθεί τους κανόνες ερευνητικής δεοντολογίας.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και με κανέναν τρόπο δεν μπορεί να γίνει ταυτοποίηση του συμμετέχοντα. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς (ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων, ερευνητικές εκθέσεις και επιστημονικές δημοσιεύσεις).

Παρακαλούμε να διαβάσετε με προσοχή τις ερωτήσεις που ακολουθούν και να απαντήσετε σύμφωνα με τις οδηγίες που σας δίνονται. Σας παρακαλούμε να απαντήσετε αυθόρμητα και ειλικρινά. Η διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι περίπου 15 λεπτά.

Μπορείτε να ζητήσετε περισσότερες πληροφορίες από τον ερευνητή Κατσουρίδη Πέτρο (p*****@gmail.com).

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Φύλο

*

Άνδρας

Γυναίκα

Άλλο

Δ/Α

2. Ηλικία

*

18-24

25-34

35-44

45-54

55-64

65+

3. Οικογενειακή Κατάσταση

*

Έγγαμος/η

Σε σχέση

Σε σύμφωνο συμβίωσης

Διαζευγμένος/η

Ελεύθερος/η

Χήρος/α

Άλλο:

4. Νομός Κατοικίας

*

5. Επίπεδο Σπουδών

*

Απόφοιτος/η Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Απόφοιτος/η Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Απόφοιτος/η Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος

Κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος

6. Κατάσταση Απασχόλησης

*

Φοιτητής/Φοιτήτρια

Δημόσιος Υπάλληλος

Ιδιωτικός Υπάλληλος

Ελεύθερος Επαγγελματίας

Συνταξιούχος

Άνεργος

Άλλο:

Αντιλήψεις για κρατούμενους και αποφυλακισμένους

7. Πιστεύετε ότι ένας αποφυλακισμένος άνθρωπος είναι πιθανό να εγκληματήσει ξανά;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

8. Θα προσλαμβάνατε έναν άνθρωπο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν για χρήση ουσιών ή για οικονομικό έγκλημα;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

9. Θα νοικιάζατε ένα ακίνητό σας σε πρώην φυλακισμένο;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

10.

*

Θα χωρίζατε αν μαθαίνατε ότι ο/η σύντροφός σας έχει εκτίσει ποινή στο παρελθόν;

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

11. Υπάρχει άνθρωπος στον κοντινό σας περίγυρο που έχει φυλακιστεί στο παρελθόν;

*

Όχι

Ναι

ΔΞ/ΔΑ

12. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι μπορούν να αλλάξουν και να μην εγκληματίσουν ξανά;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

13. Πιστεύετε στον σωφρονισμό των ελληνικών καταστημάτων κράτησης;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

14. Θεωρείτε ότι το έγκλημα είναι κοινωνικό φαινόμενο;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

15. Θεωρείτε ότι η κοινωνική τάξη ενός ανθρώπου επηρεάζει το **ποσο** επικριές θα είναι το δικαστήριο στην δίκη του;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

16. Θεωρείτε σημαντική την χρήση επαγγελματικών Social Media όπως το LinkedIn από τους κρατούμενους για την εύρεση εργασίας πριν την αποφυλάκισή τους;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

17. Θα θέλατε να γνωρίζετε περισσότερα σχετικά με την ζωή στις φυλακές;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

18. Θα θέλατε να ενημερώνεστε για δρώμενα, εκδηλώσεις και συνεντεύξεις των κρατούμενων; Αν ναι γιατί; (συμπληρώστε στο κενό)*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

19. Θα συνομιλούσατε ποτέ μέσω διαδικτύου με έναν κρατούμενο για να τον γνωρίσετε και να κατανοήσετε περισσότερα για το παρελθόν του;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

20. Πιστεύετε ότι θα βοηθούσε στην κοινωνική αποδοχή και ενσωμάτωση των κρατουμένων η ψηφιακή εκπροσώπηση τους από τις Μ.Κ.Ο. μέσω των Social Media;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

21. Ποιο κοινωνικό δίκτυο κρίνετε ως το πιο αποτελεσματικό για την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων από τις Μ.Κ.Ο.

*

Facebook

Instagram

Tik Tok

Youtube

Άλλο

22. Θα προτιμούσατε τα ίδια τα καταστήματα κράτησης να αναλάβουν την ψηφιακή εκπροσώπηση των κρατουμένων χωρίς την διαμεσολάβηση των Μ.Κ.Ο.;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

23. Ποιες κατηγορίες εγκλημάτων θα εξαιρούσατε από το δικαίωμα της επικοινωνίας μέσω των Social Media στις φυλακές; (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από ένα)

*

Οικονομικά Εγκλήματα

Βιασμός

Παιδεραστία

Σωματική Κακοποίηση

Χρήση Ουσιών

Διακίνηση Ουσιών

Ληστείες/Διαρρήξεις

Ανθρωποκτονία

Trafficking

Δημόσιος Βανδαλισμός

24. Γνωρίζετε Μ.Κ.Ο. που το πεδίο δράσης τους να είναι η παρέκλιση;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Ίσως

ΔΞ/ΔΑ

Μάλλον Ναι

Ναι

25. Ποιες Μ.Κ.Ο. γνωρίζετε; (Συμπληρώστε το κενό)

*

26. Βρίσκετε ικανοποιητική την υπάρχουσα επικοινωνιακή στρατηγική των Μ.Κ.Ο.
για πρώην και νυν κρατουμένους;

*

Όχι

Μάλλον Όχι

Δεν γνωρίζω κάποια Μ.Κ.Ο.

Ίσως

Μάλλον Ναι

Ναι

27. Ποια Κοινωνικά Δίκτυα επιλέγετε για την ενημέρωση και επικοινωνία σας;

*

Facebook

Instagram

Tik Tok

Youtube

Twitter

Άλλο

28. Σε ποιες ηλικίες θεωρείτε ότι πρέπει περισσότερο να απευθύνονται οι Μ.Κ.Ο κατά την ψηφιακή εκπροσώπηση των πρώην και νυν κρατουμένων;

*

Νέους ανθρώπους μέχρι 40 ετών

Άτομα μέσης ηλικίας μέχρι 65 ετών

Όλες τις ηλικιακές ομάδες